

RIKSDAGENS PROTOKOLL

Nr 30

ANDRA KAMMAREN

1965

28 maj—22 juni

Debatter m. m.

Fredagen den 28 maj fm.

	Sid.
Svar på interpellation av fru Nettelbrandt ang. åtgärder mot rättsförluster på grund av bristande kunskap om sociala förmåner.....	5
Ändring i förordningen om allmän varuskatt (forts.)	9
Ekonomisk debatt	19

Fredagen den 28 maj em.

Ekonomisk debatt (forts.)	78
Bidrag till preparandkurser	87
Anslag till bidrag till folkbibliotek	89
Ett socialpolitiskt utredningsinstitut	94
Anslag till Flygvapnet: Anskaffning av flygmateriel m. m.	101
Ökning av de svenska insatserna i Internationella valutafonden och Världsbanken	112
Riksdagens upplysningstjänsts arbetsuppgifter och organisation	113
Vårsessionens avslutning	119

Samtliga avgjorda ärenden

Fredagen den 28 maj fm.

<i>Statsutskottets</i> memorial nr 140, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om anslag till Bidrag till tidningen Samefolket.....	9
<i>Bevillningsutskottets</i> betänkande nr 31, ang. ändring i förordningen om allmän varuskatt	9

Fredagen den 28 maj em.

<i>Statsutskottets</i> memorial nr 140, om anslag till Bidrag till tidningen Samefolket (gemensam omröstning)	78

<i>Bankoutsrottets</i> memorial nr 51, föranlett av kamrarnas skiljaktiga beslut i anledning av väckta motioner om arbetsrum för riksdagens ledamöter, m. m.	78
<i>Bevillningsutskottets</i> betänkande nr 36, ang. beräkning av bevillningarna, m. m.	78
<i>Statsutskottets</i> utlåtande nr 122, om anslag till studiebidrag m. m.	87
— nr 123, ang. anslag till bidrag till anordnande av skolskjutsar m. fl. ändamål.	89
— nr 124, ang. anslag till bidrag till folkbibliotek.	89
<i>Bevillningsutskottets</i> betänkande nr 34, om ändring i tulltaxan.	94
<i>Första lagutskottets</i> utlåtande nr 27, ang. ändrad lydelse av 2 § 2: o), 4: o) och 17: o) lagen om Kungl. Majt:s regeringsrätt.	94
<i>Statsutskottets</i> utlåtande nr 112, ang. anslag till statsdepartementen, m. m. (justitiedepartementet).	94
— nr 113, ang. anslag till statsdepartementen, m. m. (försvarsdepartementet).	94
— nr 114, ang. anslag till statsdepartementen, m. m. (socialdepartementet).	94
— nr 115, ang. anslag till statsdepartementen, m. m. (kommunikationsdepartementet).	101
— nr 116, ang. anslag till statsdepartementen, m. m. (finansdepartementet).	101
— nr 117, ang. anslag till statsdepartementen, m. m. (ecklesiastikdepartementet).	101
— nr 118, ang. anslag till statsdepartementen, m. m. (handelsdepartementet).	101
— nr 119, ang. anslag till statsdepartementen, m. m. (inrikesdepartementet).	101
— nr 120, ang. anslag till civildepartementet m. m.	101
<i>Jordbruksutskottets</i> utlåtande nr 14, ang. anslag till statsdepartementen, m. m. (jordbruksärenden).	101
<i>Statsutskottets</i> utlåtande nr 126, ang. anslag till Flygvapnet: Anskaffning av flygmateriel m. m.	101
— nr 127, ang. stat för riksgäldsfonden.	112
<i>Bankoutsrottets</i> utlåtande nr 41, ang. ändrad lydelse av 57 och 62 §§ lagen om bankrörelse, m. m.	112
— nr 42, om ökning av de svenska insatserna i Internationella valutafonden och Världsbanken.	112
— nr 43, ang. försäljning av riksbankens fastighet i Uppsala.	113
— nr 44, ang. utgivandet av en matrikel över riksdagens ledamöter.	113
<i>Bevillningsutskottets</i> betänkande nr 37, ang. höjning av postpaketportot m. m.	113
<i>Utrikesutskottets</i> memorial nr 9, ang. uppskov med behandlingen av visst till utskottet hänvisat ärende.	113
<i>Bankoutsrottets</i> memorial nr 45, ang. ändrad lydelse av 1 § avlöningsbestämmelserna för hos riksdagen tillfälligt anställda tjänstemän.	113
— utlåtande nr 46, ang. redogörelse för Nordiska rådets trettonde session.	113
— nr 47, ang. ändrad lönegradsplacering av vissa tjänster vid riksbanken, m. m.	113

	Sid
<i>Bankutskottets</i> utlåtande nr 48, ang. riksdagens upplysningstjänsts arbetsuppgifter och organisation	113
— nr 49, i anledning av framställningar från Nordiska rådets svenska delegation angående organisationen av delegationens kansli	116
— nr 50, ang. regleringen av utgifterna under huvudtiteln Riksdagen och dess verk m. m.	116
<i>Första lagutskottets</i> memorial nr 29, ang. uppskov med behandlingen av vissa ärenden	116
<i>Jordbruksutskottets</i> memorial nr 19, ang. uppskov med behandlingen av vissa till jordbruksutskottet hänvisade ärenden	116
<i>Statsutskottets</i> utlåtande nr 133, ang. ytterligare utgifter på tilläggsstat II, i vad avser avskrivning av nya kapitalinvesteringar	117
— nr 134, om anslag på tilläggsstat II till avskrivning av oreglerade kapitalmedelsförluster	117
— nr 135, om anslag till avskrivning av nya kapitalinvesteringar	117
— nr 136, om avsättning av kommunalskattemedel till budgetutjämningsfonden	117
— memorial nr 137, ang. uppskov med behandlingen av vissa ärenden	117
— nr 138, ang. tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1964/65	117
— nr 139, ang. statsregleringen	117

Fredagen den 28 maj

Kl. 11.00

§ 1

Justerades protokollen för den 21 innevarande maj.

§ 2

Svar på interpellation ang. åtgärder mot rättsförluster på grund av bristande kunskap om sociala förmåner

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet ASPLING, som yttrade:

Herr talman! Fru Nettelbrandt har frågat, om jag avser att vidta några åtgärder för att tillse att enskilda personer inte genom bristande kunskap går miste om sociala förmåner, som de har rätt till.

Det är självklart att man bör göra allt man kan för att medborgarna skall få de sociala förmåner, som de är berättigade till. Följaktligen bör man på olika vägar sprida upplysning om både socialförsäkringssystemet och andra sociala förmåner. Interpellanten har särskilt uppehållit sig vid den allmänna försäkringen.

Riksförsäkringsverket bedriver en informationsverksamhet företrädesvis genom sin pressombudsman. Denne försöker genom förmedling av material och på andra sätt intressera pressen samt radio och TV för artiklar och program om den allmänna försäkringen. Sådan information har också förekommit bl. a. i anslutning till ikraftträdandet av nya bestämmelser.

Även försäkringskassorna har i en del fall, i enlighet med föreskrifter från riksförsäkringsverket, genom annonsering i dagspressen lämnat information

om sådana lagändringar som inneburit vidgade försäkringsförmåner.

En direkt information till dem som söker förmåner eller vill göra sig under rättade om sina möjligheter att få förmåner lämnas i första hand av försäkringskassorna. Detta sker i stor utsträckning genom upplysningar och råd vid personliga besök på kassornas kontor och vid telefonsamtal. Särskilda broschyrer avsedda för olika situationer tillhandahålles. Alla som har folkpension får en särskild handledning, som bland annat talar om hur man skall gå till väga om man önskar tilläggsförmåner. En omfattande utbildningsverksamhet bedrivs bland kassornas personal för att den skall vara i stånd att på bästa sätt utföra informationsverksamheten. Utbildningen, som omfattar både centralt och lokalt anordnade kurser, utbyggs och intensifieras.

I stor utsträckning tillstår kassorna utan begäran de försäkrade ansökningsblanketter och upplysningar när rätten till en försäkringsförmån framgår av kassornas register. Så sker när rätt till ålderspension eller änkepension föreligger.

Som framgår av det anförda görs åtskilligt för att sprida upplysning om den allmänna försäkringen. Enligt min mening bör ökade insatser göras för att till allmänheten förmedla kunskaper om våra sociala förmåner. I år har en informationsbroschyr om den allmänna försäkringen utgivits genom socialdepartementets försorg. Broschyren, som bär titeln »Din rätt till trygghet — Sjukförsäkring, folkpension, ATP», håller nu på att distribueras till alla hushåll i landet. Om erfarenheterna härav blir

Svar på interpellation ang. åtgärder mot rättsförluster på grund av bristande kunskap om sociala förmåner

gynnsamma, bör man fortsätta på denna väg.

Vidare anförde:

Fru NETTELBRANDT (fp):

Herr talman! Jag ber till en början att få tacka herr statsrådet och chefen för socialdepartementet för svaret på min interpellation. Svaret var, jag skulle vilja säga självfallet, positivt i den meningen, att statsrådet anser att allt tänkbart bör göras för att öka informationen. Det är glädjande att av svaret kunna konstatera att en hel del i detta hänseende har gjorts, särskilt under den senaste tiden. Jag kan dock inte underlåta att påpeka att det finns mycket som ytterligare kunde göras och som borde göras i denna fråga.

Till att börja med vill jag säga att mycket av den information som härvidlag har givits har tillkommit helt på privat initiativ. Det har varit fråga om enskilda försäkringsbolag, tidningar och andra privata företag som sört för den informationservice som onekligen borde ligga på det allmänna. Vad som legat på det allmänna har hittills inte varit nämnvärt mycket. Jag vill erinra om vad som kom fram på en internationell konferens där dessa frågor diskuterades. Man kom där underfund med att Sverige i jämförelse med exempelvis Storbritannien, Österrike och Västtyskland låg ovanligt dåligt till när det gäller den allmänna informationen.

Jag tror att det skulle vara värdefullt om riksförsäkringsverket genom brett utplagda annonskampanjer kunde sörja för denna information. Det vore väl också en inom parentes sagt lämplig väg att få meningsfull användning av det stöd till pressen som så mycket diskuterats. Annonser av detta slag skulle fylla en väsentlig uppgift, och det motiverar att man sörgde för att tidningarna finge annonser av denna typ. Sedan finns det också en möjlighet att öka den

kommunala informationen. Det finns oerhört många människor som ibland har svårt att hitta rätt på de myndigheter som de har att vända sig till, och det skulle inte vara i vägen att man t. ex. ålade kommunerna att sörja för att det fanns någon person som kunde ge upplysningar om var man borde söka de olika förmåner som finns.

Även om statsrådets svar är mycket positivt när det gäller just informationen, tangerar det dock endast den fråga som jag faktiskt har ställt. Kärnfrågan i min interpellation beröres över huvud taget inte av statsrådet, vilket jag finner mycket beklagligt. Den frågan är att oavsett hur mycket vi ökar informationen, oavsett hur mycket som därvidlag kommer att göras, kommer det dock alltid att finnas någon eller några som inte har kommit underfund med de rättigheter de har. Vad ämnar statsrådet göra med sådana fall i fortsättningen?

Jag ber att mycket kort få redogöra för ett fall, som jag tror har upprört många i denna kammare när vi nyligen kunde studera det i pressen. Det rörde en f. d. fabriksarbeterska, som varit invalid sedan 50-årsåldern och under 15 år haft invalidpension från folkpensioneringen. Hon hade vid ett flertal tillfällen uppvaktat olika myndigheter för att få en förbättring av sin invalidpension, men hon hade inte i något fall använt det för hennes del adekvata begreppet vårdtillägg. Anledningen till att hon inte använt denna term var okunnighet om de rättigheter som hon hade. Kanske är det också naturligt att hon inte begagnade sig av det begreppet med hänsyn till att det inte existerade när hon fick sin invalidpension utan infördes först 1954. Först vid den tidpunkt då hon fått en jurist till sin hjälp hade hon kunnat komma underfund med vilken rätt hon över huvud taget hade.

Är det rimligt och riktigt att en en-

Svar på interpellation ang. åtgärder mot rättsförluster på grund av bristande kunskap om sociala förmåner

skild människa på detta sätt skall vara tvungen att mobilisera jurister för att hjälpa sig till rätta? Hade det inte varit rimligt med någon form av åläggande för de tjänstemän, som haft med detta ärende att skaffa, att lämna information? Kan man bara lämna ett sådant fall åt sidan och lita på att vi gör allt vad vi kan på informationens väg? Skall vi låta enskilda människor betala jurister för att kunna klara sig i det synnerligen komplicerade sociala system som vi onekligen har, där både höga jurister och ledamöter av denna kammare många gånger kan ha svårt att hitta rätt i labyrinterna? När den enskilda människan väl kommit därhän att hon har mobiliserat en sådan jurist, skall då också det allmänna mobilisera höga jurister emot denna person, som obestriddligen på ett mycket tidigt stadium hade haft rätt till ett vårdtillägg?

Jag vill också erinra om att när dessa bestämmelser ändrades 1954 utfärdades en kungörelse, enligt vilken de myndigheter som hade att följa bestämmelserna uppmanades att sprida information om den nya rätt som tillkom. Vad hade väl då varit naturligare än att man just tagit sig an dem som hade invalidpension och gjort en undersökning om huruvida de var berättigade även till detta vårdtillägg.

Jag skall inte alls ställa någon fråga till socialministern med utgångspunkt från just detta fall. Det är självklart att vi i dag inte skall diskutera det mål som försäkringsdomstolen avdömt. Men jag vill ställa frågan, om det är rimligt, därest man har ett fall där vederbörande person sedan en lång följd av år varit klart berättigad till exempelvis vårdtillägg (det finns ju även andra sådana förmåner som blir preskriberade efter en orimligt kort tid), att bara lämna denna person åt sidan i trygg förvisning om att vi ändå gjort allt vad vi kunnat på informationens väg. Enligt mitt förmenande är det ett grymt

och omänskligt ställningstagande som vi i så fall gör gentemot dessa människor. Det överensstämmer inte med den positiva vilja att verkligen ge informationer som jag finner i statsrådets svar.

Är det inte rimligt, om nu lagen är sådan att dessa människor lämnas utan hjälp, att socialministern tar något initiativ för att göra om den? Det finns möjligheter att komma till rätta med detta problem. Man skulle exempelvis kunna tänka sig en lösning på ungefär det sättet, att den som gör sannolikt att han inte känt till en honom tillkommande pensionsförmån skulle kunna erhålla den förmånen från den tidpunkt då rätten till förmånen förvärvats.

Jag vill ställa följande frågor till socialministern: Ämnar socialministern göra något åt dessa fall? Ämnar socialministern vidare göra någon genomgång av socialförsäkringsbestämmelserna och se efter om man kan komma till rätta med sådana för den enskilde orimliga preskriptionsregler?

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet **ASPLING**:

Herr talman! Bakgrunden till fru Nettelbrandts fråga är, som vi hört, ett av försäkringsdomstolen nyligen avgjort mål om vårdtillägg till pension enligt den numera upphävda lagen om folkpensionering.

Enligt denna lag skulle en pensionsförmån i regel utgå från och med den månad då rätten till förmånen inträtt. Detta skulle anses ha skett vid den tid då ansökan gjordes, om det inte var klarlagt att rätten varit för handen tidigare. Förmånen fick dock inte i något fall utgå för längre tid tillbaka än tre månader före ansökningsmånaden. En motsvarande bestämmelse om s. k. retroaktivitet återfinns i lagen om allmän försäkring som år 1963 ersatte lagen om folkpensionering.

Jag skall, herr talman, helt naturligt

Svar på interpellation ang. åtgärder mot rättsförluster på grund av bristande kunskap om sociala förmåner

inte här ta upp till diskussion ett fall som avgjorts av en domstol utan i fortsättningen bara hålla mig till de principiella regler som finns på detta område.

Regeln om att pensionsförmåner inte utgår för längre tid tillbaka än tre månader före ansökningsmånaden är motiverad av bl. a. de svårigheter, som i många fall föreligger att utreda om förutsättningarna för pension förelegat vid en tidpunkt före pensionsansökans ingivande. Vidare är pensionens syfte i första hand att fortlöpande tillförsäkra pensionären medel för hans uppehälle. Detta syfte motiverar i och för sig inte utbetalning av stora retroaktivbelopp på en gång. En enhällig parlamentarisk kommitté, 1958 års socialförsäkringskommitté, föreslog på sin tid i betänkandet Fortidspensionering och sjukpenningförsäkring m. m. att förtidspension inte skulle kunna utgå för tid före ansökningsmånaden. I propositionen med förslag till lag om allmän försäkring föreslog dock regeringen ett bibehållande av regeln om retroaktivtid.

När det gäller retroaktivregeln bör man hålla i minnet den tillämpning som den fått i praxis. Om en pensionsberättigad sätter sig i förbindelse med pensionsorganet och det framgår att hans ärende är att göra sig underrättad om sina möjligheter att få pension, anses det vara pensionsorganets skyldighet att hjälpa honom med att fylla i en ansökningsblankett och även lämna in densamma. Skulle det på grund av fel eller försummelse från pensionsorganets sida dröja med ansökan, kan ansökan anses ingiven vid den tidigare tidpunkt då pensionsorganet bort se till att den blivit ingiven. En försäkrad som ansökt om en viss pensionsförmån skall i förekommande fall upplysas om möjligheten att erhålla även annan förmån, t. ex. invaliditetstillägg eller kommunalt bostadstillägg, och få tillfälle att ansöka om den förmånen. Om man

från kassans sida genom försummelse underlåter att lämna sådan upplysning, bedöms fallet som om ansökan om den ytterligare förmånen gjorts samtidigt med den första ansökningen. Inte heller behöver någon riskera att på grund av för sen ansökan inte få ålderspension från och med den månad då han fyller 67 år, om det beror på försummad avisering från kassans sida att ansökan kommit in för sent.

Detta om principerna.

Det är klart att det ändå i enskilda fall kan inträffa att människor, som fru Nettelbrandt här anförde, kan råka i besvärigheter. Jag har sagt att det är angeläget att så långt som möjligt sprida upplysning och information för att så många som möjligt skall få kännedom om de kontaktorgan och informationsvägar som är till för att hjälpa dem till rätta i dessa för dem själva helt naturligt vitala och viktiga frågor. Jag har betonat att mera sannolikt bör och kan göras. Att vi i Sverige kanske i särskilt stor omfattning har använt oss av pressen beror naturligtvis på att pressen är en mycket värdefull informationskälla även vad beträffar sociala förmåner och rätten till desamma. Personligen skulle jag gärna vilja säga att det vore önskvärt att t. ex. våra allra viktigaste informationsorgan ur många synpunkter, våra massmedia TV och radio, ägnade mera tid och större utrymme åt sakupplysning om dessa frågor. Jag tror att detta också skulle bidra till att många människor — flera kanske än nu — bleve i tillfälle att vaktsamt följa sina direkta rättigheter i detta avseende.

Herr talman! Detta var vad jag ville tillägga med anledning av fru Nettelbrandts inlägg.

Fru NETTELBRANDT (fp):

Herr talman! Jag vill gärna vitsorda att det kan finnas stora svårigheter att i efterhand utröna, huruvida det har

Ändring i förordningen om allmän varuskatt

förefunnits en rätt till en viss förmån i ett tidigare skede eller inte. Men föredenskull hör man väl inte ge upp tanken att åtminstone klara de fall där det går att utröna detta, och det är just i fråga om invalidpensioner och de speciella förmåner som kan vara knutna till dem, som det — ofta medelst befintliga läkarintyg — går att utröna detta.

Socialministern säger att det är angeläget att så långt möjligt sprida information. Så har också gjorts i stor utsträckning, även om det enligt mitt förmenande inte har varit tillräckligt. Men hur är det med en människa som sitter invalidiserad sedan flera år tillbaka, som inte kan gå, inte kan använda sina händer, som över huvud taget inte kan klara någonting på egen hand — vad har vi för garantier för att en sådan person alls nås av någon information? Vi har inte den garantien ens om upplysningen lämnas via press eller TV. Och dessutom måste det i sanningens namn sägas, att även den information som förmedlas via dessa organ stundom är ganska svårbegriplig. Det är inte så lätt för den enskilda människan att hitta rätt.

Jag tycker att det hade varit värdefullt om socialministern hade visat det intresset för dessa människor, som ändock till slut blir kvar och inte har kommit till rätta med de många olika bestämmelserna, att han försökt ordna det även för dem. Det bör finnas möjligheter att göra det, och de bör inte lämnas helt åt sido.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 3

Föredrogs var efter annan och hänvisades till lagutskott Kungl. Maj:ts å bordet vilande propositioner:

nr 132, med förslag till lag om säkerheten på fartyg, m. m., och

nr 133, angående godkännande av 1960 års internationella konvention om säkerheten för människoliv till sjöss.

§ 4

Föredrogs statsutskottets memorial nr 140, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om anslag för budgetåret 1965/66 till Bidrag till tidningen Samefolket.

Kammaren, som på framställd proposition biföll utskottets hemställan om memorialets företagande till avgörande efter allenast en bordläggning, godkände den i memorialet föreslagna voteringspropositionen.

Herr TALMANNEN yttrade:

Såsom tidigare meddelats kommer omröstning avseende denna fråga att anställas vid det plenum som utsatts till kl. 19.30 i dag.

§ 5

Ändring i förordningen om allmän varuskatt (forts.)

Herr talmannen meddelade, att den från kammarens sammanträde den 26 innevarande maj uppskjutna överläggningen rörande bevillningsutskottets betänkande nr 31, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändring i förordningen den 1 december 1959 (nr 507) om allmän varuskatt jämte i ämnet väckta motioner, nu komme att fortsättas; och lämnades därvid ordet, i enlighet med förut gjord anteckning, till

Herr GUSTAFSON i Göteborg (fp), som yttrade:

Herr talman! I onsdags hörde jag med utomordentligt stort intresse finansministern utveckla sin syn beträffande omsättningsskatt på konst. Tyvärr bröt kammaren överläggningarna omedelbart därefter, varför jag inte fick tillfälle att replikera. Jag skulle därför bara vilja framföra några synpunkter nu.

Med de utgångspunkter, som finansministern angav, finns det enligt min

Ändring i förordningen om allmän varuskatt

uppfattning inget hinder mot att rösta på reservationen.

Han sade bl. a., att man inte bör urholka omsättningsskatten genom att ta med en massa undantag. Nu är det helt naturligt så, att man inte kan låta en omsättningsskatt gälla över hela fältet utan det måste bli avvägningar och avgränsningar. Sådana måste man göra av principiella skäl, av praktiska skäl, av administrativa skäl o. s. v.

Allmänna skatteberedningen har vid utarbetandet av sitt förslag om mervärdesskatt undersökt vilken avgränsning som kan vara den rationella och riktiga för omsättningsskatt på konst, och de fann att det rationellaste är att låta gränsen gå mellan å ena sidan konst som försäljs direkt av konstnären, vare sig det sker i hans ateljé eller på utställning, och å andra sidan försäljning som sker i den kommersiella handeln. Alla rationella och praktiska skäl talar alltså för att göra avgränsningen så som reservanterna och motionärerna gjort och såsom även Konstnärernas riksorganisation vill göra den.

Vidare sade finansministern att det är bra om man kan befria konst, som säljs i ateljé, från omsättningsskatt därför att det blir så mycket besvär för konstnärerna att fylla i blanketter m. m., och de är inte så vana vid sådant. Det är sant. Jag vet av personlig erfarenhet att konstnärer som får sådana anmaningar från varuskattekontoret känner sig nästan desperata och inte vet vad de skall göra med blanketterna. Men om en konstnär får avyttra ett par saker på en samlingsutställning eller genom en konstförening, så blir han genast skattepliktig och får alltså fylla i alla de blanketter som finansministern tyckte att det egentligen var onödigt att han skulle fylla i.

Herr talman! Hela kammaren är alltså överens om att viss försäljning av konst skall befrias från omsättningsskatt. Frågan är: Hur skall man göra gränsdragningen? Enligt min uppfatt-

ning kan man även utifrån de utgångspunkter som finansministern angav komma till den slutsatsen, att den gränsdragning, som föreslagits av Konstnärernas riksorganisation, motionärerna, reservanterna och Stockholms arbetarkommun på det auktoriserade plakatet »Ingen varuskatt på konst», är den mest rationella och riktiga. Därför vidhåller jag mitt yrkande om bifall till reservationen.

Därefter anförde:

Herr **NORDGREN** (h):

Herr talman! Jag begärde ordet i onsdags för att göra ett kort inlägg i denna fråga. Med tanke på den tidsnöd, vari riksdagen beklagligt nog befinner sig när så här viktiga frågor avgörs, skall jag inte falla för frestelsen trots att jag i dag står bland de första på talarlistan att säga mer än jag tänkte säga i onsdags. Jag instämde då till alla delar i vad herr Magnusson i Borås yttrade och jag hade för avsikt att nöja mig med det. Herr Magnusson sade i korta och klara ord vad som enligt min uppfattning behövde sägas om reservationerna respektive motionerna. Vad som emellertid gjorde att jag begärde ordet i dag var de inlägg som herr Kärrlander och herr Gustafson i Göteborg gjorde i debatten efter herr Magnusson.

I onsdags — liksom även i förra veckan då vi diskuterade försvarets fabriksverks utbyggnader — gjorde herr Kärrlander gällande att varken utbyggnaden av fabriksverkets tvätterianläggningar eller den föreslagna befrielsen från omsättningsskatt för dessa hade någon betydelse för enskilda företag i branschen. Det drabbar inga enskilda företag i branschen, det finns inga enskilda företag som sköter dylik tvätt sade herr Kärrlander. Inte heller skulle befrielsen från oms nedvrida konkurrensförhållandena mellan de enskilda och de blivande statliga tvätterierna.

Ändring i förordningen om allmän varuskatt

Enskilda företag i branschen kan nämligen inte klara ifrågavarande uppgifter, påstod herr Kärrlander.

Herr talman! Jag vill bara upplysa kammaren om att jag har här en lista med mig över tvätterier som för närvarande sköter tvätten åt vissa landstingsinrättningar. Jag skall inte ta kammarens tid i anspråk med att läsa upp den, men den finns i varje fall. Jag skall över huvud taget inte uppehålla mig längre vid detta, men jag kan inte underlåta att erinra om att de enskilda tvätterierna helt naturligt känner sin existens hotad av denna snedvridning av konkurrensförhållandena, när de alltså skall beläggas med omsättningskatt på 10 procent medan de konkurrerande statliga företagen icke skall behöva betala motsvarande skatt. Kan de statliga företagen inte konkurrera med de enskilda på lika villkor, trots redan beviljade statliga pengar till investeringar, borde enligt min uppfattning utbyggnader över huvud taget inte komma till stånd. Eller har finansministern möjligen för avsikt att rätta till konkurrensförhållandena genom att även befria enskilda företag från omsättningsskatt på leveranser till kommuner, landsting eller staten? Om ej, måste detta förslag betraktas som ett försök att föra över delar av denna och eventuellt andra branscher till statliga företag.

Detta kan vi, som hävdar principen om fri konkurrens, inte acceptera. Vi tror att den fria konkurrensen har större möjligheter att hålla nere priserna än t. ex. statliga företag. Detta synes mig för närvarande vara i allra högsta grad angeläget. Vi har ju nyligen både från regeringen och näringsorganisationerna blivit uppmanade att försöka begränsa prisökningar så mycket som möjligt.

I detta sammanhang är det anledning att erinra om att föreliggande utskotts-förslag om att vissa dentaltekniska arbeten skall beläggas med omsättningskatt inte bara snedvrider konkurren-

sen även i den branschen utan beräknas fördyra tandvårdskostnaderna för allmänheten med cirka 100 miljoner kronor.

Herr Gustafson i Göteborg instämde i herr Magnussons i Borås yttrande men tog avstånd från herr Magnussons och därmed också från sin egen partikamrats, herr Stefansons, bifallsyrkande till reservation nr 4. Det senare förefaller mig märkligt — det är ju att ta dessa illojala allt mer och mer förekommande skatteskokare i försvar. Jag kan hålla med finansministern om att de är svåra att kontrollera, men de skall väl ändå inte vara moraliskt skyddade av lagen.

Får jag sluta med att erinra om att finansministern betonade såväl i första kammaren som i denna kammare att det är farligt med undantag! Ett undantag föder nya undantag.

Herr talman! Låt mig mot bakgrund av detta och vad finansministern själv anfört angående undantag sluta med en förhoppning om att kammarens ledamöter beslutar lagar som gäller lika för samtliga företag inom samma bransch — oavsett om det är statliga eller enskilda företag eller om det är enskilda registrerade lojala företag eller icke registrerade s. k. fritidsföretagare.

Herr GUSTAFSON i Göteborg (fp) kort genmäle:

Herr talman! Med anledning av herr Nordgrens angrepp mot mig vill jag bara hänvisa till att jag i mitt anförande motiverade varför jag i utskottet inte har kunnat biträda reservationen nr 4. Anledningen är den att jag inte tror att den åtgärd som där föreslås gagnar det syfte som herr Nordgren vill främja.

Herr ARVIDSON (s):

Herr talman! Jag är uppkallad till ytterligare ett inlägg i denna debatt av finansministerns anförande på onsdags-eftermiddagen. Jag hade gärna velat

Ändring i förordningen om allmän varuskatt

utbyta några tankar med honom. Han är emellertid inte inne i kammaren. Jag får därför nöja mig med att anföra några korta synpunkter.

Min utgångspunkt rent principiellt var den, att konstverket inte är någon vara förrän det kommer ut i konsthandeln. När konstnären själv säljer sitt verk, det må vara från sin ateljé eller på en utställning, är försäljningssumman en ersättning till honom för hans konstnärliga arbete, precis som en författare får ersättning för sitt arbete när han avlämnar sitt manuskript. För den inkomsten får författaren såväl som konstnären i vanlig ordning betala inkomstskatt. Men ersättningen för det utförda konstnärliga arbetet kan inte gärna varubeskattas. Det var min principiella utgångspunkt.

Detta resonemang bygger på en förutsättning, som kan sägas vara orimlig, nämligen själva varuskattens natur. Omsättningsskatten skall ju inte erläggas av säljaren; den skall erläggas av köparen, och den träffar enligt denna anordning inte konstnären, inverkar alltså inte på det belopp som konstnären betingar sig för sitt arbete. Det är en viktig invändning, men den håller inte i praktiken. Om man undantar konstnärer i ropet — de är inte många — prutas i allmänhet omsättningsskatten bort, och konstnären får själv erlägga skatten. Ju mer omsättningsskatten stiger desto kännbarare har detta system blivit för de flesta utställande konstnärer, och därmed har resonemanget övergått från ett principiellt till ett praktiskt spörsmål.

Det är i själva verket så, att den utställande konstnären befinner sig i en utomordentligt vanskelig ekonomisk situation. Att förbereda en utställning medför betydande kostnader och förutsätter en betydande försäljning om det skall gå ihop. För varje sålt konstverk erlägges en viss procent till innehavaren av konstsalongen, vem han än sedan kan vara. Man har sagt att den av-

giften uppgår till mellan 25 och 50 procent. Skall man sedan till detta lägga 10 procents omsättningsskatt som konstnären själv betalar, blir det i regel ingenting kvar. Ätminstone blir den rest, som konstnären får betala inkomstskatt på, i regel mycket liten. Det är inte underligt om många konstnärer i den situationen tvekar om de över huvud taget har möjlighet att utställa. Det är i själva verket det läget vi har i dag.

Hela denna fråga är emellertid förknäp med många besvärliga avvägningar. Finansministern pekade i onsdags på en del svåra avgränsningsfrågor. Jag hade redan i mitt anförande understrukit att sådana fanns. Jag tror att herr Gustafson i Göteborg löser frågan litet väl enkelt. Man kan visserligen säga som han, att avgränsningen skall göras mellan å ena sidan konst som konstnären själv säljer från en ateljé eller från utställning och å andra sidan konstverk som är ute i handeln. Men det finns även andra avvägningssvårigheter. Finansministern pekade på svårigheten att avgränsa riktig konst från hötorgskonst. Detta är en svårighet. Han pekade också på de många former av konst som står hantverket nära. Han undrade hur man skall göra med keramik, textilkonst och smideskonst. Jag får för min del svara att samma regler måste gälla alla arter av konst. Även dessa konstformer måste därför komma med i bilden vid avskaffandet av omsättningsskatten på konstförsäljning. Alla dessa frågor är inte lösta och föranleder av naturliga skäl tveksamhet. Ett faktum är emellertid att den stigande omsättningsskatten ökar svårigheterna för konstutställningsverksamheten i landet. Denna är i själva verket hotad.

Finansministern sade att konstnärerna bör hjälpas på andra sätt än genom skattebefrielse. Jag vill gärna understryka detta. Jag tycker det är riktigt. Men i det sammanhanget har jag en di-

Ändring i förordningen om allmän varuskatt

rekt fråga till finansministern: Vad tänker han i detta sammanhang på för åtgärder? Vi har nu i huvudsak två statliga former för direkt understöd åt konstnärerna. Den ena är konstnärbelöningarna. Av de 100 konstnärbelöningar vi fått utgår nu kanske 30—40 till bildkonstnärerna. I en framtid kanske siffran kan tiodubblas, och då kommer vi upp till 300. Vidare har vi arbetsstipendierna till konstnärer. De utgör något 50-tal. Låt oss säga att vi i en framtid kan få också 300 sådana. Det blir tillsammans 600. KRO har emellertid 1 700 medlemmar. Alla kanske inte är så betydande, men alla har ett behov av att åtminstone få ställa ut, få visa sina verk för offentligheten. Hur skall de kunna hjälpas? De kan inte hjälpas med de understödsformer vi för närvarande har.

Jag vill därför fråga finansministern: Kan man räkna med att utställningsverksamheten får ett sådant stöd, att de ekonomiska svårigheter som nu tornar upp sig för en konstnär som vill utställa elimineras? Det betyder konkret att man genom det allmänna stödet till utställningsverksamheten bör komma bort från den avgift på 25—50 procent som konstnären nu måste erlägga om han får sälja någonting på utställningen. Det är alltså en direkt fråga till finansministern.

Fru ERIKSSON i Stockholm (s):

Herr talman! Utan att vilja etablera mig som konstkännare vill jag ändå med kännedom om konstnärers sätt att leva och deras ekonomiska villkor säga något om omsättningsskatten på måleri, teckning, grafik och skulptur. Jag gör det med utgångspunkt från konsthandels särart.

Konst köpes dels genom konsthandeln, dels direkt av konstnärerna. Jag skulle tro att människor i god ställning alltid resonerar privat med konstnären. De köper på ateljén eller också kommer konstnären hem till dem —

den försäljningen går ingalunda genom konsthandeln. Jag skulle också tro att etablerade konstnärer, de som har ett namn, ett namn som både kommunalmän, riksdagsmän, statsråd och vi andra väl känner, inte behöver ställa ut med de avbräck sådana utställningar medför. De kommer alltså undan omsättningsskatten. När en kommun skall hylla hembygdens son eller dotter går kommunen ingalunda till konsthandeln och betalar omsättningsskatt på konstverket. Officiella inköp, inköp av industrier o. s. v. göres också direkt hos konstnären — man går alltså även då förbi omsättningsskatten.

Det är därför felaktigt när utskottet gör gällande att ett slopande av omsättningsskatten skulle gynna de konstnärer som har det minsta behovet av ökade inkomster. I själva verket förhåller det sig tvärtom. Omsättningsskatten drabbar de konstnärer som måste sälja genom utställningar, men inte dem som tack vare att de redan har gjort sig ett namn kan få kunder i sin ateljé eller i köparens hem. Och de konstnärer som ordnar utställningar är framför allt de okända konstnärerna som befinner sig i början av sin bana men som inte därför behöver vara de sämsta, rent konstnärligt sett. De måste emellertid satsa allt vad de kan för att bli recenserade och skaffa sig ett namn.

Om en konstnär säljer en tavla för 1 000 kronor genom en konsthandel, får han själv behålla 700 kronor. Att ordna en egen utställning kostar honom minst 3 000—5 000 kronor. Han får stora utgifter för transporter och för annonser och trycksaker av olika slag. Han måste sända ut en mängd inbjudningar, som han hoppas få napp på. Allt detta drar betydande kostnader, som han måste betala oavsett om han får sälja något eller icke av de utställda konstverken. Inte heller kan en konstnär lämpligen ordna utställningar hur ofta som helst; möjligen kan han göra det med fyra, fem års mellanrum.

Ändring i förordningen om allmän varuskatt

Hur kan då konstnärerna få pengar till sitt uppehälle? Det är nog inte många av dem som lever på inkomsterna av sin konst. De flesta har varit förståndiga nog att skaffa sig någonting annat vid sidan om. En stor del av dem som är gifta lever på mannens respektive hustruns inkomst.

Många kanske inbillar sig att konstnärerna är ett släkte som för ett liv i sus och dus, ett bohemliv som kostar mycket pengar. Den insikt som jag har fått i förhållandena säger mig att konstnärerna vanligen lever under synnerligen blygsamma villkor. Ofta har de stora familjer med många barn, men de klarar sig tack vare att de över huvud taget har mycket små anspråk.

Vad har då detta resonemang med skatten att göra? Ja, i och för sig har det ingenting med den saken att göra och det är inte heller motiveringen för att jag nu tänker rösta på reservation nr 1. Jag tycker att vägen med konstnärsbelöningar och konstnärsstipendier är riktig, även om det kanske lockar flera människor till konstnärsbanan än som kan försörja sig där. Men det för mig avgörande skälet är den omständigheten, att om vi vill ha en omsättningskatt som är likformig för olika varugrupper, måste vi se till att omsättningskatten inte blir olikformig för en sådan sak som konstnärernas verk. För närvarande är emellertid konst som säljes via konsthandeln belagd med omsättningsskatt, medan detta icke är fallet med den konst som säljes direkt via konstnärernas ateljéer. Och omsättningskatten drabbar de konstnärer som arbetar under de sämsta villkoren, medan de bästa och köpkraftigaste spekulanterna kan slingra sig ifrån denna skatt genom att ta direkt kontakt med konstnärer. Vidare är det fråga om en skatt som inte kan ge så stora inkomster för finansministern. Den utgör inte heller ett led i ett generellt och gnisselfritt verkande system utan åstadkommer en mängd krångel.

Under dessa förhållanden kommer jag att rösta för reservation nr 1. Jag bara beklagar att denna reservation är skriven så, att den inte har någon utsikt att gå igenom här i kammaren och bli föremål för gemensam votering. Jag kan inte fatta att inte reservationen utformats på samma sätt som motionen. I en sådan situation kan det förefalla meningslöst att rösta för reservationen, men jag hoppas ändå att den meningsyttring det här gäller skall bli mycket hårdare markerad, om man även lägger sin röst för reservationen och inte bara nöjer sig med att tala för den.

Finansministern kommer kanske — jag har sett att han begärt ordet — att ge uttryck åt en annan uppfattning. Det är mycket troligt med hänsyn till vad han tidigare anfört i frågan. Men finansministern kan inte bestrida att med nuvarande bestämmelser beskattas konstverk olika, beroende på hur försäljningen sker, och att detta inte kan ha en lämplig inverkan på prissättningen av dem.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet **STRÅNG**:

Herr talman! Jag skall inte upprepa de synpunkter på denna fråga som jag i förrgår hade tillfälle att redovisa inför kammaren.

Herr Arvidson ställde emellertid till mig en direkt fråga, som jag vill kort och gott besvara genom att erinra om att i direktiven för den museutredning som arbetar finns angivet att utredningen skall undersöka möjligheterna att underlätta för konstnärer att via utställningar presentera sina alster. För egen del kan jag inte gärna här lämna några definitiva utfästelser i detta sammanhang. Dels är det i första hand ecklesiastikministerns sak att överväga hur man skall göra, dels vet jag inte hur budgetlägena framdeles kommer att te sig. Men jag skall tillåta mig säga att det önskemål, som kommit till uttryck i dessa direktiv, är något som allvarligt

Andring i förordningen om allmän varuskatt

bör övervägas inom ramen för de anslag som regeringen i framtiden kan ställa till förfogande för den konstnärliga verksamheten.

Herr GUSTAFSON i Göteborg (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag tycker att vi med intresse skall notera finansministerns uttalande, att man allvarligt skall ta under övervägande att underlätta för konstnärerna att få sina verk utställda. Detta har emellertid inte något direkt sammanhang med den fråga vi nu behandlar. Här gäller det åtgärder som kan vidtagas utan att avvakta en lång utredning, om vars resultat man tyvärr inte känner till någonting.

Jag hade tillfälle att bemöta finansministern innan han kom hit, och skall nu inte upprepa min argumentering. Jag har emellertid kommit till den uppfattningen, att det inte föreligger några hinder att rösta på reservationen från de utgångspunkter som finansministern själv angav i sitt anförande i onsdags, utan att det tvärtom finns starka skäl som talar härför.

Herr talman! Låt mig till sist citera avslutningsorden i en artikel i KRO:s medlemsblad, skriven av ordföranden i KRO, Birger Mörk. Där heter det: »Inga s. k. utställningsbidrag kan gottgöra en extra tioprocentig beskattning på *brutotinkomsten* från utställningar.»

Herr KÄRRLANDER (s):

Herr talman! Eftersom alla i dag i detta ärende har talat om konst kanske det inte är nödvändigt att också jag fortsätter att diskutera denna sak ingående, utan jag inskränker mig till att ge uttryck för den uppfattning som jag fått medan jag lyssnat, nämligen att såväl herr Gustafson i Göteborg som herr Arvidson och fru Eriksson i Stockholm själva i sin argumentering liksom bidragit till att visa hur oerhört svårt det är att åstadkomma en riktig gränsdragning, vilket också finansministern

framhöll när vi diskuterade ärendet i onsdags. Det går helt enkelt inte att få fram en godtagbar gränsdragning, då det gäller denna del av beskattningen, och därför tror jag, ärade kammarledamöter, att det i alla fall är tryggast att rösta med bevillningsutskottets majoritetens förslag.

Efter att rent parentetiskt ha sagt detta skall jag säga några ord i anledning av herr Nordgrens inlägg. Han menar att de enskilda tvätterierna skulle komma i kläm, medan jag har gjort gällande att det inte blir någon snedvridning av konkurrensen. Denna uppfattning vidhåller jag. Herr Nordgren har inte bevisat någonting med sitt inlägg. Han sade sig ha en lista med en rad enskilda tvätterier, som tvättar åt landsting. Jag skulle vara intresserad av att höra vilka landsting det är fråga om, ty jag gjorde gällande, som herr Nordgren kanske uppmärksammade, att det inte finns ett enda landsting, vars tvätt ombesörjes av en enskild tvätterierättning. Jag vet mycket väl att vi har en rad sjukhus-tvätterier, som i dag har för liten kapacitet och som inte är riktigt moderna och som skickar en del av sin överskottstvätt till någon enskild tvätterianstalt. Dessa enskilda tvätterianstalter är emellertid inte uppbyggda så, att de kan ta emot all tvätt. Därför finns det ingenting från ekonomisk eller rationell synpunkt som i dagens läge talar för att konkurrens från de enskilda tvätterierna skulle betyda något, ty den finns inte. Det finns inte någon enskild tvätterianstalt som vill åta sig en hel landstingstvätt. Det är bara försvarets tvätterianstalt som kunnat göra detta.

Herr talman! Västernorrlands landsting var, såvitt jag kan erinra mig, det första landsting som i samband med att försvaret byggde en tvätterianstalt i Långele ackorderade ut all sin tvätt till försvaret. Härav har vi haft mycket goda erfarenheter, liksom också ekonomiska fördelar.

Herr Nordgren säger att den fria

Ändring i förordningen om allmän varuskatt

konkurrensen kan hålla nere priserna, och det hoppas jag den kan. Jag skulle kunna vända på det och fråga: Var någonstans finns denna fria konkurrens i sin helhet? Jag har ett exempel, herr Nordgren, som jag inte skall gå in på i detta sammanhang, men det gäller ett fall då ett statligt företag litade på den fria konkurrensen och lämnade frågan om priserna fri med påföljd att priserna under de senaste tre åren stigit med något över 100 procent. Detta är en annan form av fri konkurrens. Jag har liksom herr Nordgren också en lista, och i denna finns priserna på landstingstvätt. De varierar mycket, vilket beror på att man inte har någon riktigt tillförlitlig statistik. Det finns emellertid kostnadsvariationer på upp till 50 procent, och vid en jämförelse ligger faktiskt försvarets tvätteriers priser mycket bra till.

För övrigt skulle jag vilja instämma i herr Nordgrens yttrande att det är farligt med undantag. Detta sade han i samband med tvätterierna och kommer väl därför inte att rösta på reservationen beträffande konsten. Men herr Nordgren, är det socialdemokraterna och utskottsmajoriteten som brukar komma med förslag till undantag när det gäller alla möjliga former av beskattning, inte minst alla de gånger vi har behandlat omsättnings- eller varuskatter? Vem har föreslagit undantag här och undantag där? Jag tror inte att herr Nordgren kan beskylla det parti som jag representerar för att lägga fram förslag om undantag.

Herr talman! Får jag till sist beträffande investeringar i statens fabriksverk framhålla, att vi med mycket stor majoritet, 125 röster mot 30, för några veckor sedan beslöt, i enlighet med vad ett enhälligt statsutskott föreslog i utlåtande nr 103, att bygga en stor tvätterianstalt i Mälardalen, och detta efter att utskottet prövat frågan sakligt och funnit det vara ekonomiskt fördelaktigt.

Jag tror, herr talman, att allt talar

för att riksdagen gör klokt i att till alla delar följa bevillningsutskottets förslag, som jag fortfarande yrkar bifall till.

Herr NORDGREN (h):

Herr talman! Jag ber att få tacka herr Kärrlander för det instämmande jag fick.

Eftersom jag har sagt att det finns en lista på tvätterier och herr Kärrlander vidhåller sitt påstående, vill jag upplysa kammarens ledamöter om att Avesta tvätteri, Salabacke-Tvätten i Uppsala, El-Tvätten i Skara, Tidaholms-Tvätten och Söderhamns ångtvätt m. fl. tvättar för landsting, kommunala och statliga inrättningar. Söderhamns ångtvätt — för att ta ett exempel — tvättar åt landstinget, fängelset i Hudiksvall, vattenfallsstyrelsen och vägförvaltningen m. fl. Därtill kommer att när de kommunala och landstingsägda tvätterierna eller försvarets fabriksverks tvätterier stänger för semester, vädjar vederbörande kommunal- eller landstingsmyndigheter till de privata företagen att sköta deras tvätt under semestertid. De enskilda företagen stänger i regel inte under semestern.

Med den snedvridning i konkurrensen som följer av befrielse från omsättningskatt för vissa företag är det väl naturligt, herr Kärrlander, att man i andra företag som inte erhåller samma villkor, känner sig besvårad och sin existens hotad av denna behandling. Jag anser att de lagar vi stiftar skall gälla lika för alla företag och för alla människor.

Överläggningen var härmed slutad.

Herr TALMANNEN yttrade:

Ärendet kommer att företagas till avgörande på sådant sätt, att beslut först fattas beträffande varje fråga som berörs i de vid betänkandet fogade reservationerna, varvid den i reservationerna tillämpade uppdelningen och inbördes ordningen följes. Därefter ställes utskottets hemställan i övrigt under proposition i ett sammanhang.

Ändring i förordningen om allmän varuskatt

Konst som försäljes å utställning

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 1); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Gustafson i Göteborg begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bevillningsutskottets hemställan i utskottets betänkande nr 31, såvitt avser konst som försäljes å utställning, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 1) av herr Stefanson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 113 ja och 108 nej, varjämte 2 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Dentaltekniska alster

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till det av herr Magnusson i Borås under överläggningen i anslutning till reservationen 2) av herr Stefanson m. fl. framställda yrkandet om antagande av 10 § 1 mom. p. 8 förordningen om allmän varuskatt i den lydelse utskottet föreslagit med det tillägget, att efter ordet »tillhandahållande» infördes orden »ävensom dentaltekniska beställningsarbeten, som utföres

för tandläkare och sjukhus.»; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Magnusson i Borås begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bevillningsutskottets hemställan i utskottets betänkande nr 31, såvitt avser dentaltekniska alster, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit det av herr Magnusson under överläggningen framställda yrkandet.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Magnusson i Borås begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 117 ja och 107 nej.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Vissa reparations- och underhållsarbeten, m. m.

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 3); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Magnusson i Borås begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bevillningsutskottets hemställan i utskottets betänkande nr 31, såvitt avser vissa reparations- och underhållsarbeten, m. m., röstar

Ändring i förordningen om allmän varuskatt

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 3) av herr Stefanson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Magnusson i Borås begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 117 ja och 101 nej, varjämte 6 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Det i reservationen 4) framlagda förslaget beträffande skattefria uttag ur rörelse, m. m.

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 4); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Nordgren begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bevillningsutskottets hemställan i utskottets betänkande nr 31, såvitt avser det i reservationen 4) framlagda förslaget beträffande skattefria uttag ur rörelse, m. m., röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 4) av herr Stefanson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Nordgren begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 147 ja och 58 nej, varjämte 18 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Det i reservationen 5) framlagda förslaget beträffande skattefria uttag ur rörelse, m. m.

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 5); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Svensson i Vä begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bevillningsutskottets hemställan i utskottets betänkande nr 31, såvitt avser det i reservationen 5) framlagda förslaget beträffande skattefria uttag ur rörelse, m. m., röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 5) av herrar Vigelsbo och Börjesson i Falköping.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Därvid befanns, att flertalet av kammarens ledamöter röstat för ja-pro-

Ekonomisk debatt

positionen och att kammaren alltså bifallit utskottets hemställan.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Beskattningen av prestationer vid statlig eller kommunal samverkan

Utskottets hemställan i övrigt

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till det av herr Magnusson i Borås under överläggningen framställda yrkandet, att riksdagen med bifall till de likalydande motionerna I: 729 och II: 853 måtte antaga anvisningar till 12 § förordningen om allmän varuskatt med den lydelse som angivits i reservationen 6) av herr Stefanson m. fl.; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Magnusson i Borås begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Bifölls.

§ 6

Ekonomisk debatt

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande nr 36, angående beräkning av bevillningarna för budgetåret 1965/66, m. m., jämte i ämnet väckta motioner.

Jämlikt 40 § riksdagsordningen hade bevillningsutskottet avgivit förslag till beräkning av de särskilda bevillningarnas belopp för budgetåret 1965/66 vid tillämpning av gällande eller vid innevarande års riksdag fastställda grunder.

På sätt framginge av det vid årets statsverksproposition fogade utdraget av statsrådsprotokollet över finansärenden för den 4 januari 1965 (Bilaga 1 till statsverkspropositionen 1965: Finansplanen) hade chefen för finansdepartementet nämnda dag underställt Kungl. Maj:ts prövning finansplan och beräkning av inkomster för budgetåret 1965/66 jämte därmed sammanhängande frågor. Departementschefen hade därvid anmält riksrevisionsverkets skrivelse den 14 december 1964 med inkomstberäkning för nämnda budgetår.

Den, som vill, att kammaren bifaller bevillningsutskottets hemställan i utskottets betänkande nr 31, såvitt avser beskattningen av prestationer vid statlig eller kommunal samverkan, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit det av herr Magnusson i Borås under överläggningen framställda yrkandet.

I en den 23 april 1965 dagtecknad proposition nr 125 angående komplettering av riksstatsförslaget för budgetåret 1965/66 m. m. hade Kungl. Maj:t bl. a. föreslagit riksdagen att besluta, att statlig inkomstskatt för skattskyldig, som avsåges i 10 § 1 mom. förordningen om statlig inkomstskatt, skulle ingå i preliminär skatt för budgetåret 1965/66 med 100 procent av grundbeloppet.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Magnusson i Borås begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 117 ja och 105 nej, varjämte 2 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Propositionen nr 125 hade i här berörd del hänvisats till bevillningsutskottet och i övrigt till statsutskottet.

Till utskottet hade hänvisats följande i anledning av propositionen

Ekonomisk debatt

nen väckta motioner, nämligen

I) de likalydande motionerna I: 760 av herr *Bengtson m. fl.* och II: 891 av herr *Eliasson* i Sundborn *m. fl.*, vari hemställt, att riksdagen vid behandling av propositionen nr 125 måtte

1) i skrivelse till Kungl. Maj:t uttala angelägenheten av att en genomgripande, samlad skattereform snarast genomfördes enligt de i motionerna angivna riktlinjerna i syfte att främja produktion och resurstillväxt, samt

2) i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att säkrare långtidsplaner beträffande statens utgifter och inkomster, innefattande även olika reformförslag och angelägenhetsgraderingen dem emellan, måtte föreläggas riksdagen, i enlighet med vad i motionerna anförts;

II) de likalydande motionerna I: 761 av herr *Lundström m. fl.* och II: 893 av herr *Ohlin m. fl.*, vari hemställt, att riksdagen vid sin behandling av Kungl. Maj:ts proposition nr 125 måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t

1) uttala att en samlad skattereform enligt i motionerna angivna riktlinjer borde genomföras skyndsamt i syfte bl. a. att reducera marginalbeskattningen och stimulera den ekonomiska tillväxten, samt

2) begära *dels* att riksdagen förelades långtidsprogram för utvecklingen av de statliga utgifterna och inkomsterna, så att en fastare grund erhöles för en bedömning av finanspolitiken och reformarbetet under de närmaste åren, *dels* att regeringen under riksdagens höstsession framlade en samlad plan för åtgärder till bekämpande av den starka prisstegringen; ävensom

III) de likalydande motionerna I: 762 av herr *Virgin m. fl.* och II: 892 av herr *Heckscher m. fl.*, vari hemställt, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t

1) »uttala, att en finans- och skattepolitik i enlighet med de i motionerna angivna synpunkterna bort och bör fö-

ras i syfte att bevara penningvärdet och begränsa den enorma skatteskärpningen som främst drabbar skattskyldiga med årsinkomster på 20 000—50 000 kr. och sålunda förhindra de starka prisstegringarna,

2) hemställa, att allmänna skatteberedningen måtte få i uppdrag att fortsätta utredningar rörande fysiska personers beskattning, bl. a. rörande en indexreglering av ortsavdrag och skatteskiptsgränser samt förmögenhetsbeskattnings utformning».

Till behandling i detta sammanhang hade utskottet jämväl upptagit de vid riksdagens början väckta likalydande motionerna I: 482 av herr *Sundin* och II: 570 av herr *Gustafsson* i Kärby.

Utskottet hemställde,

A) att riksdagen — med bifall till Kungl. Maj:ts förevarande proposition nr 125, såvitt densamma hänvisats till bevillningsutskottet — måtte besluta att statlig inkomstskatt för skattskyldig, som avsåges i 10 § 1 mom. förordningen om statlig inkomstskatt, skulle ingå i preliminär skatt för budgetåret 1965/66 med 100 procent av grundbeloppet;

B) att följande motioner, nämligen

1) de likalydande motionerna I: 482 av herr *Sundin* och II: 570 av herr *Gustafsson* i Kärby,

2) de likalydande motionerna I: 760 av herr *Bengtson m. fl.* och II: 891 av herr *Eliasson* i Sundborn *m. fl.*,

3) de likalydande motionerna I: 761 av herr *Lundström m. fl.* och II: 893 av herr *Ohlin m. fl.*, samt

4) de likalydande motionerna I: 762 av herr *Virgin m. fl.* och II: 892 av herr *Heckscher m. fl.*,

måtte, i den mån de icke kunde anses besvarade genom vad utskottet anförts och hemställt, av riksdagen lämnas utan åtgärd;

C) att bevillningarna för budgetåret 1965/66 måtte beräknas enligt en i utskottets hemställan intagen specifikation.

Ekonomisk debatt

Reservationer hade avgivits
angående finanspolitiken m. m.

I) av herrar *Billman, Sundin, Skärman, Gustafson* i Göteborg och *Vigelsbo*, fru *Nettelbrandt* samt herr *Eriksson* i Bäckmora, vilka — under åberopande av innehållet i de likalydande motionerna I: 760 av herr Bengtson m. fl. och II: 891 av herr Eliasson i Sundborn m. fl. samt I: 761 av herr Lundström m. fl. och II: 893 av herr Ohlin m. fl. — ansett, att utskottet under punkterna B 2 och 3 bort hemställa,

att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte begära *dels* att en säkrare långtidsplanering beträffande statens utgifter och inkomster förelades riksdagen, så att en fastare grund erhöles för en bedömning av finanspolitiken och reformarbetet under de närmaste åren, *dels* att regeringen under riksdagens höstsession framlade en samlad plan för åtgärder till bekämpande av den starka prisstegringen;

II) av herrar *Yngve Nilsson, Gösta Jacobsson* och *Magnusson* i Borås, vilka — under åberopande av innehållet i de likalydande motionerna I: 762 av herr Virgin m. fl. och II: 892 av herr Heckscher m. fl. — ansett, att utskottet under punkten B 4 bort hemställa,

att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t bort uttala, att en finans- och skattepolitik i enlighet med de i motionerna angivna synpunkterna bort och borde föras i syfte att bevara penningvärdet, hejda den offentliga utgiftsexpansionen samt begränsa den enorma skatteskärpningen, och sålunda förhindra de starka prisstegringarna;

angående en samlad skattereform

III) av herrar *Yngve Nilsson, Gösta Jacobsson, Billman, Sundin, Skärman, Magnusson* i Borås, *Gustafson* i Göteborg och *Vigelsbo*, fru *Nettelbrandt* samt herr *Eriksson* i Bäckmora, vilka ansett, att utskottet under punkterna B 2, 3 och 4 bort hemställa,

att riksdagen i anledning av de likalydande motionerna I: 760 av herr Bengtson m. fl. och II: 891 av herr Eliasson i Sundborn m. fl., I: 761 av herr Lundström m. fl. och II: 893 av herr Ohlin m. fl. samt I: 762 av herr Virgin m. fl. och II: 892 av herr Heckscher m. fl., i vad de avsåge den framtida utformningen av skattesystemet, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t uttala att en samlad skattereform skyndsamt borde genomföras, innebärande

1) en reformering av den direkta beskattningen i syfte att med tillgodo-seende av bärkraftsprincipen bl. a. sänka marginalsatserna och undvika en genom inflation åstadkommen automatisk skatteskärpning,

2) en konkurrens- och konsumtionsneutral mervärdeskatt i stället för den nuvarande omsättningsskatten,

3) en utrensning bland punktskatterna,

4) en översyn av förmögenhetsbeskattningen samt

5) reformering av beskattningen av företag och enskilda i syfte att främja enskilt sparande och ekonomisk expansion.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr GUSTAFSON i Göteborg (fp):

Herr talman! Under vårriksdagen har vi ju haft ganska många ekonomiska debatter. Vi har debatterat finansministerns förslag till ändrade skatteregler och oppositionens motförslag, liksom frågan om åtgärder mot prisstegringar, frågan om valutalag, frågan om penningpolitikens instrument o. s. v. När vi nu fått kompletteringspropositionen med den nya bedömningen av det ekonomiska läget är det motiverat med en debatt, där vi försöker sätta in de olika detaljfrågorna i deras sammanhang.

Den dominerande frågan på den ekonomiska politikens område är inflationsfaran. Denna fara har blivit särskilt aktuell genom finansminister

Ekonomisk debatt

Strängs olyckliga uttalande i början av året, att en inflation på 2 å 3 procent plus de prishöjningar, som blir följden av en ökad indirekt beskattning, skulle vara tolerabel. När t. o. m. finansministern, som ju har till uppgift att vårda penningvärdet här i landet, tycker att en prishöjning på sammanlagt 10 procent under en treårsperiod är acceptabel, skapar detta givetvis oro ute bland folket. Man märkte det först på utvecklingen på aktiebörsen.

Det är ganska naturligt att det gärna blir en tendens till prisstegring, när man vet att det i en fullsysselsättningsökonomi alltid måste finnas en press uppåt på priserna, även om man sätter ett absolut stabilt penningvärde som mål. Anges 3 procent som en acceptabel målsättning, är riskerna avsevärda att prisstegringen blir mycket större.

Vi har också kunnat iakttaga att prisnivån under förra året steg med 3,5 procent. I år stiger den med 3,5 procent plus den prisstegring som blir en följd av omsättningskattens höjning.

Tyvärr måste jag säga, herr talman, att den karakteristik som gjorts av den nuvarande regeringen som en inflationsregering tycks bli mer och mer berättigad.

En del människor kan naturligtvis fråga: Är det då så farligt med inflation? I denna kammare är det väl inte nödvändigt att peka på de sociala orättvisor som är en följd av inflationen, på den minskade sparbenägenhet som den leder till och som i sin tur utgör en ytterligare press uppåt på priserna, eller på att inflationen försvagar kostnadstänkandet, så att det aldrig blir någon kontroll på om de kalkyler som gjorts verkligen håller. Människorna blir helt enkelt vana vid att det alltid skall bli dyrare än som beräknats, och därför sker inte någon riktig granskning av utgifterna. Vid inflation är det ju också mycket svårt att göra en investering som man förlorar pengar på — även om investeringen inte är så särskilt lö-

nande när den görs vet man att den om några år kan bli räntabel, ifall prisstegringen fortsätter.

Detta att inflationen försvagar kostnadstänkandet — vi har märkt det inte minst på byggnadsområdet — är en av dess värsta nackdelar.

Att inflationen vidare försvagar konkurrenskraften — i den mån vi inte har sådan tur att inflationen blir lika stor i de länder som vi konkurrerar med — innebär att den hotar två viktiga målsättningar för vår ekonomiska politik — full sysselsättning och snabbt framåtskridande.

Inte minst på löntagarhåll är man orolig över inflationen och vill ha till stånd en ordentlig kamp mot prisstegringarna. För några år sedan präglade Gösta Rehn uttrycket, att vi måste hata inflationen. Rudolf Meidner, chefen för LO:s utredningsavdelning, har i år i olika sammanhang uttalat, att finansministern tar alldeles för lätt på denna fråga och att åtgärder måste vidtagas för att bekämpa prisstegringarna.

Nu är det väl på det sättet, att den som har fördelar av inflationen inte så lätt kan hata den. Bland dem som tjänar mest på inflationen är onekligen staten. Med det skattesystem vi för närvarande har får statskassan för varje prisstegring på 1 procent, som inkomsttagarna erhåller kompensation för, automatiskt 100 miljoner kronor *extra*. Om prisstegringen i år blir 6 procent och löntagarna får kompensation härför, innebär det att statskassan tillförs en extra förstärkning på 600 miljoner kronor, vilken den inte alls skulle ha fått om skattesystemet varit indexreglerat. Det innebär alltså en automatiskt ökad beskattning på en oförändrad realinkomst, och dessa pengar får staten.

Vem är det som betalar detta? Jo, det är de inkomsttagare som befinner sig i de progressiva inkomstskikten. För närvarande tillhör hälften av alla familjer i vårt land denna grupp och deras skara ökar ständigt allteftersom in-

Ekonomisk debatt

komsttagarna mer och mer flyttar upp i de progressiva inkomstskikten.

Ett annat område där staten tjänar på inflationen är statsskulden. En procents penningvärdeförsämring betyder de facto att statsskuldens realvärde minskar med 200 miljoner kronor.

Självfallet ligger det, om staten på kort sikt har så stor förtjänst av inflationen, nära till hands för en finansminister att finna en inflation på 3 procent plus prisstegringar, förorsakade av höjd omsättningskatt, vara tolerabel. Men om vi i stället indexreglerade skattesystemet — d. v. s. låte ortsavdragen och skatteskalorna bli indexreglerade — och staten gäve ut indexlån, skulle det inte längre vara staten som tjänade på inflationen. Då skulle det svida i statens eget skinn när inflationen kom. Då skulle pengar till nya utgifter behöva tas ut, inte genom en automatiskt skärpt beskattning av mellangrupperna, utan genom i riksdagen fattade beslut om skattehöjningar. Då kanske regering och riksdag finge ett annat intresse för att bevara penningvärdet.

Självfallet är bekämpandet av prisstegringarna en mycket svår uppgift. Det finns ingen patentmedicin för detta. Det går inte att hävda att vi kan klara det enbart med penningpolitiska medel eller enbart genom införandet av en rörligare arbetsmarknadspolitik eller enbart genom en stramare finanspolitik. Vill vi behålla den fulla sysselsättningen — och det är ingen som vill något annat — samt målsättningen om ett snabbt ekonomiskt framåtskridande, kommer vi att finna att vi står inför en utomordentligt komplicerad fråga. Men detta gör det så mycket mer angeläget att verkligen gripa sig an den.

Det är ibland liksom modernt att speciellt trycka på någon viss åtgärd i detta sammanhang. Stundom hålls t. ex. penningpolitiken fram såsom en patentmedicin. För närvarande är det finanspolitiken vilken anbefalls som en sådan patentmedicin. Från OECD, från repre-

sentanter för näringslivet och från ekonomiska experter framhålls det, att vi måste ha en stramare finanspolitik för att kunna klara detta problem. Visst spelar finanspolitiken en stor roll, men den löser inte alla problem. Jag skall återkomma till detta men vill först ta upp frågan om utformningen av skattesystemet i framtiden.

Frågan hur vi utformar vårt skattesystem rent tekniskt är inte oväsentlig för försvaret av penningvärdet. Om vi kan få till stånd ett skattesystem, som främjar enskilt sparande och ekonomisk expansion, får vi ett bidrag till lösningen av den dominerande frågan i den ekonomiska politiken, nämligen hur vi skall kunna bevara ett stabilt penningvärde.

Det föreligger på denna punkt i bevillningsutskottets betänkande nr 36, som vi nu behandlar, en gemensam reservation från de tre oppositionspartierna. Det faktum att det finns en gemensam reservation för de tre oppositionspartierna måste kännas besvärande för den allians av mörkblå högermän och av socialdemokrater, som har ett intresse av att det blir en splittring inom oppositionen och som inte vill ha några andra alternativ i den svenska politiken än en extrem högerpolitik å den ena sidan och socialdemokratien å den andra.

Egendomligt nog har tidningen Svenska Dagbladet under hela detta år fört en energisk kampanj för denna linje. Man har påstått att folkpartiet och centerpartiet upphört att föra en oppositionspolitik i skattefrågan och att mittenpartierna har en syn på skattesystemets allmänna utformning som inte väsentligt skiljer sig från regeringens. Man påstår att det bara är högern som har ett verkligt alternativ.

Nu visar det sig att alla tre oppositionspartierna står på samma linje när det gäller frågan om den framtida utformningen av skattesystemet. Detta är självfallet ingen överraskning för oss

Ekonomisk debatt

som arbetar i detta hus. Vi har vetat detta hela tiden. Jag vill dessutom gärna vitsorda att vi aldrig i denna kammarare hört högerens representanter solidariserat sig med denna splittringskampanj från Svenska Dagbladets sida. För den som inte följer arbetet i riksdagen så särskilt noga är det kanske nyttigt att se att vattendelaren i fråga om utformningen av det framtida skattesystemet går mellan hela oppositionen å ena sidan samt socialdemokrater och kommunister å den andra. Vi hade hoppats att frågan om skattesystemet skulle kunna lösas i enighet, eftersom alla politiska partiers representanter i skatteberedningen var överens om huvudlinjerna. Men därefter hoppade ju finansministern av inte bara från skatteberedningens förslag utan också från de direktiv han själv givit skatteberedningen.

Man måste fråga sig: Hurudan är finansministerns inställning i dag? Finansministern har ju nu ordentligt hunnit studera remissyttrandena över skatteberedningen, vilket däremot kammarens ledamöter inte har haft möjlighet att göra. Herr talman! Är det inte närmast en skandal detta, att trots att finansministern för över ett halvår sedan på en fråga av herr Björkman meddelade att han skulle publicera remissyttrandena och till och med — om jag minns rätt — sade att de redan hade börjat sättas, så har dessa remissyttrandena ännu i dag inte publicerats. Vi skulle ha behövt dem — vilket har påpekats tidigare — i debatten om skattesystemet tidigare i år, i debatten om särbeskattningen och framför allt nu i dag. Men de har ännu inte publicerats. Finansministern har emellertid haft tid att studera dem ordentligt. De arbetsgrupper som finansministern tillsatt inom departementet borde ha hunnit en god bit på väg. Det skulle därför vara intressant att höra vad finansministern säger om marginalskatterna, som han lämnade i stort sett oföränd-

rade i sitt skatteförslag i januari. Det skulle också vara intressant att höra hur finansministern ställer sig till frågan om mervärdeskatten, sedan man nu kunnat läsa i de danska tidningarna att Danmark kommer att bli föregångslandet åtminstone i Norden när det gäller införandet av mervärdeskatten. De synpunkter som framfördes i allmänna skatteberedningen har i stort sett legat till grund för det danska förslaget, vilket ju inte precis minskar vårt intresse för finansministerns åsikter om mervärdeskatten. Det skulle vara intressant att höra om finansministern anser sig kunna göra något uttalande om mervärdeskatten i dag, något uttalande som skiljer sig från den negativa inställning som finansministern demonstrerat vid våra tidigare debatter.

Hur är det med punktskatterna, och hur är det med utredningen om förmögenhetsskatten? Finansministern tyckte ju att den utredningen var angelägen när han gav direktiv till skatteberedningen, men den har vi sedan inte hört någonting om.

Jag skulle också vilja fråga finansministern: När kan vi vänta förslaget från företagsskatteutredningen beträffande en reformering av företagsbeskattningen?

Herr talman! Om jag nu tyckt det vara angeläget betona att vi inom oppositionen är av samma uppfattning beträffande huvudlinjerna i det framtida skattesystemet, så vill jag också framhålla att uppfattningarna skiljer sig i fråga om den budgetbalans som i dagens läge kan vara nödvändig för att bekämpa inflationen. På den punkten har högerpartiet ett eget förslag som syftar till mycket mer långtgående skattesänkningar omedelbart än folkpartiet och centerpartiet ansett sig kunna förorda. Detta förslag innebär också en minskning av överskottet på driftbudgeten för kalenderår med flera hundra miljoner kronor. Denna politik går alltså rakt emot ropen från OECD och det

Ekonomisk debatt

svenska näringslivet på en stramare finanspolitik. Vi har från folkpartiets sida ansett att vi i nuvarande läge med starka inflationsförväntningar — stimulerade av finansministerns olyckliga accepterande av en treprocentig inflation — inte kan presentera ett förslag som siktar till en försvagning av budgetsaldot. På denna punkt kan man ha olika uppfattningar.

Att vi för vår del intagit denna ståndpunkt innebär inte att vi hyser någon övertro på finanspolitiken. Som jag förut nämnde anser jag inte att den är någon patentmedicin. Här har funnits mycken vidskepelse. Totalbalanseringsprincipen, som man för några år sedan från regeringens sida körde mycket hårt med, har nu lidit skeppsbrott. Man har förstått att den var ett alltför trubbigt vapen i den ekonomiska politiken. Man har förstått att vi inte kan grunda vår ekonomiska politik enbart på budgetbalanssiffror, vare sig det nu är fråga om driftbudgeten eller totalbudgeten; vi måste göra en realekonomisk bedömning över hela fältet. Det är t. ex. inte oväsentligt om pensionssparandet ökar i ATP-fonderna. Det är en faktor som man måste ta med i en sådan bedömning.

En sak som vi tycker det är angeläget att betona är sparandets betydelse. Sparandet spelar ju en nyckelroll i den ekonomiska politiken. Det är alldeles naturligt att socialister, oavsett konjunkturläget, är intresserade av att överföra så mycket sparande som möjligt från enskilda människor till staten, detta av den enkla anledningen att de anser att staten bättre kan förvalta sparandet än de enskilda människorna kan. Vi delar inte denna åsikt. Vi menar att ett enskilt sparande alltid är att föredra framför ett statligt. Åtgärder måste därför enligt vår mening vidtas för att stimulera det frivilliga sparandet över huvud taget. På det finanspolitiska området är vår strävan att i största möjliga utsträckning stimulera — inte in-

skränka — alltså att t. ex. stimulera till avsättning till konjunkturinvesteringar och stimuleras till en ökning av det enskilda sparandet. Först i sista hand är vi beredda att ta till finanspolitiska åtgärder som verkar inskränkande.

När det gäller finanspolitikens konjunkturpolitiska sida är det väldigt enkelt att bygga upp en nationalekonomisk modell: Efterfrågan i samhället är för stor — vi höjer skatterna, och därmed minskar vi människornas möjligheter att efterfråga varor och tjänster, och så får vi jämvikt. Hokus pokus! Men livet är inte så enkelt. Verkligheten vägrar alltför ofta att uppträda enligt modellen. Det är framför allt fyra punkter jag vill nämna som visar att finanspolitiken har sin begränsning.

För det första: De pengar som man får in genom en av konjunkturpolitiska skäl företagen skattehöjning frestar enligt en av Parkinsons lagar myndigheterna, riksdagen och regeringen, att inte vara så återhållsamma med utgifterna som de eljest skulle ha varit. Därmed går ju en hel del av den effekt man vill uppnå förlorad. I den mån dessa skattehöjningar medför att man inte bromsar utgiftsutvecklingen så hårt som man eljest skulle ha gjort, försvinner den konjunkturpolitiska effekten.

För det andra: En del av skattehöjningen innebär att frivilligt sparande som eljest skulle ha kommit till stånd uteblir. I samma mån som detta frivilliga sparande uteblir, minskar effekten av skattehöjningen.

För det tredje: I den mån skatterna drabbar produktion och konsumtion verkar de i prisbildande riktning, alltså en riktning rakt mot den avsedda. Därigenom kan man också skapa kompensationskrav hos löntagarna.

För det fjärde är skattepolitiken utomordentligt trögrörig, och vi behöver i den ekonomiska politiken ett smidigt instrument. Under de senaste åren har vi ju haft en skattepolitik rakt motsatt den vi borde ha haft en-

Ekonomisk debatt

ligt alla teorier. När konjunkturen varit försvagad, har vi haft ett väldigt överskott på driftbudgeten. Nu har vi en högkonjunktur, och då är överskottet mindre.

Vi vet också av erfarenhet, att skatter som införs av konjunkturpolitiska skäl kan man inte ta bort när konjunkturen förändras. Då har utgifterna stigit och andra ting gjort att intäkterna blir behövliga av andra skäl än konjunkturpolitiska. I Stockholms-Tidningen kunde man för några dagar sedan läsa, att första budet när det gäller att föra en rörlig finanspolitik är detta: »Du skall aldrig sänka skatterna!» Jag undrar vad de nationalekonomer som är lierade med LO tänkte när de läste denna metod att föra en rörlig finanspolitik.

Herr talman! Vi tror inte på den permanenta totalbalanseringen som en lägsta riktpunkt under en högkonjunktur. Vi har ingen övertro på finanspolitiken av de skäl som jag nämnt. Vi tror inte att det går att bara ropa på en stramare finanspolitik och därmed klara det hela. Men givetvis måste finanspolitiken spela sin roll tillsammans med alla andra åtgärder. Det är därför vi kommit till den bedömningen att vi i dagens läge, med de starka inflationsförväntningar vi har, inte kan försvaga budgetsaldot. Vi har föreslagit skattesänkningar på ett par hundra miljoner kronor per helår. Det är inga stora pengar. Men vi anser att dessa skattesänkningar bör tas som ett första steg på vägen mot en skattereform. Vi har emellertid också anvisat inkomster och skattesänkningarna som skall väga upp de reformer som vi och också väga andra områden. Vi har föreslagit på ett så återhållsamma med

Att vägningsförslag i år har givetvis skattefört oss populära. Vi har medveten utsatt oss för risken att bli impopulära, inte bara i Svenska Dagbladet, genom att vara återhållsamma både när det gäller utgiftsökningar och skatte-

sänkningar. Vi har emellertid ansett vår ståndpunkt vara utomordentligt starkt motiverad just i syfte att stabilisera penningvärdet.

De åtgärder som vi föreslår framgår av reservationerna nr I och III. Jag skall bara i korthet ange dem. Vi föreslår att det inrättas ett ekonomiskt och socialt råd; vi är inte nöjda med den utformning som det ekonomiska planeringsrådet fått. Vi vill ha en rundabordskonferens för samtidig avvägning av olika intressen men med bevarad frihet för arbetsmarknadens parter. Inom parentes vill jag säga att detta inte innebär en inkomstpolitik efter det mönster som är så populärt på kontinenten. Personligen är jag rädd för att en sådan inkomstpolitik skulle innebära att vi riskerade att på bakvägar få den centraliserade planhushållning vi vill undvika. Våra förslag när det gäller skattesystemet har jag redan berört. Vi begär en finanspolitik som rör inte bara skatterna, utan inkomst- och utgiftsutvecklingen över huvud taget framåt i tiden. Kompletteringspropositionen innehåller tydligare prognoser nu än tidigare, men det räcker inte. Vad vi vill ha är en rullande femårsplan som gör att vi får en fastare grund för bedömningen av finanspolitiken och reformarbetet under de närmaste åren. Vi begär också en samlad plan till riksdagen för åtgärder till bekämpande av de starka prisstegringarna.

Herr talman! Med dessa ord ber jag att få yrka bifall till reservationerna I och III.

I detta anförande, under vilket herr andre vice talmannen övertog ledningen av förhandlingarna, instämde fröken *Elmén* samt herrarna *Wiklund*, *Nihlfors*, *Nelander*, *Johansson* i Öckerö och *Enskog* (samtliga fp).

Herr **MAGNUSSON** i Borås (h):

Herr talman! Den reviderade finansplan, som finansministern lagt fram och som riksdagen nu, efter det att

Ekonomisk debatt

denna proposition behandlats i bevillningsutskottet, går att fastställa, är uppscendeväckande ur den synpunkten att den innebär ett rekordhøgt skatteuttag. Ökningen uppgår till inte mindre än 3 300 miljoner kronor eller 14 procent, och därmed är det statliga skattetrycket uppe i inte mindre än cirka 25 000 miljoner kronor, vartill kommer skatter till kommuner och landsting. År 1964 utgjorde skatterna till staten cirka 25 procent av nationalinkomsten, och tillsammans med kommunalutskylderna tager det allmänna därmed i anspråk i runt tal inte mindre än cirka 40 procent av nationalinkomsten. Det kan förtjäna påpekas att driftbudgetens inkomster ökat under de två senaste budgetåren med inte mindre än 30 procent eller i genomsnitt med 15 procent per år. Fortsätter den utvecklingen bara några få år till, kommer halva nationalinkomsten att disponeras av den politiska makten.

Orsaken till denna utveckling är att söka i den kraftiga ökningen av utgifterna för staten och kommunerna. Statens utgifter stiger under innevarande budgetår med inte mindre än 3 700 miljoner kronor eller 17 procent och beräknas under nästkommande budgetår öka med 3 500 miljoner kronor eller 13 procent. Dessa siffror talar sitt tydliga språk, och det är här som vi har att finna orsaken till att vårt land bland alla OECD-nationerna intager den mindre prydliga platsen av högskatteländet framför alla andra.

Om vi inte kan bryta denna utveckling, kommer en växande andel av människornas nya inkomster att tagas om hand av det allmänna. Detta kommer att betyda, att folkets fria konsumtionsval begränsas, och det blir den politiska makten som i stor utsträckning kommer att bestämma hur pengarna skall användas. Men det innebär också att det personliga sparandet blir betydligt mindre eller kanske nära nog omöjligt i framtiden.

Det är denna utveckling högerpartiet anser det vara nödvändigt att bryta. Men denna utveckling kan aldrig brytas med mindre än att vi begränsar det allmännas utgifter, då det är de svällande utgifterna som ställer nya skattekrav på människorna. Vi menar därför att grunden för en skattesänkning är att utgifterna skäres ned. Detta är emellertid nödvändigt inte endast för att skapa möjligheter till skattesänkningar utan det är också ur prisstabiliseringssynpunkt synnerligen angeläget, då den ständigt svällande budgeten i sig själv är starkt inflationsdrivande med sin ökande efterfrågan på tjänster och varor.

Högerpartiet har under innevarande riksdag lagt fram ett konkret budgetalternativ med besparingar och inkomstökningar till ett belopp av cirka 800 miljoner kronor. Då emellertid de förslag om skattesänkningar med cirka 900 miljoner kronor, som vi påyrkat för helt budgetår, endast med cirka 270 miljoner kronor berör budgetåret 1965/66, betyder vårt alternativ en kraftig budgetförstärkning under det kommande året. Därigenom har vi också skapat underlag för detta lägre skattetryck under därefter kommande budgetår. Därutöver har vi krävt att en parlamentarisk besparingsutredning skall tillsättas för att skapa förutsättningar för ytterligare skattesänkningar. En sådan utredning framstår som så mycket mera nödvändig med tanke på de prognoser som finansministern presenterat för de närmast följande budgetåren fram till 1969/70. Om inte något göres för att begränsa utgifterna, kommer krav på nya stora skatteökningar inte att kunna undvikas. Rimligtvis har svenska folket nu rätt att i stället kräva rejäla skattesänkningar. Det är därför vi med beklagande måst konstatera, att finansministern inte funnit sig böra framföra skatteberedningens förslag.

De konkreta skattesänkningskrav, som vi redan vid denna riksdag har ställt, har främst inriktats på att minska skat-

Ekonomisk debatt

terna för barnfamiljerna och sänka progressiviteten för de mest vanliga arbetsinkomsterna. Men våra förslag innebär även en god skattesänkning för de ensamstående med vanliga arbetsinkomster.

Vi har bl. a. föreslagit att ett barnavdrag utöver utgående barnbidrag borde införas med 1 000 kronor per barn. För de mindre inkomsttagarnas skull anser vi också — det har vi visserligen inte ställt något konkret förslag om — att en förhöjning av ortsavdragen bör ske intill 3 000 kronor som föreslogs av skatteberedningen. Vi har vidare föreslagit att folkpensionsavgiftens maximum bör vara 800 kronor i stället för, som riksdagen redan har bestämt, 1 200 kronor. Vi har ytterligare lagt fram konkreta förslag om ändrade skatteskalor, innebärande att de proportionella skikten sänks från 10 till 7 procent. I övrigt har vi föreslagit sänkta skattesatser upp till en beskattningsbar inkomst av 60 000 kronor för gifta och 40 000 kronor för ensamstående. Enligt våra förslag blir skattesänkningarna för de mest behövande betydligt större än enligt regeringsförslaget. Skattesänkningen för ensamstående med en årsinkomst av 8 000 kronor skulle ha blivit 11,4 procent för att sedan successivt falla till 0,7 procent vid en årsinkomst av 150 000 kronor. Motsvarande siffror för gifta med ett barn skulle ha blivit 37,2 respektive 3,1 procent. Vi anser emellertid det vara nödvändigt att man i framtiden försöker åstadkomma betydligt större lättnader i den direkta beskattningen. För att lösa frågan om familjebeskattningen är det synnerligen angeläget att tudebningsprincipen kan tillämpas i större utsträckning än vad för närvarande är fallet genom att inkomstgränsen, i enlighet med skatteberedningens förslag, ändras från nuvarande cirka 35 000 kronor till cirka 60 000 kronor.

I anslutning till våra skattesänkingsförslag har vi även lagt fram förslag till

underlättande av det frivilliga enskilda sparandet. Vi har sålunda yrkat på skatteavdrag för olika former av målsparende, såsom bostadssparende och studiekostnadssparende m. m., samt rätt för enskilda företagare att utnyttja kapitalavdraget för i rörelsen nedlagt kapital.

När det gäller företagsbeskattningen har vi vid årets riksdag framlagt många förslag både till konkreta åtgärder och till utredningar. Jag kan som exempel nämna förslag om gynnsammare regler för resultatutjämning, avskaffande av dubbelbeskattningen, rätt till avskrivning på återanskaffningspriset för maskiner och inventarier, större värdeminskningsavdrag för byggnad i rörelse, rätt till avsättning till självfinansieringsfond och rätt till fondavsättning för pensioneringsändamål. Vi har vidare tagit upp frågan om en revidering av arvs- och förmögenhetsbeskattningen m. m. Alla dessa olika åtgärder skulle verksamt ha kunnat bidra till att underlätta näringslivets självfinansieringsmöjligheter och förstärka vårt konkurrensläge för att i framtiden ge ökade produktionsmöjligheter.

Nu har såväl alla dessa våra skattesänkingsförslag som våra besparingsförslag avslagits av riksdagen. Vi har emellertid i dag inte velat underlåta att sammanfattningsvis redovisa vårt budgetalternativ enligt motionsparet I: 762 och II: 892. Detta motionsyrkande har av högerpartiets representanter i bevillningsutskottet fullföljts med ett yrkande i enlighet med reservation II om att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t borde ge till känna att en politik i enlighet med våra förslag hade bort föras. Detta vårt budgetalternativ är vida överlägset utskottsmajoritetens och om det genomförts hade vi inte bara fått ett lägre skattetryck utan också en bättre balans och stabilitet i vår ekonomi — något som inneburit en starkare konkurrensförmåga.

I reservation III har samtliga borger-

Ekonomisk debatt

liga partier, såsom herr Gustafson i Göteborg sade, förenat sig om krav på hur den framtida skattepolitiken bör föras. Dessa krav går närmast ut på att regeringen framlägger förslag till en reformering av den direkta beskattningen, innebärande en sänkning av marginalbeskattningen och ett införande av indexreglering i avseende på skatteskalor och ortsavdrag. Vidare krävs en konkurrens- och konsumtionsneutral mervärdeskatt i stället för nuvarande varuskatt samt en utrensning av punktskatterna. Dessutom krävs en översyn av förmögenhetsbeskattningen och en reformering av beskattningen av företag och enskilda i syfte att främja enskilt sparande och en ekonomisk expansion.

Herr talman! Jag känner inte exakt samma behov som herr Gustafson i Göteborg att i denna debatt åstadkomma någon skiljelinje mellan de tre oppositionspartierna. Det har inte, herr Gustafson i Göteborg, inneburit någon som helst svårighet för någon inom högerpartiets riksdagsgrupp att ansluta sig till den reservation III som de tre oppositionspartierna enat sig om och för vars innehåll jag nyligen redogjort, alldenstund den återspeglar kravet på en sådan skattepolitik som vi hela tiden har strävat efter.

Herr Gustafson i Göteborg bör också observera att bakom det budgetalternativ högerpartiet lagt fram vid årets riksdag står en absolut hundra procentigt enig riksdagsgrupp. Jag har naturligtvis ingen som helst anledning att i denna debatt ta upp vad enskilda fria tidningar i vårt land säger om folkpartiets budgetpolitik. Det är kanske inte så egendomligt, som herr Gustafson försöker göra gällande, att den kritik som dessa högertidningar riktat mot den nuvarande finanspolitiken även kommit att drabba folkpartiet. Jag är emellertid glad över att vi har kunnat förena oss i en gemensam reservation i avseende på den framtida skattepolitiken, och

jag hälsar herr Gustafson i Göteborg hjärtligt välkommen på den vägen.

Herr GUSTAFSON i Göteborg (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag var litet förvånad över de mästrande ord som herr Magnusson i Borås här använde i debatten. Jag hade i mitt anförande uttryckligen sagt ifrån att det förhållandet att vi var överens om den framtida skattepolitikens utformning inte var någon överraskning för någon som arbetar i detta hus. Därför var det heller ingen överraskning för mig när högern kunde ansluta sig till huvudpunkterna i vår motion. Det är glädjande. Det jag ville säga i mitt anförande var bara att det är bra att kunna fastslå inte bara att de tre oppositionspartierna nu är överens om denna utformning utan att vi varit het hela tiden.

Herr MAGNUSSON i Borås (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag är mycket glad över det uttalande som herr Gustafson i Göteborg senast gjorde, att vi nu är överens om riktlinjerna för den framtida skattepolitiken. Men i fråga om den praktiska tillämpningen under det budgetår, som vi nu behandlar, kan vi väl i alla fall inte säga att uppslutningen från folkpartiets sida kring högerpartiets skattepolitik varit anmärkningsvärt stor.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationerna II och III.

Herr GUSTAFSON i Göteborg (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag är fortfarande förvånad över herr Magnussons i Borås önskan att missförstå. Vad jag har uttalat mig om är att vi är överens; att vi, trots vad som från högerhåll sagts i den offentliga debatten, hela tiden varit överens om riktlinjerna för den framtida skattepolitikens utformning.

Ekonomisk debatt

Det tycker jag vi skall notera med tillfredsställelse utan att försöka göra några partipolitiska sidomanövrer. Att sedan folkpartiet, som herr Magnusson säger, inte alltid slutit upp kring högerpolitiken i övrigt, det medger jag gärna.

Herr MAGNUSSON i Borås (h) kort genmäle:

Herr talman! Herr Gustafson i Göteborg säger att jag försöker missförstå honom. Jag tycker att herr Gustafson gav ett utomordentligt exempel på att missförstå. Jag har aldrig sagt att folkpartiet skulle sluta upp kring högerpartiets politik i dess helhet. Jag sade bara det, att jag beklagar att folkpartiet beträffande det budgetår som nu ligger framför oss icke har ansett sig kunna sluta upp kring den skattepolitik som högerpartiet har förfäktat, en skattepolitik som herr Gustafson nu i riksdagens elfte timme ger sin anslutning.

Herr OHLIN (fp) kort genmäle:

Herr talman! När herr Magnusson här talar om folkpartiets inställning, må det tillåtas mig att komma med en kort replik.

Herr Magnusson vill göra gällande att högerförslaget rörande budgetbalansen — alltså den betydande försvagning av statsfinanserna som det aktuella högerförslaget innebär — skulle vara en naturlig konsekvens av de riktlinjer för skattereformer på längre sikt som de tre oppositionspartierna är eniga om. Men det förhåller sig ju tvärtom så, att högerens aktuella förslag, som skulle medföra en betydande försvagning av budgeten och ett krisläge på kapitalmarknaden under brinnande högkonjunktur, står i strid med de riktlinjer för en sund skattepolitik som jag har fattat — liksom herr Gustafson i Göteborg — att vi mycket länge har varit eniga om. När högern på detta sätt frångår de riktlinjer som vi glädjande nog nu är eniga om, är det alldeles självklart, att då skiljer sig våra vägar på den punkten.

Vad som är väsentligt och i och för sig glädjande och som inte skall undanskymmas av högerns, som jag hoppas, tillfälliga accepterande av en budgetpolitik som inte motsvarar konjunkturläget är att reformpolitiken på längre sikt bör ledas av principer, om vilka vi är överens.

Herr KARLSSON i Huddinge (k):

Herr talman! De borgerliga partierna har upprepat kravet på en s. k. samlad skattereform. Den skall gå ut på att sänka skatterna för högre inkomsttagare, för företag och för större förmögenheter och att ytterligare höja varubeskattningen. Därvid upprepas kravet på mervärdeskatt, d. v. s. en sådan varubeskattning, där företagets investeringar i maskiner och andra kapitalvaror undantas från beskattning medan konsumtionsvarorna drabbas i desto större omfattning.

Detta skatteprogram är signifikativt: övervältring av skattetrycket från förmögenheter, företag och högre inkomster till lägre inkomsttagare, varvid givetvis låglönegrupper och barnfamiljer kommer att drabbas hårdast av den skärpta konsumtionsvarubeskattningen.

Man kan av detta skatteprogram fres-tas tro att de borgerliga gett upp förhoppningarna om att kunna vinna mark bland den stora massan av lägre inkomsttagare. Men det blir väl som vanligt demagogiens sak att göra svart till vitt och att framställa även detta rätt råbarkade program som omtänksamhet om lågavlönade och barnfamiljer.

De borgerliga reservanterna talar också mycket om åtgärder mot penningvärdets fall. Men en skärpt konsumtionsvarubeskattning medför ju att priserna drivs i höjden ännu snabbare. Denna konsekvens av de borgerligas skattepolitik bör, tycker jag, sammanställas med deras krav om att slopa hyresregleringen, varigenom hyrorna skulle rusa i höjden ännu mer. Hur man kan utge dessa krav för att vara åtgär-

Ekonomisk debatt

der mot penningförsämringen är, i vart fall för vanliga människor, obegripligt. En följdverkan skulle givetvis också bli en minskad konsumtion.

Jag åhörde häromkvällen en TV-diskussion, där en borgerlig talare förklarade att konkurrensen är det enda beprövade medlet för att hejda prisstegringarna. Det parti han tillhör går nu in för att höja priser och hyror genom *stalliga* åtgärder!

Jag behöver knappast, herr talman, understryka att vi beslutsamt vänder oss mot denna borgerliga skatte-, pris- och hyrespolitik och därför också kommer att rösta mot de borgerliga reservationerna i bevillningsutskottets betänkande.

Vad som emellertid kommer att tilldra sig mest intresse under överskådlig tid är hur socialdemokraterna kommer att förhålla sig till det borgerliga skatteprogrammet. För ett år sedan skrev man ihop sig med de borgerliga i skatteberedningen och avlämnade ett skattepaket som egentligen innehöll det samma som de borgerliga nu kräver; d. v. s. mervärdeskatt och sänkta skatter för högre inkomsttagare, företag och förmögenhetsägare. Man fick då det intrycket att man sökte göra även skattefrågan — liksom militärfrågan — till en fråga, höjd över partistridernas vimmel.

Finansministern överraskade årets riksdag med att lägga detta skattepaket i skrivbordslådan, till de borgerligas förståeliga besvikelse. Visserligen höjs omsättningskatten, bensin- och tobaksskatterna, men särskilt för lägre inkomsttagare blir det också skattesänkningar, även om dessa tyvärr kommer ett halvår senare. Frågan är emellertid hur det kommer att bli framöver.

I föreliggande regeringsförslag beträffande skatteuttaget för nästa år säges egentligen ingenting om de borgerligas skatteprogram och egentligen inte heller någonting om regeringens planer. Det enda som annonseras är ökade

statliga utgifter och därmed ökade statliga inkomstbehov. Att socialdemokraterna är försiktiga med att ta ställning mot de borgerligas skatteprogram tycker jag är beklagligt, särskilt som förtegenheten knappast befordrar upplysningen och klargörandet av detta skatteprogramms verkliga innebörd.

Vi har vid årets riksdag utformat den skattepolitik som vi anser riktig ur de breda folklagrens synpunkt. Vi har inte ansett det nödvändigt att upprepa dessa förslag i samband med föreliggande förslag om skatteuttagsprocenten. Beträffande omshöjningen sökte vi genom konkreta förslag efter en utväg att antingen göra denna mindre eller uppskjuta den till årsskiftet, då den till tiden skulle ha sammanfallit med sänkningarna av den direkta skatten och tillkomsten av nya löneavtal. Då utskottet avböjde det första alternativet, gick vi vid avgörandet över till det andra: om uppskov med omshöjningen.

Utvecklingen sedan skattebeslutet fattades den 31 mars bekräftar, tycker jag, att vårt alternativ var fullt realistiskt. Jämfört med regeringens beräkningar i januari beräknas statsinkomsterna för nästa budgetår öka med hela 500 miljoner kronor. Även om utgifterna också ökar jämfört med beräkningarna, eller med hälften av detta belopp, blir det ändå 250 miljoner kronor över. Dessutom erkänner väl finansministern själv att den beräknade inkomstökningen för senare hälften av budgetåret satts alldeles för lågt eller till ungefär hälften av vad den troligen kommer att bli. Alltnog skulle dessa 250 miljoner netto tillsammans med vad som skulle inflyta genom ett bifall till kommunisternas förslag till höjd förmögenhetsbeskattning och att företagets investeringar inte borde undgå omshöjningen samt genomförandet av vissa, om ock begränsade, militära besparingar ha gjort det fullt möjligt att uppskjuta omshöjningen till årsskiftet, vilket hade varit till stor fördel.

Ekonomisk debatt

I detta sammanhang vill jag än en gång understryka vad jag tillät mig framhålla i samband med en fråga till finansministern den 27 april. Det är oriktigt att fatta de avgörande skattebesluten två månader före vårsessionens avslutning, innan utgifterna är fastställda och innan mera preciserade beräkningar om statsinkomsterna föreligger. Den 31 mars fattade riksdagen omsbeslutet utan att veta vad som bara en vecka senare blev klart, nämligen att riksrevisionsverket uppskattade inkomsterna för nästa år till 500 miljoner kronor mer än vad som tidigare beräknats.

Vår linje är skattelättnader för lägre inkomster och större skatteuttag då det gäller större förmögenheter samt företagsvinster, icke minst aktievinster. Beträffande de senare har regeringen som bekant gått med på en utredning och t. o. m. utlovat förslag. Detta betecknar vi som ett framsteg.

Vidare anser vi att staten bör söka tillgodose inkomstbehoven också genom ökad statlig företagsamhet. Vi har föreslagit ökad statlig verksamhet i fråga om träindustri, metallindustri och metallmanufaktur samt oljehandel.

Herr talman! Vi kommer att rösta för utskottsförslaget och därmed regeringens förslag, då vi inte har något att invända mot den föreslagna uttagningsprocenten och då vi avböjer de borgerliga reservanternas skattepolitiska program. Det innebär inte att vi till alla delar godkänner regeringens skattepolitik. Omsättningskattebeslutet hade kunnat göras annorlunda och utskotts-majoriteten presenterar ingen skattepolitisk handlingslinje för tiden framöver.

Vi hoppas likväl att skatteberedningens paket med dess reaktionära innehåll skall komma längre och längre ned i finansministerns skrivbordslåda eller helst i papperskorgen och att en ny men bättre skattepolitik, som kan accepteras av hela arbetarrörelsen, skall presenteras.

Herr BRANDT (s):

Jag hade ämnat fatta mig mycket kort i dag. Jag tycker att denna skattediskussion är att missbruka kammarens tid, eftersom vi hade exakt samma diskussion för någon tid sedan, när vi behandlade skattepaketet, som vi populärt brukar säga. Jag skall ändå tillåta mig att göra några kommentarer till kompletteringspropositionen.

Jag vill erinra om att av den framgår bl. a. att fjolåret var ett mycket lyckosamt år ur produktionssynpunkt. Handelsbankens tidskrift Index skriver sålunda: »1964 går till historien som ett av de bästa år som Sverige upplevt i fråga om produktionsresultatet. Stora framsteg har gjorts på de flesta områden.» Nu visar den nya beräkningen att totalproduktionen ökade med inte mindre än 6,5 procent, vilket är rekord för efterkrigstiden. Industriens produktionsvolym steg 9 procent. Och det resultatet nåddes med knappt 1 procent större arbetsstyrka. Det innebär att nästan hela stegringen med dessa 9 procent är resultatet av förbättrad produktivitet. Produktionen per arbetare och år ökade därmed mellan två och tre gånger så mycket som i genomsnitt under efterkrigstiden. Och detta trots att semestertiden i början av 1964 förlängdes med ungefär 1 procent. Resultatet beror främst på ett högre kapacitetsutnyttjande och en fortsatt effektivisering av produktionsapparaten. Men en väsentlig förutsättning för denna utveckling har också varit de goda av-sättningsmöjligheterna på exportmarknaderna, där Sverige kunnat öka sin andel av utrikeshandeln.

Vi kan tyvärr inte räkna med samma goda utveckling innevarande år, vare sig beträffande exporten eller produktionsökningen, men finansministern ser dock med mera tillförsikt på den internationella konjunkturen nu än vad han gjorde i statsverkspropositionen. Även om arbetskraftsbristen bromsar av möjligheterna till fortsatt ökning av

Ekonomisk debatt

produktionen i samma takt som förra året, räknar finansministern med en ökning av nationalprodukten med 4,5 procent mot tidigare beräknade 4 procent. Även den privata konsumtionen beräknas öka med ytterligare en halv procent till 3 procent.

Emellertid understrykes kraftigt nödvändigheten av att industriens investeringar ökar och att det därför blir nödvändigt med inskränkningar på andra områden för att erhålla detta utrymme. Närmast gäller det begränsningar av de offentliga investeringarna, såväl de statliga som kommunala samt bostadsbyggandet. En måttligare uppgång på dessa områden än annars skulle vara möjlig förutsattes alltså. Det må härmed vara nog sagt om den saken.

Beträffande statsbudgeten vill jag särskilt poängtera att det inom utskottet råder fullständig enighet om det aktuella skatteuttaget med 100 procent. Ingen har vågat sig på att yrka på skattesänkningar nu. I folkpartiets motion nr 893 skriver motionärerna bl. a.: »Under nuvarande starka överkonjunktur synes det uppenbart att ett betydande överskott på driftbudgeten är nödvändigt för att en eljest överdriven total efterfrågan skall kunna undvikas. Vi kan därför i rådande läge inte förorda en försvagning av budgetbalansen.» Jag har tidigare sagt att det är glädjande att man har kommit till insikt om att det inte går att locka med skattelättnader utan att skatterna är nödvändiga icke endast för att statens utgifter skall kunna täckas utan även för att ekonomisk balans skall kunna hållas.

Det visar sig att den bild av utvecklingen innevarande år och nästa budgetår, som gavs i statsverkspropositionen inte undergått några väsentliga förändringar. Totalbudgeten för innevarande år visar ett underskott på endast cirka 60 miljoner kronor mindre än enligt statsverkspropositionen, och för nästkommande budgetår av cirka 250

miljoner kronor. Upplåningsbehovet skulle sålunda bli cirka 700 miljoner kronor mot tidigare beräknat cirka 950 miljoner kronor. Det är dock osäkra siffror eftersom hänsyn inte tagits till löneutvecklingen för de statsanställda nästa år och inte heller till eventuella utgiftsökningar på tilläggsstat.

Vad som intresserar mera är långtidsprognoserna. Ser man på dessa blir bilden av det statsfinansiella läget avgjort mörkare. För budgetåret 1966/67 kan väntas ett underskott på drygt 2 miljarder och därpå följande år cirka 3 miljarder. Det beror på utgifter som vi praktiskt taget alla har varit med om att besluta här i riksdagen, och naturligtvis måste vi ha inkomster för att täcka dessa utgifter.

Det är uppenbart att dylika underskott inte kan tolereras. Därtill kommer ökade utgifter för önskvärda kommande reformer.

Det är utan tvivel riktigt som finansministern framhåller att nya engagemang svårligen kan genomföras inom ramen för förutsedda statsinkomster. Men han slutar med att säga att med en realistisk bedömning av våra möjligheter och med en klok hushållning finns det emellertid goda förutsättningar för en fortsatt gynnsam utveckling.

Jag vill understryka att det är uppenbart att bristen på arbetskraft och angelägenheten av ökade investeringar inom näringslivet skapar problem och en svår avvägning av de resurser som står till buds. Det bör stå klart för alla att möjligheter till skattelättnader inte finns inom de närmaste åren eller under överskådlig planeringstid.

Men ändå finns till utskottets betänkande fogade många motioner med yrkanden om generella skattereformer, vilka bl. a. syftar till lättnader på olika områden av den direkta beskattningen och en förskjutning mot ökad indirekt skatt. I en gemensam reservation III har också de borgerliga ledamöterna i utskottet tillstyrkt dessa motionsyrkan-

Ekonomisk debatt

den. Där återfinnes de gamla kraven från behandlingen av det senaste skattepaketet, vilka riksdagen redan har avslagit i år. Principiellt är det precis samma yrkanden som man då framlade. Att diskutera dessa nu igen är, som jag sade när jag inledde mitt anförande, faktiskt att missbruka kammarens tid. Jag tillåter mig därför att endast ägna dem några ord.

Det bör räcka med att erinra om vad utskottet säger, nämligen att det från skattefinansiella synpunkter inte kan »anses försvarligt att för närvarande binda sig för ytterligare skattelättnader». Det finns faktiskt inte något utrymme för sådana. Riksdagens nyligen antagna skattepaket var ett provisorium i avvaktan på resultatet av det arbete som bedrivs inom företagsskatteutredningen och inom de departementala arbetsgrupper som sysslar med att överarbeta allmänna skatteberedningens förslag i fråga om familjebeskattnings och mervärdeskatten. Experter överarbetar alltså redan dessa frågor.

Beträffande utredningsyrkandena avseende planeringen av statens utgifter och inkomster på längre sikt har liknande yrkanden, som väcktes i anslutning till förutnämnda skatteproposition, hänvisats till statsutskottet som kommer att behandla dessa motioner vid höstriksdagen. Det blir då anledning för riksdagen att diskutera dessa frågor, varför utskottet inte funnit skäl att ta upp dem till diskussion nu. Det bör väl vara en rimlig arbetsmetod.

Man vill också till höstriksdagen ha en proposition med särskild plan för åtgärder att bekämpa prisstegringen. Man vill ha en säkrare långtidsplanering beträffande statens utgifter — hur det nu skall gå till. Jag tror inte att det blir så lätt att få en säkrare bedömning än vad de organ som redan finns kommer fram till.

I kompletteringspropositionen redovisas en mängd åtgärder inom finans-, penning- och arbetsmarknadspolitiken

för att motverka de inflationistiska tendenserna i samhällsekonomin.

Jag anser det inte riktigt när herr Gustafson i Göteborg vill göra gällande att regeringen inte ägnar tillbörligt intresse åt prisstegringarna och inflationstendenserna. Tvärtom ägnar regeringen dessa prisfrågor en intensiv uppmärksamhet. Handelsministern lämnade för en tid sedan i riksdagen en redogörelse för olika åtgärder beträffande prisstegringen. Det finns emellertid inget modernt industriland med full sysselsättning som ännu lyckats bemästra dessa problem.

När finansministern angripes för att han sagt att det är oundvikligt med en viss procentuell prisstegring, vill jag erinra herr Gustafson i Göteborg om att vid en rundabordsdiskussion för en tid sedan, i vilken professor Lundberg deltog, sade han precis detsamma, nämligen att en prisstegring på 1,5 å 2 procent var oundviklig i ett samhälle med full sysselsättning, som vi har. Han tillade något som jag anser mycket intressant, nämligen att man inte vet hur mycket inflation som ligger i den prisstegring som finns, eftersom man inte kan bedöma kvalitetsförbättringarna. I Amerikas förenta stater har försök gjorts att utreda denna fråga, men man har inte helt lyckats. Det är väl emellertid odiskutabelt att en del av prisstegringarna är förorsakade av att det helt enkelt är bättre kvaliteter på de varor som man köper.

Den riksdagsman som studerar folktopartimotionen II: 893 finner sannernligen ingen tröst om han där försöker hitta något positivt och radikalt förslag för att lösa dessa problem. Jag tycker att det tvärtom är ett resonemang hit och dit som inte ger så mycket. Jag tror inte att problemet är så enkelt som herr Gustafson i Göteborg vill göra gällande. Jag tycker att han liknar spartanen Alkibiades som slog sig för sitt bröst och sade: »Ni känner inte mig som gör på lek vad grubbllets gubbar

Ekonomisk debatt

under djuptänkt allvar med väldig kraftansträngning ej förmått.» Nej, herr Gustafson, man är nog inte ett sådant geni att man löser dessa problem enligt det enkla resonemang som föres bl. a. i motionen.

Herr talman! Då Kungl. Maj:t redan har sin uppmärksamhet riktad på dessa frågor anser sig utskottet inte kunna tillstyrka skrivelseyrkandet.

Jag vill emellertid på det kraftigaste understryka att utskottsmajoriteten därvid ingalunda bortser från det allvarliga problem som ligger i prisutvecklingen och nödvändigheten av att med all kraft försöka bekämpa inflationen. Jag vill — för att betyga att jag väl inser situationens allvar — upprepa vad jag tidigare sagt att näst krig är enligt min mening en verklig inflation det värsta som kan drabba en nation.

Vad slutligen beträffar yrkandet om att den indirekta beskattningen skulle användas i konjunkturpolitiskt syfte vill jag erinra om att detta problem även kommer att prövas av den delegation som överarbetar förslaget om mervärdesskatt. Vi får väl avvakta resultatet därav.

Herr talman! Man må tala hur vackert som helst om behovet av skattelättnader och säga att skattetrycket här i Sverige är det värsta som någonstans finns. Ingen av oss önskar — även om det kanske ser så ut — höga skatter liksom inte heller några prisstegringar; det finns åtminstone ingen socialdemokrat som vill detta. Men vid det fortsatta arbetet bör vi noga överväga vilka resurser och utvägar i övrigt som finns, innan vi tar ställning till alla möjliga och omöjliga förslag som skulle, om riksdagen biträder dem, betyda kraftiga utgiftsökningar, som sannerligen inte leder till några skattesänkningar utan som snarare nödvändiggör ett bibehållande av det nuvarande skattetrycket eller t. o. m. ökade skatter för att vi skall kunna klara utgiftsstegringarna.

Vi bör alla lugna ner oss och se mera praktiskt och realistiskt på problemen.

Herr talman! Med dessa ord ber jag att få yrka bifall till utskottets betänkande.

Herr GUSTAFSON i Göteborg (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag kanske får komplettera den uppläsning ur vår motion, som herr Brandt hade vänligheten göra, med ett kort citat: »Medan regeringen sålunda för några år sedan även under en försvagad konjunktur till riktpunkt hade en s. k. totalbalansering, d. v. s. ett överskott på driftbudgeten, som motsvarade statens egna investeringar och kreditgivningen till det enskilda bostadsbyggandet, har den nu, som från vårt håll förutsagts, tvingats överge en sådan politik.»

När herr Brandt sökte tröst i det förhållandet att även andra länder har en inflation, vill jag citera vad LO-ekonomen Rudolf Meidner skriver i senaste numret av Svensk sparbankstidskrift, där han framhåller att bland de länder, som »har lyckats bättre, finns våra huvudkonkurrenter på världsmarknaden. Att söka tröst och tillfredsställelse i en hygglig placering någonstans i mitten har ju för övrigt inte i några andra avseenden framstått som målsättning för det progressiva svenska välfärdsamhället. Sverige bör kunna försvara sin topplacering som höglöneland och social välfärdsstat.»

Med anledning av att jag kritiserade finansministern för att han hade accepterat en inflation på 2 å 3 procent, så sade herr Brandt att han hade läst någonstans att professor Lundberg hade accepterat en prisstegring på 1,5 å 2 procent.

Finansministern har ökat budet till 2 å 3 procent, och inflationen kommer i verkligheten att uppgå till 3,5 å 5 procent.

Ekonomisk debatt

Herr **MAGNUSSON** i Borås (h) kort genmäle:

Herr talman! Det är rent formellt riktigt att vi alla är, såsom herr Brandt framhöll, överens om ett skatteuttag med 100 procent. Jag vill emellertid för undvikande av allt missförstånd erinra om att vi inom högerpartiet har på helt andra förutsättningar för budget- och finanspolitiken än de nu föreliggande anslutit oss till detta hundraprocentiga uttag. Dessa förutsättningar har vi, såsom jag sade i mitt tidigare anförande, redovisat i de motioner där vi föreslagit olika besparingar på budgeten samtidigt som vi krävt skattelindringar. När vi varit med om ett uttag med 100 procent har vi sålunda tänkt oss en helt annan skatteskala och barnavdrag på 1 000 kr. vid beskattningen, för att nämna endast några saker. Men naturligtvis kan man inte, såsom herr Brandt påpekar, kräva skattesänkningar utan att se till att det blir balans i budgeten. Och detta är just vad vi gjort, när vi samtidigt har föreslagit besparingar på budgeten.

Jag har bara velat göra detta förtydligande för att det inte skall kvarstå något missförstånd beträffande enigheten i dag om ett skatteuttag med 100 procent. För vår del ligger bakom detta en annan uppfattning om budget- och finanspolitiken än vad utskottsmajoriteten har. Det är endast av formella skäl som vi varit med om detta uttag.

Herr **BRANDT** (s) kort genmäle:

Herr talman! När herr Gustafson i Göteborg hänvisar till vad LO-ekonomen Meidner har sagt, måste han väl göra sig frågan: Vilka lösningar har herr Meidner rekommenderat för att man skall uppnå det avsedda resultatet?

Herr Meidner är icke politiskt engagerad, och för min del anser jag att man inte kan fästa så stor vikt vid tankegångar som framföres av dem som icke behöver ta något politiskt ansvar för att förverkliga dessa tankegångar. För oss här i riksdagen gäller det alltid

att göra en politisk avvägning, medan de som befinner sig utanför detta hus intar den bekväma ställningen att de kan framlägga i och för sig praktiska och fina förslag som emellertid är politiskt ogenomförbara.

Slutligen vill jag bara till herr Magnusson i Borås säga, att ingen hade ju misstänkt att högern skulle ha ändrat uppfattning om finans- och skattepolitiken, när man nu varit med om ett uttag på 100 procent.

Herr **GUSTAFSON** i Göteborg (fp) kort genmäle:

Herr talman! Om vi ser tillräckligt allvarligt på inflationsproblemet tror jag vi tvingas söka lösningar som blir politiskt möjliga att genomföra. Herr Meidner sitter inte i riksdagen, men han representerar herr Brandts parti i Stockholms läns landsting, så han är inte alldeles oerfaren i politiska frågor.

Vad jag anser vara väsentligt när det gäller penningvärdets bevarande är målsättningen. Det är på denna punkt jag håller med herr Meidner, och jag håller också med honom om att vi inte skall söka tröst i det förhållandet att vi ligger mitt i tabellen, att det finns några länder som i detta hänseende har det sämre, ty vi bör, om vi skall kunna försvara vår ställning som ett höglöneland och ett välfärdssamhälle, se upp med inflationen.

Herr **BRANDT** (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag kan hålla med herr Gustafson i Göteborg om det sista han sade, nämligen att vi inte skall vara belåtna om vi befinner oss i mitten av tabellen. Vår stråvan och riktpunkt bör naturligtvis vara att över huvud taget försöka hindra inflation, och att helst ligga bäst till även på detta område, som vi gör på de flesta områden enligt den internationella statistiken.

Herr **HEDLUND** (cp):

Herr talman! I början av vårriksda-

Ekonomisk debatt

gen tillät jag mig att beteckna finansministerns då framlagda förslag i fråga om skatterna som ett omfördelningsprogram, en skatteomläggning som inte lämnar utrymme för någon ökning av den egentliga statsverksamheten. De pengar som inflyter genom höjning av den indirekta skatten återgår som lättnader i den direkta skatten i form av bättre barnbidrag, bättre folkpensioner och genom skatteutjämningsreformen.

Eftersom centerpartiet har varit förespråkare för åtgärder som går i denna riktning, finns det givetvis inte anledning för oss att kritisera omfördelningen som sådan. Däremot tycker vi att omfördelningsprogrammet borde ha kunnat få en ändamålsenligare utformning.

Regeringsförslaget, som nu har drivits igenom här i riksdagen, medför bl. a. att marginals-katten på vissa medelinkomster blivit skärpt. Det hade helt säkert varit skattepolitiskt riktigt att bifalla centerpartiets förslag om en dämpning av marginals-katten i dessa inkomstlagen, och säkert också välbetänkt från nykterhetssynpunkt om de erforderliga pengarna för detta ändamål hade uttagits genom en höjning av skatten på spritdrycker.

Vi betraktar det också som en stor svaghet, att man inte i regeringsförslaget tog med de s. k. förvärvsavdragen. De hittillsvarande förvärvsavdragen kan inte anses medföra skälig kompensation för de merkostnader som gifta kvinnor har till följd av förvärvsarbete. Det finns därför anledning att med tillfredsställelse hälsa att det har lyckats, vi får väl säga oppositionen, att genomdriva en kompromiss i bevilningsutskottet. Härigenom höjs ju avdragen från 20 till 25 procent av inkomsten, och det högsta tillättna avdraget ökas från 2 000 till 3 000 kronor.

Vi har också anledning att sätta värde på att riksdagen har lyckats åstadkomma en viss förbättring av regeringens förslag i fråga om den kommunala

skatteutjämnningen. I statsverkspropositionen räknade finansministern med ett underskott i totalbudgeten på ungefär 1 miljard kronor, men i kompletteringspropositionen har denna siffra kunnat sänkas till 700 miljoner kronor. Lånebehovet för staten blir alltså några hundra miljoner kronor mindre än det såg ut att bli i januari. Detta ändrar emellertid inte på något sätt helhetsomdömet om årets budget. Den är alltför i svagaste laget, någonting som skuld-satta människor har fått erfara genom räntehöjningarna. Räntorna är nu som bekant skyhöga och har inte varit så höga sedan i början på trettioalet.

I kompletteringspropositionen räknar finansministern med att stegringen av nationalprodukten under den kommande femårsperioden knappast skall bli så snabb som den varit under de senaste fem åren. Det medför givetvis en minskad ökningstakt i fråga om de reella inkomster som kommer att stå till statens förfogande.

Samtidigt finner man, med utgångspunkt från hittills fattade beslut och fastställda planer, att behovet av statliga investeringar och statlig konsumtion kommer att öka avsevärt under de kommande åren. Långtidsprogrammet ger vid handen att totalbudgetens underskott blir väsentligt större än nu. Då blir det nödvändigt antingen med en ökad upplåning eller med ytterligare skattehöjningar, eventuellt bådadera.

Ökad upplåning i ett läge när man får räkna med hög investeringsefterfrågan i samhället i övrigt kan bli en mycket betänklig sak. Vi har stora finansieringsbehov hos kommunerna och stora penningbehov i fråga om bostadsbyggandet. Det är också nödvändigt med väsentligt ökade investeringar i näringslivet, om vi skall kunna hävda vår internationella konkurrenskraft. Dessa olika behov tillsammans måste medföra ökade påfrestningar både på kreditmarknaden och i fråga om den samhällsekonomiska balansen.

Ekonomisk debatt

Man nödgas alltså slå fast att vi genom redan fattade beslut har intecknat oss i framtiden på ett sätt som kan väntas medföra betydande svårigheter. Samtidigt får vi konstatera att vi redan nu har ett skattetryck som måste betraktas som mycket högt — och detta redan innan vi har fått de ytterligare skatteskörpningar ute i landstingen som torde bli ofrånkomliga.

I långtidsbudgeten understryks flera gånger att beräkningarna inte är ett försök att förutse de utgiftsbehov som kan uppträda till följd av framtida beslut om nya aktiviteter och reformer. Långtidsbudgeten har utformats, heter det, som en summering av de ekonomiska effekterna av statsmakternas tidigare fattade beslut, av redan fastställda planer och gjorda uttalanden rörande ambitionsnivån för statlig och kommunal service inom olika områden.

Det är en rätt dyster bild av det statsfinansiella läget som långtidsbudgeten ger för åtskilliga år framöver. På grundval av redan fattade beslut och föreliggande planer anser man sig, som jag sade, kunna förutse ett icke obetydligt ökat underskott i totalbudgeten, samtidigt som vi är på det klara med att landstingen till följd av nya och ökade uppgifter lär bli tvungna att lägga ytterligare inte så obetydliga belastningar på skattebetalarna. Som en ljuspunkt får man väl betrakta det förhållandet att långtidsbudgeten föreligger och i dag ger oss ett besked om situationens allvar. Det dröjde tämligen länge innan finansministern tillmötesgick kraven på en långtidsbudget, men vi fick den, som vi vet, till sist.

Långtidsbudgeten är emellertid behäftad med den allvarliga bristen att den inte innehåller någonting om regeringens reformplaner ens för den allra närmaste tiden. Det är självfallet angeläget med en komplettering i det hänseendet. Med en bättre långtidsplanering skulle vi ha varit medvetna om den besvärliga situationen tidigare och

genast kunnat ta ställning till frågan om det är en försvarbar politik att göra reformer. Framför allt hade vi väl då fått lov att ta upp finansieringsproblemen för tiden framöver, så att inte utgifterna som vanligt befunnit sig någon hästlängd framför inkomsterna.

Det är ganska oroande att finansministern tycks acceptera en inflation på 3 à 4 procent om året som något inte alldeles onormalt. Jag säger det, eftersom vi väl alla är ense om att inflationen och de ständiga prisstegringarna är någonting som vi måste försöka få bukt med. Några patentmediciner finns inte i det fallet, utan som alla vet får det bli en kombination av olika åtgärder. De konventionella medlen måste vi fortsätta med. Men situationen är sådan att fråga är om vi inte också måste ta nya grepp. Inflationskarusellen snurrar vidare, och inkomstförbättringar och prisstegringar jagar varandra i ett till synes ändlöst maratonlopp. Allt fler människor framhåller att det vore bättre med något mindre inkomstförbättringar och ett stabilare penningvärde, så att inte inkomstökningarna till väsentlig del ätes upp av kommande prisstegringar.

Här har vi ett område där det är nödvändigt med ett nytänkande. Man får inte slå sig till ro med hänvisningar till att det finns inflation på andra håll och att vi i inflationshänseende statistiskt sett ligger på något slags medelnivå. Den saken har nyss framhållits från denna talarstol, och jag skall därför inte uppta tiden med att gå närmare in på den frågan. Jag vill bara understryka att även jag finner det vara en defaitistisk ståndpunkt att hänvisa till denna statistiska medelnivå, samtidigt som vi kanske befinner oss på den sämre sidan i statistiken vid jämförelse med de länder som vi har att konkurrera med i exporthänseende.

Man får inte heller slå sig till ro med den inflationstrend vi haft genom tiderna. Vad skulle svenska folket säga,

Ekonomisk debatt

herr finansminister, om vi avvisade och avspisade arbetslösa människor med att framhålla att arbetslöshet har vi haft genom århundradena, den får vi nog också finna oss i. Nej, vi tog dess bättre redan på 1930-talet ett djärvt grepp på dessa problem. Det skedde okonventionellt och utan att vi hade särskilt många utländska förebilder. Men jag skulle tro att finansministern i dag är rätt belåten med vad Sverige har lyckats åstadkomma i den del av den aktiva konjunkturpolitiken som tar sikte på att skapa sysselsättning under perioder då detta är av nöden.

Jag tycker man skall göra på samma sätt i den del av den aktiva konjunkturpolitiken som går ut på att försöka hejda inflationen i tider av mer eller mindre extrem högkonjunktur. Det fordras åtskilliga samlade och samlande insatser för att komma till rätta med den saken. Det måste bli ett samråd på det politiska fältet med näringslivets och med arbetsmarknadens organisationer om vad man är villig att göra för att hejda klappjakten mellan löner och priser och skapa ett någorlunda stabilt penningvärde. Varje förbättring som sker i det fallet hälsas med allra största tillfredsställelse.

Från vårt håll har vi fört fram denna tanke flera gånger, men finansministern har hittills ställt sig avvisande. Jag undrar om han inte nu bör ta upp frågan till prövning på nytt. Vi behöver alla tänka om ibland, även finansministern. Och nog tycker jag att finansministern borde kunna sträcka sig så pass långt att han finner det vara mödan värt att göra ett försök i det avseendet.

Finansministerns ställningstagande till skatteberedningens förslag betraktar jag i väsentliga delar som ett uppskov, vi får hoppas ett kortsiktigt uppskov. En mera samlad skattereform framstår nu som alltmer nödvändig. Vid en sådan reform bör en höjning av de skattefria botteninkomsterna ske, alltså vad

vi än så länge kallar för ortsavdrag — en beteckning som lever kvar som ett minne från den gamla dyrortsgrupperingen och som egentligen borde heta något annat, t.ex. grundavdrag eller bottenavdrag. Man bör också i detta sammanhang sätta upp som mål att göra botteninkomsterna fria från obligatoriska socialförsäkringsavgifter. Starka skäl talar för att man härvidlag kan tänka sig gå över till en renodlad skattefinansiering av de grundläggande socialförsäkringsförmånerna, som till väsentliga delar redan nu skattefinansieras.

Även den indirekta beskattningens utformning måste emellertid ses över, varvid punktskattefloran bör rensas upp. Självfallet lär vi dock få behålla sådana skatter som de vilka utgår på tobaken, alkoholen och bilismen, de senare för att finansiera vägväsendet.

Centerpartiet har inte ansett att den nuvarande omsättningsskatten är en riktigt tillfredsställande form av indirekt beskattning. En av avigsidorna är att den drabbar också investeringarna i näringslivet och i betydande utsträckning även näringslivets förbrukningsvaror. Omsättningsskatten har härvidlag en direkt kostnadsstegrande effekt, menlig för vår konkurrenskraft gentemot utländska företag.

Från centerpartiet har vi tidigare krävt en ändring i detta avseende. Det har därvid svarats, att det inte är tekniskt möjligt att göra någon sådan ändring. I år tycks det emellertid som om regeringen funnit detta tekniskt genomförbart, eftersom investeringsvarorna har undantagits från höjningen av omsättningsskatten. Givetvis kan man fortsätta på denna väg och helt undantaga investeringarna från omsättningsskatt, men man får vara på det klara med att man därvid ändå kommer in på vissa ganska besvärliga gränsdragningsproblem.

Frågan är om man inte bör söka komma fram till en indirekt beskatt-

Ekonomisk debatt

ning, som i princip ansluter sig till vad skatteberedningen förordade, nämligen en mervärdeskatt, men med vissa förändringar i syfte att minska antalet uppördsskyldiga företag i detta avseende. Jag skulle tro att det är möjligt att förfara på detta sätt.

Herr Brandt sade i sitt anförande att det väl inte finns någon som önskar högre skatter. Nej, det är självklart. Vem skulle kunna tänkas ha en sådan befängd idé, att han i och för sig önskade höga skatter? Men frågan gäller en helt annan sak, nämligen vilka utgifter man skall ha som nödvändiggör skatteuttag. Härvidlag skulle man kunna undersöka, om det inte finns kommande projekt vilkas verkställighet kunde skjutas upp på ett eller annat år i avvaktan på att statens inkomster bättre hinner växa ifatt utgifterna. Det är ett politiskt ställningstagande och ett ganska besvärligt sådant, men man får inte skygga för saker och ting därför att de är besvärliga.

Om prisökningarna sade herr Brandt ungefär detsamma som om skatterna — det är ingen som i och för sig önskar dessa prisökningar heller. Inte ens tillverkarna önskar prisökningarna, om dessa äts upp av kostnader.

Vidare gick herr Brandt in på en synpunkt som jag redan berört ett par gånger under mitt anförande men som jag gärna vill stryka under. Han sade nämligen sammanfattningsvis, att vi måste lugna ned oss litet framöver. Men jag är inte övertygad om att vi kan göra det. Dock tror jag att det faktiskt finns poster, avseende reformförslag för de år som kommer, vilka mycket väl skulle kunna skjutas ytterligare ett eller annat år framåt i tiden, under förutsättning att en samförstånds lösning kan nås. Vi skall komma ihåg att framöver rätt små årskullar kommer att föras in i vårt lands produktion, medan antalet åldringar blir betydande. Därför måste vi satsa på utbildning. Situationen manar sålunda till gemensamma, samlade ansträngningar.

Herr talman! Sammanfattningsvis vill jag säga att årets budget ingalunda kan betecknas som stark. Därom ger bl. a. — som jag sade — den skyhöga räntan ett skrämmande och för många smärtsamt bevis; vi har inte haft en så hög ränta sedan början av 1930-talet. Långtidsbudgeten ger oss en god inblick i hur besvärlig den statsfinansiella situationen kan väntas bli under de närmaste åren, och den är därför av ett väsentligt värde. Men den bör, så långt sig göra låter, kompletteras med uppgifter om vilka kostnadskrävande reformer som står på tur framöver och såvitt möjligt även med en angelägenhetsgradering av ifrågavarande reformer.

Lika fördomsfritt som vi, som jag sade, redan på 1930-talet tog itu med det led i den aktiva konjunkturpolitiken som avser att skapa sysselsättning under en åtstramningsperiod, lika djärvt bör vi nu inrikta oss på den del av denna konjunkturpolitik som avser att dämpa rådande överkonjunktur och hejda en snurrande pris- och lönekarusell.

Herr BOHMAN (h):

Herr talman! Det finns anledning att komplimentera finansministern för den redovisning och den analys av förhållandena under kommande år, som vi nu fått genom årets kompletteringsproposition. Även om analysen och redovisningen av det förflutna kännetecknas av en tydlig tendens att skjuta de positiva inslagen i förgrunden och att förbigå de negativa och även om man naturligtvis kan ha olika uppfattning om värderingar och om slutsatser, är det ändå tillfredsställande att få ett så pass utförligt och konkret underlag för diskussionerna. Jag tycker att materialet är så intressant, att jag inte kan vara så kortfattad som herr Brandt ansåg att man borde vara men själv inte var.

Det betyg som finansministern ger sig själv och den av honom styrda politiken är, som alla kunde ha väntat sig,

Ekonomisk debatt

klart positivt. Finansministern åberopar olika statistiska data och tecknar en bild av Sveriges ekonomiska utveckling, vilken är — för att använda ett av honom ofta begagnat men vid det här laget tämligen slitet uttryck — mycket »progressiv». Men om man analyserar välståndsökningen och förutsättningarna för en fortsatt standardhöjning mot bakgrunden av utvecklingen ute i Europa, finner man att intrycket inte blir lika »progressivt».

Föreanta Nationernas ekonomiska Europaorgan ECE i Genève offentliggjorde förra året en översikt av Europas ekonomiska utveckling under hela 1950-talet. Siffrorna i denna översikt beträffande ökningen av bruttonationalprodukten, av de produktiva investeringarna och av produktiviteten i olika länder är för vårt lands vidkommande inte särskilt tillfredsställande. Vi ligger inte alls i täten utan snarare tvärtom, även om man som bas för beräkningarna tar år 1955 — d. v. s. ett år då eftersläpningen i investeringarna i de krigshärjade länderna i stort sett borde vara återhämtad. Samma mindre smickrande resultat får man, om man som bas tar år 1958. Motsvarande bild ger även den statistik som redovisas av OECD. Nog hade det ändå varit värdefullt att i själva kompletteringspropositionen, bland de positiva uttalandena, få i varje fall några kommentarer rörande ett sådant här material liksom rörande penningvärdeförsämringen och skattebördans tillväxt i vårt land och i andra länder.

Herr talman! I sin redovisning av den hittillsvarande utvecklingen understryker finansministern med rätta exportens roll som expansionsfaktor i svensk ekonomi och det svenska näringslivets utslagsgivande betydelse för välståndsökningen. I själva verket förhåller det sig väl så, att det gynnsamma slutresultatet i den svenska samhälls-ekonomien under det senaste året i väsentlig grad berott på de investe-

ringar som gjorts i näringslivet och framför allt i industrien under tiden 1957—1961. Dessa investeringar har nu slagit fullt igenom. Vi skapade de åren en ökad kapacitet, som alltså nu kunnat tas i anspråk helt.

Motsvarande kapacitet bygger vi i dag inte upp för framtiden. I debatten har ibland gjorts gällande att avsaktningen på investeringssidan inte spelat så stor roll, eftersom investeringarna i vårt land visserligen slagernat men slagernat på en hög nivå. Om man även härvidlag jämför med andra länder finner man emellertid att så inte är fallet. Det bekräftas bl. a. av en sammanställning som Industriförbundet gjorde i höstas och som anger att under åren 1955—1964 de industriella investeringarna i vårt land i förhållande till de totala investeringarna vid jämförelse med andra länder befinner sig inte bara ligga lågt absolut sett utan också visar en oroande vikande tendens.

Inte minst mot den bakgrunden är det naturligt att industriinvesteringarnas nedgång under 1964, som nu beräknas till inte mindre än 3,5 procent, inger oro. Precis som det sena 1950-talets kapacitetsutbyggnad i industrien nu slagit igenom i ökad produktion, kommer den avsaktning och, vad förra året angår, den minskning i kapacitetsutbyggandet som därefter ägt rum att om några år resultera i reducerad tillväxttakt i den svenska samhälls-ekonomien. Riskerna för en sådan utveckling är i dag betydligt större än tidigare, eftersom arbetskraftssituationen kommer att bli avsevärt sämre än den är för närvarande. Att det därför är nödvändigt att stimulera industriinvesteringarna borde alltså stå över all diskussion.

Även om man i dag optimistiskt vågar räkna med en viss uppgång — härför talar onekligen den förbättring i industriens självförsörjningssituation som ägt rum och den omständigheten att

Ekonomisk debatt

alla resurser och all kapacitet nu torde ha utnyttjats — lär denna ökning väl ändå knappast bli så stor som finansministern hoppats. Den strama kreditpolitiken har ju ytterligare skärpts genom den senaste diskontohöjningen. Den nuvarande kredit- och penningpolitiken drabbar framför allt de produktiva industriinvesteringarna men lämnar hela det prioriterade bostadsbyggandet med dess följdinvesteringar utanför. I det sammanhanget finns anledning att rikta blickarna på de varningar som OECD i dagarna givit oss i sin senaste Sverige-rapport. Dessa varningar bygger på det självklara förhållandet, att det inte är möjligt att i längden hålla tillbaka industriinvesteringarna, om man vill åstadkomma fortsatt produktionsökning och produktivitetsförbättring och om man vill medverka till att den svenska samhällsekonomin kan bibehålla sin internationella konkurrenskraft.

Finansministern kan naturligtvis säga, att jag slår in öppna dörrar när jag konstaterar detta. Han har ju själv varit angelägen om att i kompletteringspropositionen, liksom tidigare i finansplanen, understryka just dessa investeringars betydelse och även sin bestämda föresats att tillse att de får sin andel av vår »resurskaka». Men fråga är i vad mån det är möjligt att med den nuvarande politiken och de hjälpmedel den arbetar med nå det resultatet. Bl. a. därför borde det ha varit naturligt för finansministern att — även om det är politiskt känsligt, mycket känligt — ta upp låt mig säga ett ekonomiskt-tekniskt resonemang om den nuvarande bostadspolitikens konsekvenser i detta sammanhang och de snedvridande effekter på samhällsekonomin som det prioriterade och på generella subventioner och regleringar baserade bostadsbyggandet har. Det lär väl ändå inte kunna bestridas, att denna sektor — bostadsbyggandet med alla följdinvesteringar — som är avsnörd från

den eljest relativt fria marknadshushållningen, tar i anspråk en så stor del av de resurser som står till vårt förfogande, att förändringar i den ena eller den andra riktningen av själva bostadspolitikerna — alltså inte bara bostadsbyggandet kvantitativt sett — måste få omedelbara följder för samhällsekonomin i övrigt. En viss begränsning av bostadsbyggandet i förhållande till förra året har finansministern visserligen föreslagit och fått godkänd av riksdagen, men någon allvarlig kritisk bedömning av själva bostadspolitikerna som sådan finns inte i kompletteringspropositionen. Och den saknar man.

Herr talman! Jag vill härefter uppehålla mig något vid den framtidsanalys som finansministern redovisar på basis av långtidsbudgeten för perioden 1965—1970. Den analysen ger nämligen ett gott underlag för en debatt om inriktningen i stort av vår framtida ekonomiska politik. Den slutsatsen leder väl det redovisade materialet omedelbart till, att det nu borde vara slut på det låt-gå-system som hittills i stor utsträckning tillämpats och som innebär att statsmakterna binder sig för beslut och åtaganden med långsiktiga konsekvenser utan att göra klart för sig och utan att redovisa vilka personella och ekonomiska konsekvenser beslutens förverkligande kommer att medföra på längre sikt. Av en planmässig ekonomisk politik måste självfallet redan vid beslutsfattandet krävas vetskap om hur stor del av våra resurser som vid varje särskilt tillfälle in-tecknas genom besluten.

Det ligger nära till hands att påminna om att man i debatten om gränsdragningen mellan offentliga och enskilda arbetsuppgifter av olika slag ofta, för att inte säga i regel, från socialdemokratisk sida åberopar som motiv för en utvidgning av den offentliga sektorn, att en högre grad av målmedvetenhet och planmässighet och effektivt utnyttjande av våra resurser skulle känne-

Ekonomisk debatt

teckna denna sektor. Om man överläte åt enskilda att handla skulle däremot den nödvändiga planmässigheten förhindras.

Verkligheten motsvarar inte alls den beskrivningen. Tvärtom. Man behöver inte läsa många rader i långtidsbudgeten eller i finansministerns sammanfattning för att få klart för sig — om man inte visste det förut — hur utomordentligt bristfällig och ryckig den hittillsvarande planeringen varit. Enbart den katalog av olika åtgärder som finansministern redovisar för att i nuvarande ansträngda efterfrågesituation hålla tillbaka de offentliga investeringarna och beställningarna är ett uttryck härför.

Jag kritiserar inte dessa åtgärder som sådana. De torde vara nödvändiga. Jag vill gärna uttrycka min uppskattning av finansministerns oräddhet att på denna punkt ta törnar. Men det är klart att sådana här åtgärder medför förse-ningar som får konsekvenser på olika samhällsområden och att objekten och beställningarna blir dyrare. Och om god planering vittnar de inte; de leder till en dålig hushållning med våra tillgångar.

På samma sätt är eftersläpningen i förhållande till beslutade program och köbildningen på olika områden till stor del ett uttryck för bristande planering, bristande förutseende och brist på förmåga och vilja att anpassa det offentliga utbudet efter resurserna. Planmässighet är sannerligen inte ett kännetecken på den nuvarande offentliga aktiviteten. Erfarenheterna leder alltså till den slutsatsen att statsmakterna borde mera ägna sig åt att åstadkomma en bättre planering för egen del än att försöka hjälpa näringslivet att planera.

I detta sammanhang vill jag säga att jag i kompletteringspropositionen observerat ett uttalande av finansministern, enligt vilket behovet av nya statliga tjänster under återstoden av 1960-talet skulle uppgå till 15 000. Men de

berörda myndigheterna har uppskattat detta behov till det dubbla. Eftersom det väl får förutsättas att vederbörande tjänstemän inte är avsedda att rulla tummarna utan att fullgöra funktioner som åvilar de olika myndigheterna, ligger följande frågor nära till hands: På vilket utredningsunderlag grundar sig finansministerns prutning av personalökningen med 50 procent? Vilken minskad effekt i statsförvaltningen kan den befaras få? Vilka nya köer uppkommer? Vilken planering har myndigheterna ålagts företa för att motverka en sådan effekt? Har de befriats från vissa uppgifter eller kommer de att befrias från sådana?

Herr talman! Den andra slutsatsen man drar av prognoserna — den drar även finansministern själv — är att vi måste räkna med en mindre gynnsam utveckling i folkhushållet under andra hälften av 1960-talet än den vi haft under dess första hälft. Om man godtar den av finansministern angivna siffran 4 procent per år för ökning av nationalprodukten, måste man, liksom statsrådet Sträng, hålla i minnet att även denna mot bakgrunden av tidigare stegringstakt relativt blygsamma siffra förutsätter att produktionen per arbetstimme stiger väsentligt snabbare än hittills. I sin tur måste detta komma att kräva bl. a. ännu rationellare produktionsmetoder och en än mer effektiv näringsstruktur. Och för den ökning av de industriella investeringarna som fordras för att den målsättningen skall kunna förverkligas måste pengarna tagas från någon annan sektor. Då det gäller att avgöra vilken sektor som skall komma i fråga, uppkommer de verkligt svåra politiska avvägningsproblemen. Det är därför inte förvånande att finansministern säger sig inte nu vara beredd att ta ställning till dessa problem. Men bara några rader längre fram i kompletteringspropositionen motsäger finansministern sig själv och tar faktiskt ställning genom att hävda

Ekonomisk debatt

att både investeringsområdet i dess helhet och den offentliga konsumtionen måste garanteras en bibehållen och helst ökad andel av samhällets resurser.

Även om det i dag kan sägas vara för tidigt att ta upp en diskussion om framtidens avvägningsfrågor, är det svårt att i detta sammanhang helt förbigå dem. Om man håller i minnet att de enskildas konsumtionskvot, d. v. s. konsumtionens andel av bruttonationalprodukten hittills under hela 1960-talet och även under 1950-talet minskat och att den offentliga konsumtionen från 1960 beräknas öka med 1,7 procentenheter från 12,7 till 14,4 procent, medan den privata konsumtionen skulle minska med 2,4 procentenheter från 54,8 till 52,4 procent, så kan man verkligen fråga sig om det är en realistisk bedömning att — som finansministern uppenbarligen gör — räkna med en relativ minskning av den privata konsumtionen för de år som ligger framför oss. Kan det verkligen vara rimligt och riktigt? Och kommer människorna verkligen att finna sig i att inte få sin andel av produktionsutvecklingen i form av en motsvarande högre grad av behovstillfredsställelse? Tror verkligen finansministern att det i längden är möjligt att genom beskattningsåtgärder — det är väl det som åsyftas — låta den offentliga sektorn fortsätta att utvidgas på bekostnad av de enskilda människornas konsumtion och därmed också på bekostnad av deras individuella rörelsefrihet och deras möjligheter att själva disponera resultatet av sitt arbete på det sätt som de helst vill?

Kortsiktigt kan ett sådant alternativ naturligtvis te sig tänkbart, men att bygga antagandena för den framtida utvecklingen på en sådan grund har jag svårt både att acceptera och att finna verklighetsbetonat. Många — långt fler än de som röstar på högerpartiet — anser att vi redan överskridit det rimligas gräns, då det gäller statens in- språktagande av våra arbetsförtjänster.

Skatternas och avgiftenas andel av bruttonationalprodukten, som för femton år sedan utgjorde 22,5 procent, har stigit med mer än 50 procent och utgör nu drygt 34 procent av denna. Enbart skatterna har stigit från 17 till 25 procent, och bara under de två senaste åren har driftbudgetens inkomster åkt i höjden med omkring 15 procent varje år. Det räcker.

Vore det därför inte en riktigare slutsats i framtidsprognoserna att även den offentliga sektorns expansion borde anpassas efter produktionsutvecklingen? Det vore väl en fullt rimlig målsättning, att vid bedömningarna utgå ifrån att ökningen av den offentliga sektorn i stort sett bör följa produktionsökningen? En sådan målsättning behöver ju inte innebära något stopp för en utbyggnad av de statliga utgifterna. Blir utgifternas andel av nationalprodukten oförändrad, skulle det ju innebära att den ökade med 4 à 5 procent om året i reala termer, d. v. s. omkring 1,5 miljard kronor varje år.

En bedömning av möjligheterna i det hänseendet bör väl rimligen också utgå ifrån att behovet av statliga transfereeringsåtgärder av olika slag blir mindre med stigande levnadsstandard och inte tvärtom. Den bör också utgå ifrån att det med minskat utbud av arbetskraft blir alltmer angeläget att ha en sådan beskattning att den stimulerar till ökade arbetsinsatser såväl av dem som har full sysselsättning som av de arbetskraftsreserver som inte har någon sysselsättning eller blott deltidssuppgifter.

Finansministern erinrar visserligen om att den i dag bedrivna statliga och kommunala verksamheten är resultatet av gentemot medborgarna gjorda åtaganden som måst infrias. Därav följer, framhåller han, att efterfrågan på offentliga tjänster och insatser snabbt växer i fråga om både omfattning och kvalitet, och han pekar särskilt på efterfrågetillväxten i fråga om utbildning, sjukvård, kommunikationer och bostä-

Ekonomisk debatt

der, där insatserna redan nu är otillräckliga i förhållande till efterfrågan. Denna erinran är obestriddligen riktig.

Å andra sidan står vi nu inför en utveckling som kommer att i hög grad anstränga våra resurser. Vi vet att den snabba tekniska expansionen i olika hänseenden kommer att aktualisera uppgifter och åtgärder av olika slag, som kan lösas endast genom offentliga insatser. Vi vet vidare att trenden i den offentliga konsumtionen i vårt land ligger väsentligt över det europeiska genomsnittet. Vi vet vilka anspråk som måste tillgodoses på investeringssidan och vet hur stor del av den privata konsumtionen som det offentliga redan nu drar in. Hade det inte mot den bakgrunden varit naturligt att åtminstone överväga, huruvida man icke borde förutsättningslöst bedöma gjorda åtaganden såväl i fråga om deras natur som beträffande takten för deras genomförande och även utreda vad som krävs för att den verkligt nödvändiga samhällsaktiviteten skall kunna fullföljas planmässigt? Av särskild vikt vore väl att få underlag för att avgöra vilka nya uppgifter samhället kan ta på sig och i vilken takt detta skulle kunna ske.

Nu har riksdagen — mot de önskemål vi förde fram — redan fattat beslut om att till i höst uppskjuta behandlingen av den motion om en utredning i här angivna hänseenden som högerpartiet framlagt. Jag vill därför bara konstatera, att kompletteringspropositionen och långtidsbudgeten redovisar tungt vägande skäl för tillkomsten av en sådan besparingsutredning.

Herr talman! Jag återkommer till den centrala frågan om beskattningens höjd. Finansministern har nämligen i kompletteringspropositionen gjort ett kategoriskt konstaterande i den frågan som inte kan förbigås. Jag syftar på hans bestämda avvisande av den eljest fullt naturliga slutsatsen, nämligen att en framtida produktionsökning och de to-

talt växande resurser denna medför borde möjliggöra antingen en sänkning av det totala skattetrycket eller i varje fall en omfördelning från direkt till indirekt beskattning utan att fördensskull den statliga verksamhetens omfattning eller kvalitet behöver reduceras.

De i långtidsbudgeten framlagda utgifts- och inkomstperspektiven för 1960-talets senare del medger, säger finansministern, icke något utrymme vare sig för en skattesänkning eller en omfördelning av skattebelastningen. Redan de utgiftsberäkningar, som långtidsbudgeten upptar, visar att under de allra närmaste åren behov av ytterligare skatter kommer att föreligga. Finansministern konkretiserar dessa slutsatser genom att som sin mening framhålla, att den förbättring av sjukförsäkringen som nyligen aktualiserats liksom också frågan om en allmän tandvårdsförsäkring inte kan realiseras utan en avgiftsfinansiering »i en eller annan form». Finansministerns slutsats är trots detta att långtidsbudgeten redovisar en minimikalkyl för utgiftsutvecklingen på inkomstöverföringarnas område.

I betraktande av att vårt land — ett land som stått utanför de två senaste världskrigen — efter den 1 juli torde ha en skattenivå som ligger högst i Europa, även om hänsyn tages till socialutgifterna, är ett sådant konstaterande ett uttryck för en utomordentligt defaitistisk syn på möjligheterna att påverka utvecklingen.

Man frågar sig vilka faktiska möjligheter som egentligen föreligger i vårt samhälle att genom skattehöjningar ytterligare pressa de enskilda medborgarna utan att det får konsekvenser i form av bristande initiativ, bristande arbetsvilja och dålig skattemoral, som i sin tur kan få allvarliga följder för den framtida välståndsutvecklingen.

Genom allmänna skatteberedningens förra året träffade kompromiss skapa-

Ekonomisk debatt

des enighet om grundpelarna i ett blivande skattesystem. Redan genom skatteberedningens arbete torde ha klarlagts, vilket väl många visste redan förut, att möjligheterna att genom en ytterligare progressiv beskattning indra pengar och köpkraft från den enskilde till samhället icke längre föreligger och att tvärtom en sänkning av marginalskatterna framstår som i hög grad befogad. Det torde också ha klarlagts, att en allmän varuskatt, högre än den nu beslutade tioprocentiga, icke låter sig genomföra och att, med den höjd den indirekta beskattningen fått, en mervärdeskatt för var dag blir alltmer angelägen.

Man kan därför förstå att finansministern själv, som nu skett, i detta sammanhang aktualiserat avgiftsfinansiering av ytterligare reformer »i en eller annan form». Oavsett vad han än må ha avsett med sistnämnda fem ord, borde det i dag vara av stort intresse att förutsättningslöst diskutera i vad mån det nuvarande skattesystemet bör och kan ersättas eller kompletteras genom avgiftsfinansiering vid ianspråktagande av de olika nyttigheter, som staten ställer till förfogande. Ett sådant system skulle möjliggöra ett slags »prissättning» på de offentliga tjänsterna, som kan leda till en riktigare användning av våra begränsade produktionsfaktorer och därmed till ett förebyggande av de orättvisor och den misshushållning, som den nuvarande ransoneringen genom köpbildning för med sig.

Herr talman! Från skatterna till konjunkturpolitiken är steget inte långt. I den hittillsvarande skattedebatten har naturligt nog konjunkturpolitiska motiv spelat en framträdande roll. Indragning av köpkraft måste — har man sagt — ske genom skatter för att minska den inflationsdrivande efterfrågan.

Det kan diskuteras, i varje fall torde

lärd nationalekonomer göra detta, om inte redan den absoluta storleken av den offentliga sektorn i vårt folkhushåll är till sin natur inflationsdrivande. Som samhället i dag ser ut — med starka organisationer uppbyggda för att tillvarata medlemmarnas intressen och tillse att de olika grupperna får sin del av kakan — leder skattehöjningar så gott som omedelbart till nära nog automatiska kompensationskrav.

Skattehöjningen får en direkt effekt för statens utgifter i form av ökade löner till statstjänstemännen, höjda barnbidrag och höjda försvarsutgifter. Den slår ut i ökade löner på arbetsmarknaden, ökade kostnader, höjda hyror och höjda varupriser som i sin tur leder till nya lönekrav, utlösning av indexhöjningar för jordbruk och folkpensioner m. m.

Skattehöjningen blir alltså inflationsdrivande. Spiralen kommer i oavslutlig rotation.

Det var synd att herr Gustafson i Göteborg, som diskuterade dessa frågor i sitt inledningsanförande, inte tog upp de två olika alternativen för att indra köpkraft. Han uppehöll sig endast, såvitt jag förstod honom rätt, vid det ena, nämligen att dra in köpkraft genom skatter. Den andra möjligheten är att dra in köpkraft genom minskad offentlig konsumtion. Det senare förfarandet medför den fördelen att det inte reducerar sparandet och inte minskar arbetsviljan. I dagens läge kan därför diskuteras om man inte når ett bättre resultat i inflationsbekämpande riktning genom att begränsa utbudet på den offentliga sektorn, framför allt den offentliga konsumtionen. Det är väl klart att en indragning av allmänhetens köpkraft inte får den avsedda efterfrågedämpande effekten, om de indragna beloppen används för offentlig konsumtion. Resultatet blir i stort sett bara en omfördelning av konsumtion från den enskilda sektorn till den offentliga.

Ekonomisk debatt

Dessutom får indragningen de inflationsfrämjande effekter som jag påvisat.

Jag måste i detta sammanhang säga att jag inte kan förstå herr Ohlin då han gjorde gällande att det förslag som högerpartiet i år lagt fram innebar en, som han sade, betydande försvagning av budgeten. Jag bestrider bestämt det påståendet ty jag utgår från att herr Ohlin talar om budgetåret 1965/66. Totala resultatet av våra skattesänkingsförslag och våra förslag till begränsningar av den statliga konsumtionen blir i själva verket en förbättring av budgeten.

Herr Gustafson i Göteborg framhöll att folkpartiet, även om man utgår från samma grundsyn på beskattningen som vi har inom högerpartiet — vilket jag tycker är värdefullt att konstatera — tagit det impopulära steget att inte vilja föreslå en skattesänkning. Man tog alltså på sig den impopularitet som det i år innebar att inte föreslå en skattesänkning, därför att man kände sitt ansvar för den ekonomiska balansen. Ja, vi har varit impopulära nog att föreslå begränsningar i de statliga utgifterna och de statliga utgifterna. Det är naturligtvis svårt att säga vilken väg som drar med sig den större graden av impopularitet, men jag kan försäkra kammarens ledamöter att det inte är graden av impopularitet som har bestämt vårt ståndpunktstagande i skattefrågan. När vi vid årets riksdag i motsats till de andra tre oppositionspartierna inte velat acceptera finansministerns skatteförslag har detta, såsom herr Magnusson i Borås underströk, framför allt sin grund i att vi anser regeringens förslag innebära en överbeskattning, som till sin natur är direkt och indirekt inflationsdrivande och också hämmar arbetslust och arbetsvilja.

Jag tycker att statsrådet Sträng, som i olika sammanhang brukar glädja sig — kanske har han också anledning där-

till — åt verkliga eller förmenta motsättningar inom den borgerliga oppositionen, borde få en tankeställare av det gemensamma yrkande som i detta hänseende nu framföres i reservationen till bevillningsutskottets betänkande. Den gemensamma reservationen ger uttryck för den oro som vi alla känner, och med alla menar jag faktiskt inte bara de tre borgerliga oppositionspartierna, utan en mycket stor del av det svenska folket och det svenska näringslivet, långt större del säkerligen än vad som motsvarar den borgerliga oppositionens samlade röstetal. Jag är nämligen övertygad om att finansministern skulle möta betydligt större resonans i vidare kretsar än finansministern tror genom en nyorientering av den ekonomiska politiken i syfte att hejda skatte- och lönespiralen och den pågående penningvärdeförsämringen. De framtidsvyer finansministern själv tecknar på grundval av det material, som redovisats i kompletteringspropositionen, understryker verkligen behovet av ett nytänkande.

Herr talman! Efter att ha pekat på de svårigheter som kommer att möta under de närmaste åren avslutar finansministern kompletteringspropositionen med följande tänkvärda uttalande: »Med en realistisk bedömning av våra möjligheter och med en klok hushållning av de tillgångar, som vårt land förfogar över, är dock förutsättningarna goda för en fortsatt gynnsam utveckling.»

Jag delar helt finansministerns uppfattning. Vi har verkligen förutsättningar i vårt land för en gynnsam utveckling. Men skall dessa förutsättningar kunna tillvaratas och förverkligas då krävs också, som finansministern själv framhöll, inte bara en realistisk bedömning av våra möjligheter utan också en klok hushållning med våra tillgångar. Jag hoppas att det inte bara är »en nåd att stilla bedja om» att vi så småningom skall kunna enas om vad

Ekonomisk debatt

som ligger i begreppet »klok hushållning».

Herr OHLIN (fp):

Herr talman! Tillåt mig att först göra en mycket kort tillbakablick på en sida av de senaste fem årens finanspolitik. Jag förbigår herr Strängs många felbedömningar av statsinkomsternas storlek; felräkningar på miljarder har varit det vanliga, men hur mycket inkomsterna än avvikit från verkligheten har regeringen ständigt hävdad att herr Strängs utgiftsförslag varit det precis riktiga och att därifrån fick ingen avvikelse ske. Samma ståndpunkt har regeringspartiet intagit även i år.

De tankeprocesser, genom vilka herr Sträng kommit till sina slutsatser, må vara hur felaktiga som helst, men slutsatserna i fråga om statsutgifter och budgetbalansen är ändå alltid de enda riktiga, de enda ansvarsmedvetna. Framtidens historiker kommer att undra över den speciella intuition som herr Sträng besitter. Genom att resonera fel kommer han varje år till den enda med landets och folkets väl överensstämmande skattepolitiken.

Allvarligt talat har herr Strängs finanspolitik misslyckats i den viktiga uppgift som det är att bidra till en utjämning av konjunkturerna. Jag instämmer med herr Gustafson i Göteborg att man naturligtvis får akta sig för att överdriva betydelsen härav, men den bör likväl icke förbigås,

Låt oss ett ögonblick se på budgetåret 1961/62 då vi hade sjunkande konjunkturer. Herr Sträng skapade då med hjälp av riksdagsmajoriteten, socialdemokrater och kommunister, ett överskott på driftbudgeten på mer än 2 miljarder kronor. Skattebetalarna fick inbetala summor som täckte inte bara statens löpande utgifter, inte bara statens egna betydande investeringar i affärsverken, inte bara hela den miljard som staten lånar ut till enskilt bostadsbyggande utan dessutom flera hundra mil-

joner kronor. Det är alldeles klart att denna indragning av köpkraft bidrog till en konjunkturförsämring under 1962.

Folkpartiets förslag skulle ha lett till ett bättre utnyttjande av landets produktiva resurser, med mindre behov av beredskapsarbeten. Det är mot bättre vetande när regeringspartiet svarar med beskyllningar att vi inte velat ställa resurser till statens förfogande.

Varför tala om allt detta nu? Jo, därför att det är betydelsefullt att här ställa det som då skedde mot finanspolitiken för nästa år. Nu råder en brinnande högkonjunktur i motsats till vad som då var fallet. Nu föreligger enligt alla experter ett behov av åtstramning. Var det rätt med 2 miljarder i överskott för fyra år sedan, så borde herr Sträng nu för nästkommande år föreslå en budget med överskott på 3 eller 4 miljarder. Men det vore ju en uppenbart orimlig finanspolitik.

Vad föreslår nu regeringen? Jo, ett överskott på endast mellan 600 och 700 miljoner kronor. Experterna är eniga, tror jag, om att detta är i minsta laget under en stark högkonjunktur,

Herr Strängs förslag betyder ett erkännande av att hans tidigare finanspolitik icke har varit anpassad efter konjunkturväxlingarna. Även om han inte har kurage tillräckligt för att erkänna detta här i kammaren, talar hans handlingar bättre än ord. Herr Strängs politik betyder nu att den allra sista resten av totalbalanseringen har uppgivits, ty om det någonsin skulle ha varit berättigat med överskott i budgeten av sådana dimensioner så vore det under en extrem högkonjunktur. Men herr Sträng har kastat den principen på skräphögen — och väl är det. Det överskott på driftbudgeten, d. v. s. den kapitalbildning som skattebetalarna åläggs och som är naturlig under skiftande konjunkturer, har ingenting att göra med t. ex. om staten lånar ut pengar till privat bostadsbyggande eller

Ekonomisk debatt

ger kreditgarantier i stället. Men i förra fallet betyder totalbalanseringen att skattebetalarna årligen skall erlägga 1 miljard *mer* i skatt.

Jag sade att överskottet för det kommande finansåret inte förefaller för stort. Därför har vi i folkpartiet avstått från att netto försvaga budgetläget. Det betyder att vi har ålagt oss återhållsamhet med förslag om skattesänkningar. Vi betraktar det ändå — som herr Gustafson i Göteborg nyss påpekade — som ett viktigt första steg: sänkta marginalskatter, höjda förvärvsavdrag m. m. Vi erinrar också om att de ensamstående inte har obegränsad skattekraft etc.

Herr Magnusson i Borås har i dag på högerpartiets vägnar gjort en del angrepp mot folkpartiet för att vi inte har följt med högern, som har fallit för frestelsen att föreslå en budgetpolitik som uppenbarligen medför en samhälls-ekonomisk försvagning. Ser man inte till bokföringstransaktionerna utan till den samhällsekonomiska verkan — när denna verkan till fullo framträder — innebär högerförslaget en försvagning av budgeten per tolv månadersperiod av storleksordningen 500 miljoner kronor.

Får jag bara nämna som exempel — eftersom herr Bohman direkt tycktes efterlysa besked — att det inte gärna kan vara att betrakta som en samhälls-ekonomisk besparing om man ändrar vissa anslag som är reserv för affärsverkens investeringar vid lågkonjunktur. Så länge vi inte har lågkonjunktur används ju inte de pengarna, vare sig de står i böckerna eller ej. Att försälja aktier i LKAB för 150 miljoner kronor, vare sig detta nu är motiverat av andra skäl eller inte, kan inte vara någon samhällsekonomisk besparing; inte heller att försälja Järnafältet för 75 miljoner kronor. Det är ingen samhällsekonomisk besparing att säga att statens järnvägar skall gå med mindre förlust, om man inte påvisar hur förlusterna snabbt skall kunna nedbringas.

Att använda sådana poster som motive-ring för skattesänkningskrav går naturligtvis inte. Därför måste jag konstatera att högerförslaget, om man tar hänsyn till verkningarna på litet längre sikt, betyder en allvarlig försvagning för kapitalmarknaden.

Det går inte att föreslå skattesänkningar och samtidigt säga, att om några månader kanske vi kan höja skatterna igen, utan man får lov att se på verkningarna även på året efter nästa — för att bara ta till i blygsammaste laget. Tillsammans med minskningen av ATP-sparandet på 500—600 miljoner kronor skulle högerns budgetförslag innebära en allvarlig försämring av läget på kapitalmarknaden,

Herr talman! Jag hade inte tänkt gå in på någon polemik mot högerns budgetförslag, men jag anser mig av herr Magnusson i Borås och Bohman därtill nödd och tvungen. Jag avstår emellertid från en närmare diskussion av saken, även om mycket vore att tillägga. Jag nöjer mig med att säga att jag inte har träffat en enda ledande industriman, bankman eller ekonomisk expert som förordar den försvagning av budgeten och kapitalmarknaden som högerns förslag skulle medföra. Då räknar jag inte de industrimän som i likhet med herr Magnusson i Borås sitter i riksdagen och väl av den anledningen har särskild bindning till det parti de tillhör.

Låt mig i stället, herr talman, liksom herr Gustafson i Göteborg understryka det glädjande i att det nåtts enighet inom oppositionen om en rad huvudlinjer för en reformerad skattepolitik på längre sikt. Det är inte överraskande, och det bör konstateras här endast därför att man på olika håll i högerpressen har skrivit som om sådan **enighet inte förelåg**. Men vi har många gånger konstaterat att det beträffande själva de långsiktiga principerna för att främja en ekonomisk utveckling råder enighet inom oppositionen.

Ekonomisk debatt

Finanministern har inte kraft att angripa problemet med en stor skattereform. Han nöjer sig inte med att säga att det behövs en viss omarbetning av vissa av skatteberedningens förslag innan de läggs fram — detta förslag, varom en så stor politisk enighet rådde inom utredningen. Han skjuter hela saken på en obestämd framtid. Jag hoppas att han svarar på herr Gustafsons i Göteborgs frågor på denna punkt.

Observera att det för två år sedan var så fruktansvärt bråttom med skatteberedningens förslag, att beredningen då inte ens kunde få utarbeta dem alla i ett sammanhang, utan då skulle man ha fram förslagen till direkt och indirekt beskattning redan på försommaren 1964. Tydligt hoppades finansministern att det skulle visa sig vara en betydande oenighet t. ex. mellan ett eller flera oppositionspartier och löntagargenerationerna — detta skulle ha varit tacknämligt inför valdiskussionen. Men när det inte gick att få fram någon sådan väsentlig oenighet, utan när de politiska partierna i huvudsak var eniga, tappade herr Sträng intresset för ett snabbt genomförande av reformen.

Ser finansministern verkligen en stor skattereform mera som ett politiskt tillhygge än som en metod att främja den ekonomiska utvecklingen? Jag beklagar i så fall detta. Bland annat med hänsyn till vår utrikeshandel är det mycket väsentligt att vår export kan undgå diskriminerande importavgifter i utlandet med hänvisning till att vi har ett annat system för indirekt beskattning än länderna på kontinenten. För att underlätta ett framtida samgående mellan EFTA och EEC, varom EFTA-medlemmarna nyligen på kongressen i Wien — åtminstone vad England och Norden och Schweiz beträffar — tycktes vara eniga, är det också betydelsefullt att man här eftersträvar en anslutning till metoder som håller på att slå igenom på kontinenten. Det är i och för sig bra att stärka EFTA — t. o. m. mycket bra

— men en anpassning till metoder och institutioner i EEC är också värdefull, bl. a. när det gäller de finanspolitiska tingen. Särskilt värdefullt är detta om reformerna i och för sig har en sådan konstruktion att de framstår som mera rationella än existerande system.

En reform av vårt skattesystem i huvudsaklig överensstämmelse med skatteberedningens förslag — låt vara med en del tekniska omarbetningar — skulle underlätta samarbetet i Väst-europa och en senare samordning mellan EFTA och EEC. Enligt min mening bör EEC här ses som en samarbetspartner och inte som en konkurrent. Vid det här laget har väl regeringen, hoppas jag, övervunnit sin motvilja mot en nära samverkan med regeringarna i EEC på grund av att de inte är socialdemokratiska.

När man riktar blicken framåt är det uppenbart, såsom många talare framhållit, att här behövs en fastare finanspolitisk planering. Herr Gustafson i Göteborg, och även herr Hedlund och nu senast herr Bohman, var inne på den saken. Reformtakten måste anpassas efter statsinkomsternas ökning år efter år med bevarande av ett rimligt skattetryck. Det bör vara en huvudprincip att reformernas tidsfördelning bestämmas med ledning av prognoser för hur mycket statsinkomsterna växer under olika år. Det betyder att man kan använda den metod med en rullande femårsplan som i en motion från mittenpartierna har presenterats. Jag vill här dra en viss parallell med den militära sjuårsplanen i fråga om anskaffning, men jag skyndar mig att konstatera att det också finns väsentliga olikheter. Vad saken gäller är att reformernas placering i tiden bestämmas med ledning av inkomsternas stegring i tiden.

Herr Sträng höll ett anförande i första kammaren för tre dagar sedan. Jag brukar inte ofta återropa vad som sägs i första kammaren, men den här

Ekonomisk debatt

gången skall jag verkligen göra det, eftersom herr Sträng var så långt inne på just tankegången om reformernas tidsplacering. Han berörde också hänsyn till den angelägenhetsgrad, som herr Bohman nyss berörde. Jag kan därför inte förstå annat än att herr Sträng i valet mellan oppositionens och majoritetens ståndpunkt i bevillningsutskottet absolut måste vara på oppositionens sida. Det är bara beklagligt att majoriteten i bevillningsutskottet, som ju brukar ta en viss hänsyn till herr Sträng, tydligen inte i tid blivit underrättad om att herr Sträng faktiskt här har tagit ett grepp som är snarligt det som oppositionen har föreslagit men den socialdemokratiska utskottsmajoriteten avslagit!

En annan huvudprincip i skattepolitiken måste vara att man mer än hittills tar sikte på att främja den ekonomiska utvecklingen. Då får statskassan större inkomster utan skattehöjningar och en kraftfullare reformpolitik blir möjlig. Här tycks det mig som om regeringens perspektiv ständigt vore för kort. Man ser skattesänkningar som alternativ till en finansiering av reformer. Men på längre sikt är utvecklings- och framstegsfrämjande skattesänkningar och tekniska skatteomläggningar i rationell riktning metoder att vidga möjligheterna för en framtida reformpolitik. Det är endast på kortare sikt som man kan säga att det föreligger alternativ som utsluter varandra,

Det är likväl uppenbart att man inte nu kan lova en minskning av den offentliga sektorn i värdefasta kronor räknat under en tid då kraven på bättre undervisningsväsende, mera forskning, bättre sjukvård och annat tränger sig fram med sådan styrka. Jag vill, herr talman, uttala min tillfredsställelse över att herr Bohman nyss så bestämt gav uttryck för samma uppfattning. Jag ser däri tecken till en glädjande utveckling inom högern. Man inser att talet om reformvilja helt enkelt förutsätter att

man intar denna ståndpunkt i fråga om de offentliga utgifternas framtida storlek. Det betyder inte alls att man berövar sig möjligheten att klart hävda att de offentliga utgifterna inte får stiga hur mycket som helst. Därvid uppkommer avvägningsproblem, som blir svåra nog ändå och kanske kontroversiella, men det blir en gemensam grund för debatten, som jag tror är värdefull.

Finansministerns ganska slappa grepp på skattereformernas stora uppgift motsvaras av hans och hela regeringens otillräckliga intresse för inflationens bekämpande, som herr Gustafson i Göteborg så kraftigt framhållit. Att kalla regeringens inställning för defaitistisk är ett mildt uttryck, när man hör herr Sträng tala om att 3 procents inflation eller något i den stilen inte är så mycket att bråka om. Intar man den ståndpunkten blir det — därvidlag instämmer jag med herr Gustafson — säkerligen så att prisstegringen inte inskränker sig till det procenttalet utan blir ännu större. Prisnivån tycks ha en tendens att stiga mer än de ansvariga talar om såsom acceptabelt.

Beträffande inflationen tycker jag det är gåtfullt att finansministern inte tänker på de många orättvisor den innebär mot spararna och mot försäkringstagarna, som berövas miljarder varje år av sparandets frukter. Tänk på de felinvesteringar som inflationen för med sig! Glöm inte de negativa verkningarna på sparandet, vilka ju håller tillbaka framåtskridandet!

Regeringen försvarar sig med att säga att löntagarna och vissa andra får kompensation. Men det svaret är ju faktiskt inte på något sätt täckande. Det räcker inte till ett bestridande av att inflationen utgör en ytterst allvarlig samhällsfråga.

Många människor får sannerligen inte någon kompensation, många får lida orättvisor, och många verkningar av ineffektivitet kommer i den starka inflationens spår. Observera, herr finans-

Ekonomisk debatt

minister, att detta sker i allt större utsträckning ju längre inflationen fortgår och ju mera folk blir klart medvetna om att regeringen accepterar denna inflation såsom oundviklig.

Från vår sida krävs, som Sven Gustafson påpekade, ett samlat grepp och försök att uppnå samförstånd mellan de berörda parterna för att få en maximal reell inkomststegring med liten eller ingen prisökning. Finansministern vågar eller vill inte ens försöka sig på detta samlade grepp, varom en betydande enighet råder mellan de tre oppositionspartierna, även om uppfattningen om metoderna kan skifta något. Är verkligen någon risk förenad med att göra ett försök, herr finansminister? Det kan jag inte förstå. Läget blir inte sämre, om försöket göres och det mot förmodan inte skulle lyckas att vinna något resultat första gången. Inte är väl finansministern orolig för att det skall bli ett positivt resultat och att oppositionen då skulle få äran av det? Det vore naturligtvis förfärligt. Jag kan inte tänka mig att finansministern hellre vill låta inflationen fortsätta än att pröva en metod som oppositionspartierna har föreslagit. I så fall är det så att hans partisinne förmörkar blicken.

Inte ens åtgärder för att minska orättvisorna mot spararna i någon mån genom att utge värdefasta lån tycks herr Sträng vara intresserad av. Däremot ser han lugnt, hur man har kvar bestämmelser som tvingar försäkringsbolagen att placera den dominerande delen av sina fonder i obligationer och fordringar, vilket medför betydande förluster för de sparare som inbetalar försäkringspremierna. Det går att ha tvingande lagbestämmelser som tryggar att denna grupp av människor drabbas av inflationen. Men ett allvarligt försök att åstadkomma vidgade möjligheter åt försäkringstagarna och andra mindre sparare att skydda sig mot inflationen genom värdefasta lån är en sak som

finansministern skjuter på från det ena året till det andra.

Med anledning av att här har talats om att vårt förslag för det närmast följande budgetåret inte innebär annat än måttliga skattesänkningar vill jag understryka, att för en ansvarsmedveten opposition skapas i viss mån det läget från vilket man måste utgå av regeringens tidigare och aktuella politik. Det är i regel endast måttliga förändringar som kan föreslås för det första året. Det är vid en bedömning av finanspolitiken på längre sikt som man klarare ser vari oppositionen skiljer sig från regeringen. Genom en annan politik än regeringens skapas dessutom nya samhällsekonomiska lägen, där det går att t. ex. bygga fler bostäder och investera mer i näringslivet utan den kostnadsuppdrivning som har blivit följden av regeringens politik.

Låt mig, herr talman, göra en liten utveckling och säga, att när jag läste om herr Strängs föredrag i Göteborg för en vecka sedan, kunde jag inte låta bli att göra den reflexionen, att det onekligen är groteskt, att finansministern försöker lägga hela skulden för den starka fördyringen av byggnadsverksamheten på de enskilda byggmästarna. Det är ju regeringen som genom sin bostadspolitik och sin finanspolitik bär huvudansvaret för att ett läge har uppkommit med övertryck på byggnadsarbetsmarknaden och på byggnadsproduktionsmarknaden, ett läge, där först och främst konkurrensen förlorar en stor del av sin effektivitet, där även kommunerna anser sig böra i betydande utsträckning beställa på löpande räkning i stället för att begära fasta anbud, där helt enkelt kontrollen över kostnadsstegringen slappas av på alla håll och där till följd av detta nyproduktionen av bostäder blir mindre än den skulle ha varit utan detta övertryck. Observera, herr finansminister, att med lägre kostnader skulle det tillgängliga sparandet räcka längre! Då kunde det byggas fler

Ekonomisk debatt

bostäder för samma tillgängliga kapitalbelopp. Jag vill i detta sammanhang instämma med några föregående talare som framhållit betydelsen av att kostnadsmedvetandet skärpes och att planeringen förbättras på alla håll inte minst vad beträffar stat och kommun.

Sammanfattningsvis vill jag nämna tre viktiga huvuduppgifter för en finansminister:

1. att reformera skattesystemet så att det främjar insatser, sparande och initiativ och därmed påskyndar standardhöjningen och möjliggör en effektiv reformpolitik — denna uppgift skjuter herr Sträng ifrån sig tills vidare och på obestämd tid, trots politisk enighet om huvuddragen i en av honom själv tillsatt utredning;

2. att bidra till en utjämning av konjunkturerna och skapa en stabil samsättning utan övertryck genom en uppmuntrande finanspolitik under svaga konjunkturer och en återhållande under högkonjunkturer — finansministern har i stor utsträckning gjort tvärtom;

3. att bekämpa inflationen med alla dess orättvisor och orimligheter — herr Sträng accepterar den som ofrånkomlig även framöver, vilket är en mycket defattistisk hållning.

På alla dessa tre punkter har regeringens politik misslyckats och herr Sträng bär det främsta ansvaret. Läger man härtill den allvarliga bostadskrisen, som i hög grad beror på regeringens misskötsel av de samhällsekonomiska aspekterna, ger det bilden av en regering som har misslyckats med centrala samhällsekonomiska uppgifter och som därför bär ett tungt ansvar för krisläget och för penningvärdets fortgående förstörelse.

Herr talmannen återtog ledningen av förhandlingarna.

Herr BOHMAN (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag hade faktiskt hop-

pats att få slippa en längre debatt med herr Ohlin i dag, inte därför att den i och för sig inte kunde vara intressant och värdefull och kanske klara upp begreppen även för mig, utan därför att jag tycker att en sådan här dag är det framför allt regeringens politik som skall ställas emot vad oppositionen har att komma med. Våra meningsskiljaktigheter kunde vi kanske ha sparat till en annan gång. Dessutom tycker jag det är värdefullt att de tre borgerliga partierna är helt eniga om grunddragen för den blivande ekonomiska politiken, om hur beskattningen skall se ut och om de risker som ligger i den hittillsvarande utvecklingen. Men jag måste ändå anföra några synpunkter med anledning av herr Ohlins angrepp — om jag nu skall använda ett sådant ord.

Vi är alla överens om att överhettningen på efterfrågesidan måste bekämpas. Folkpartiet har liksom regeringen valt att gå den vägen att låta skatterna dra in köpkraft. Vi har valt den andra vägen att dra in motsvarande offentlig konsumtion. Vi har gjort det av den anledningen att vi tycker det är en bättre väg av flera skäl, bl. a. ur inflationsbekämpande synpunkt.

Vårt förslag avser budgetåret 1965/66. Det gäller inte politiken på längre sikt. Detta kanske är fel ur planmässighets-synpunkt, det skall jag gärna erkänna, men vad vi nu diskuterar är *nästa* budgetår. Vi vet ingenting om vad som kommer budgetåret därefter, vi vet inte vilka skatter och utgifter vi då har att räkna med. I syfte att få veta detta har vi begärt en utredning — vilket skall diskuteras i höst — för att åstadkomma en långsiktig, planmässig verksamhet.

För budgetåret 1965/66 har herr Ohlin tagit upp vissa poster och sagt att det endast är fråga om förmögenhetsöverflyttningar. Vissa poster kan naturligtvis betraktas så, t. ex. försäljningen av aktier i LKAB, även om den i viss utsträckning kan verka köpkraftsindragande. Men andra poster i tablån

Ekonomisk debatt

är direkt köpkraftsbegränsande, t. ex. posten bostäder 227 miljoner kronor, som kommer att leda till ökning av hyrorna vilket i sin tur leder till en köpkraftsindragning. Staten minskar sina utgifter med motsvarande belopp, och om inte staten använder dessa pengar för nykonsumtion blir det en köpkraftsindragning. Flera andra sådana poster finns också med. Våra skattesänkningar rör sig om 270 miljoner kronor för nästa budgetår — det är inte svårt att i våra besparingar få full täckning för de posterna.

Herr Ohlin sade vidare att han hade talat med många ledande industrimän, bankmän och företagare, vilka alla hade ogillat vår budgetpolitik. Även jag har träffat sådana ledande industrimän, bankmän och företagare. Tyvärr måste vi ha haft oturen att träffa helt olika personer.

Herr MAGNUSSON i Borås (h) kort genmäle:

Herr talman! Herr Ohlin sade att jag hade riktat ett angrepp mot folkpartiet för dess budgetpolitik. Jag konstaterade endast i samband med de angrepp som hade riktats mot högerpressen för dess uppträdande, speciellt Svenska Dagbladet, att det kanske var ganska naturligt att den kritik som dessa högertidningar riktade mot budgetpolitiken, främst den som företrädades av finansministern, även kom att träffa folkpartiet.

Herr Ohlin sade att jag skulle vara ensamställd bland industriidkare och företagare i detta land. Alla de företagare som jag har träffat inom det svenska näringslivet — jag säger som Gösta Bohman att jag inte vet vilka herr Ohlin har träffat — är överens med mig om att den svällande budgeten och den skattepolitik som för närvarande bedrivs i vårt land är oerhört kostnadsdrivande och därmed också skadlig för produktionen. Dessa företagare, speciellt småföretagarna, är överens

med mig om att det svenska näringslivet hämmas oerhört av den offentliga expansionen som omöjliggör en hel del investeringar.

Herr Bohman har redan svarat på vad herr Ohlin sade beträffande budgeten, och jag vill endast tillägga att det är att gå litet väl långt när herr Ohlin begär att vi skall ha täckning inte bara för den budget som vi nu diskuterar utan även för budgeten under senare år. Och inte bara det — vi skall även täcka in det eventuella resultatet av det utredningsyrkande som vi framställt beträffande ATP-pensionerna. Men även om vi hade ställt ett yrkande om att ATP-pension utan utredning skall utgå också till de äldre som nu inte har någonting, ifrågasätter jag om detta skulle ha fått någon nämnvärd inflationsdrivande verkan. Jag tror att de pengar, som i så fall skulle ha gått till dessa gamla pensionärer, inte hade blivit mer inflationsdrivande än om de ligger i händerna på dem som har den politiska makten.

Herr OHLIN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Som framgick av mitt anförande nyss har även jag den uppfattningen, att detta är en uppgörelse med i främsta rummet regeringen, och jag hade inte tänkt gå närmare in på högerens politik, men när både herr Magnusson i Borås och herr Bohman faktiskt efterlyste det, anser jag mig tvungen att tillmötesgå deras heta önsningar.

Nog är det litet egendomligt att man bara skall ta hänsyn till verkningarna under de första tolv månaderna, medan man inte skall bry sig om hur skattesänkningar och annat verkar på låt oss säga tjugofyra månader. Oppositionspartierna är eniga om att vi skall ha en så fast bedömning som möjligt på ganska lång sikt, och högern har också anslutit sig till detta, men plötsligt får vi höra att när det gäller att diskutera innebörden av högerens förslag gäller in-

Ekonomisk debatt

te detsamma som när vi diskuterar *finansministerns*, utan då skall perspektivet uteslutande gälla tolv månader. Jag tror inte jag behöver säga mera om den saken.

Herr Bohman säger att högern inte väljer att dra in köpkraft genom skatter utan genom minskning av den offentliga efterfrågan. Den stora posten är emellertid minskade bostadssubventioner, alltså en köpkraftsindragning genom höjda hyror. När detta kallas att dra in offentlig efterfrågan kan man nog diskutera om uttryckssättet är riktigt. Jag hänvisar emellertid herr Bohman till den reservation och de motioner som presenterats från vårt håll, där vår inställning till detta spørsmål klagörs — budgetbalansens verkan kontra problemet om skattepolitikens verkan via kostnadsinflationen.

Herr talman! Jag tycker att vi inte skall låta finansministern vänta längre, eftersom han sitter och brinner av otålighet. Vi inom oppositionen är ändå helt eniga om att det är till en diskussion med honom och hans parti som dagen till allra största delen skall användas.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet STRÄNG:

Herr talman! Det där »brinner av otålighet» var kanske en liten överdrift. Det skulle nog ha behövts litet mera primörer i diskussionen om det skulle ha tänt hos mig. Men jag skall gärna hålla med om att jag var litet förbryllad när jag satt och lyssnade till debatten. Dessa alternativa förklaringar om den borgerliga enigheten och den alternativa diskussionen om oenigheten har jag litet svårt att få att gå ihop. Det illustreras kanske också av, för att vara artig mot herr Hedlund som började att tala som oppositionsledare i dag, vad hans huvudorgan Skånska Dagbladet skriver i en underledare i dagens nummer. Härvid citerar Skånska Dagbladet

Svenska Dagbladet; jag kan alltså ta två huvudorgan i en smäll. Citatet lyder:

»I den nu angivna gemensamma reservationen finns dolda motsättningar skriver SvD, varefter tidningen utvecklar högerns ståndpunkt i skattefrågan. Utöver det gemensamma uttalandet finns särskilda reservationer. Den gemensamma ståndpunkten är en minsta gemensam nämnare, främst med kravet på övergång från oms till mervärdeskatt.

I skattefrågan har högern en annan uppfattning än centern och folkpartiet. Det går aldrig att bestrida hur finurligt man än formulerar gemensamma reservationer. De 'dolda' motsättningarna finns kvar.»

Så hämtar Skånska Dagbladet följande ur egen tankevärld:

»Anledningen till att de tre oppositionspartierna gjort en intetsägande gemensam reservation är förmodligen den inflammerade s.k. samarbetsdebatten. Man vill visa väljarna att man kan komma överens. Skattereservationen är emellertid ett dåligt bevis för gemensam uppfattning. Den vilseleder väljarna. De tre partierna är inte eniga i skattefrågan. Varför skall man undanhålla allmänheten det?»

Detta var två huvudorgan i en smäll. Nu kanske man kan säga att det inte behöver vara liktydigt med vad herrarna säger här i talarstolen, men ingen av dem är alldeles obetydlig, så att åtminstone något av dessa tankegångar har väl funnits i högerpartiet och centerpartiet.

Herr talman! Härefter skall jag i tur och ordning försöka bemöta en del av de inlägg som har förekommit i debatten.

Herr Hedlund konstaterade inledningsvis att långtidsbudgeten ger allvarliga perspektiv, vilket jag kan instämma i, men han kritiserade att det tog så lång tid att få fram den bedömning som nu ligger i tryck på riksdagsledamöternas bord. Det finns en natur-

Ekonomisk debatt

lig teknisk förklaring härtill. Denna långtidsbudget är ju ett resultat av det arbete som långtidsberedningen tillsammans med finansdepartementets planeringssekreteriat under några år nedlagt på detta material; om ungefär ett halvår kan måhända ett mera slutgiltigt resultat presenteras. Åtskilligt av dessa bedömningar hänför sig nämligen till långtidsutredningens undersökningar och analyser, framför allt av arbetskraftssituationen. Vår planeringskapacitet har tyvärr inte varit så kraftigt utbyggd att vi tidigare har kunnat stå till tjänst med rullande långtidsplaner och beräkningar, utan vi har tvingats göra detta mer intermittent. Det är väl materialet till den tredje eller fjärde långtidsbudgeten som nu föreligger och som har spelat en väsentlig roll för den budget som i år lagts på riksdagens bord.

Detta är den tekniska förklaringen till att det tog rätt lång tid innan herr Hedlund fick läsa materialet. Jag hoppas emellertid att det nu skall studeras med så mycket mer demonstrerad intensitet från herr Hedlunds sida.

Herr Hedlund fortsätter — även detta i ganska allmänna ordalag — att tala om hur illa det är med inflationen. Det låter mycket bra när herr Hedlund står här i talarstolen och gör detta. Han har en naturlig benägenhet att se mycket trovärdig ut, och jag förstår att det har sin betydelse framför allt när TV-kameran är riktad på honom. När herr Hedlund säger att »inflationsskarusellen jagar vidare» och att »finansministern har resignerat», ligger det nära till hands att den icke initierade publiken tycker att han har fasligt rätt i detta.

Det är en lång och besvärlig historia att redogöra för allt som ligger bakom den nuvarande utvecklingen. Jag har i olika sammanhang tidigare gjort det och jag skall inte nu — trots att även jag har TV-kameran riktad på mig — alltför mycket fresta kammarens tålmod genom att dra saken en gång till.

Men jag kanske ändå kan i korthet erinra om vad som varit avgörande för den utveckling som pågår.

Under de senaste åren har den industriella investeringsaktiviteten varit relativt stagnerande. Efter perioden 1957—1961, när industrien ökade investeringarna med 60 procent, har dessa investeringar legat rätt stilla ända fram till i år. De offentliga investeringarna och bostadsbyggandet har under tiden fått lov att mycket starkt expandera för att man skulle kunna ta i anspråk det lediga kapitalet och den lediga arbetskraften. Inom parentes sagt har vi under åren 1962, 1963 och 1964 inte alls haft någon lågkonjunktur, utan tvärtom en högkonjunktur med undantag av att den industriella sektorn präglats av stagnation.

Det är en väldig efterfrågan som våra ambitioner — jag vågar nog säga det — har tvingat fram på alla håll och kanter. Vår strävan har varit att upprätthålla ett högt bostadsbyggande; från centerns och folkpartiets sida har man i det avseendet t. o. m. bjudit över regeringen. Det finns mycket starka ambitioner i fråga om den kommunala investeringsaktiviteten. Varje kommunalman känner detta in på benen och försöker på allt sätt realisera kommunmedborgarnas önskemål. När det därtill har blivit en comeback för de industriella investeringarna, uppstår givetvis alldeles speciella och besvärande förhållanden, sådana som vi i dag brottas med.

Mitt påstående om den höga efterfrågan kan verifieras genom vad som skett på olika områden. Jag vill bl. a. erinra om att år 1964 stannade den kollektivavtalsmässiga lönehöjningen för LO:s stora medlemsklientel vid 1,8 procent, medan den efterföljande löneglidningen under samma år blev ungefär 5 procent.

Då kan man fråga sig: Hur skall finansministern, som enligt utläggningarna här från talarstolen har resigne-

Ekonomisk debatt

rat inför inflationen, komma till rätta med detta problem? Skall han försöka hindra industriens företagare, som under år 1964 och även nu under 1965 har haft en bättre konjunktur än tidigare, från att betala mer än vad den absoluta kollektiva lönehöjningen innebär? Om finansministern vill försöka stoppa löneglidningen inom byggnadsbranschen, kan han i varje fall inte göra det genom att bjuda över beträffande bostadsbyggnadsprogrammet, såsom centerpartiet och folkpartiet gör. På den punkten tror jag nog att kammarens ledamöter ger mig rätt.

Herr Hedlund tar en jämförelse som är ganska underbar. Han säger att på 1930-talet kunde man med ett djärvt grepp komma till rätta med arbetslösheten; då resignerade man inte. Skulle vi inte med ett djärvt grepp kunna komma till rätta även med den nuvarande inflationen? Eller skall finansministern sitta där och resignera?

Det är frestande att ett ögonblick gå in på den tankegång som ändå borde ligga bakom en sådan jämförelse. Arbetslösheten på 1930-talet var ett fenomen som klart betingades av för liten efterfrågan i samhället. Det saknades varken arbetskraft eller kapital, men på något underligt sätt gick det hela ändå i stå. Krisen löstes genom att man stimulerade och aktiviserade efterfrågan, dels genom ökade offentliga arbeten och dels genom att det så småningom under 1930-talet blev en anspänning internationellt sett, som spelade en avgörande roll för den industriella drive vilken då på nytt kom till stånd.

Det är inte — om det hela betraktas som ett ekonomiskt problem — svårt att avhjälpa en tillfällig arbetslöshets-situation genom att öka de offentliga investeringarna och stimulera en efterfrågan som genast drar i gång hjulen och skapar sysselsättningsmöjligheter. Men man klarar inte ett inflationsproblem med vare sig sådana åtgärder eller åtgärder av motsatt slag. En inflation

är i allmänhet en följd av för hög efterfrågan. Så är fallet i dag, då många objekt slåss om arbetskraften och kapitaltillgångarna. Det har under den uppåtgaende konjunkturen under efterkrigstiden funnits möjligheter att sälja och betala de anställda höga löner. På sistone har man t. o. m. kunnat betala pengarna dyrt när man lånar.

Jag kan försäkra att även om vi har ett ränteläge som är högre än någon gång under de 20 å 30 senaste åren — vilket herr Hedlund alldeles riktigt påpekade — så avskräcker detta ingen från att låna pengar i dag. Trots de dyra pengarna är det alljämt mycket hård konkurrens och hårda slagsmål om kapitaltillgångarna. Efterfrågan är sålunda hög, vilket är en diametralt motsatt situation mot den som rådde i början av 1920- och 1930-talen. Då var det den alltför låga efterfrågan som var anledningen till depression och arbetslöshet.

Nu säger man att om vi kunde klara arbetslösheten genom att stimulera företagsamheten, så bör vi väl kunna klara inflationen genom att dämpa efterfrågan. Ja, där är vi inne på den mycket svåra avvägningen att dämpa efterfrågan utan att det uppstår arbetslöshet, d. v. s. att balansera på den knivsegg där priserna är något så när stabila och sysselsättningen i det närmaste full. Vi har lyckats relativt hyggligt med det. Jag är angelägen om att understryka — det gör jag vid varje tillfälle — att en sådan flexibel konjunkturpolitik kan man bara klara under en enda förutsättning, nämligen den att det finns valutaserver i bakgrunden med vilkas hjälp man kan kompensera nedgång i den industriella sektorn med offentlig aktivitet. Då kan man under en övergångstid hålla efterfrågan uppe utan att få en valutakris.

Det finns andra nationer i Europa som stått inför detta problem men som har lyckats sämre än vi. Italienarna hade exempelvis en inflation för ett par

Ekonomisk debatt

år sedan. Jag tror att man kan kalla den så, eftersom priserna på ett år steg tre eller fyra gånger så mycket som hos oss. Deras efterfrågeökning var alldeles frappant. Deras starka lönestegring kunde bl. a. avläsas på konsumtionen av bilar. Om jag minns rätt, stegrades den med 40 procent per år, när vi här i Sverige höll oss på mellan 10 och 20 procent. Men det slutade med att Italien fick känna av en valutakris som man bara lyckades komma till rätta med — ja, man har väl ännu inte helt lyckats men man är på väg — genom hårda ingrepp, som inte har kunnat förenas med den fulla sysselsättningen. Man har haft en ganska påtaglig arbetslöshet i Italien under senare år. Det står också rader av halvfärdiga byggen där nere, vilket svenskar på semester i Italien har kunnat personligen övertyga sig om. De är inte färdiga, inte därför att det inte saknas bostäder i Italien utan därför att man saknar de ekonomiska möjligheterna att färdigställa dem. På grund av valutakrisen kan man inte hålla sysselsättningen uppe.

Vi kan i dag se något liknande i Frankrike. Prisstegringen där har oroat den franska regeringen så att den för en medvetet återhållande politik. Det kanske är litet för starkt att kalla den för deflationspolitik, men den är ändå något åt det hållet. Detta har naturligtvis orsakat stora oroligheter hos befolkningen, vilket de Gaulle har kunnat konstatera med jämna mellanrum. Där tycks man sätta penningvärdet och prisstabiliteten före sysselsättningen — och det kan man ju göra. Men man kan också vända på det och säga att sysselsättningen skall stå som nummer ett, och sedan får man finna sig i att penningvärdet i värsta fall försämras något. Men att åvägabrinda den ideala lösning som innebär maximal sysselsättning, som utvecklar vår ekonomi i högsta möjliga takt och samtidigt en praktiskt taget stabil prisnivå, det går

över vår förmåga. Det behöver man inte skämmas för att erkänna, ty det finns ingen nation i Europa som lyckats med den saken.

Amerikanerna har lyckats, därför att de konsekvent håller en arbetslöshet på omkring 4 procent — trots diverse stimulanser, bl. a. skattesänkningar. För något år sedan låg arbetslösheten för övrigt mellan 5 och 6 procent.

Sådan är situationen, om man kostar på sig en analys — det behöver inte vara en vetenskaplig analys, utan den kan vara baserad på sunt bondförstånd och erfarenhet som vem som helst kan skaffa sig genom att fundera igenom dessa frågor. Det är inte så enkelt som att bara sätta upp ett troskyldigt ansikte och säga, att när vi klarade arbetslösheten genom att stimulera näringslivet, varför kan vi då inte klara inflation i dag? Vilka vägar vi skulle gå för att göra det talade inte herr Hedlund om.

Min uppfattning är, och den verifieras av den löneutveckling som sker vid sidan av avtalslönerna samt av många andra inslag i samhällsekonomin, att det inte är stimulans till ytterligare aktivitet som är botemedlet i dagens läge. Därför framstår både deklARATIONERNA om radikala skattesänkningar och förslagen om kraftigare expansion av bostadsbyggandet som helt malplacerade.

När man nu försöker anvisa något medel med vars hjälp vi kan klara inflationsproblemet, säger man att vi skall ordna en rundabordskonferens. Där skall kloka människor komma tillsammans och lugnt och sansat analysera frågorna och sedan skriva ut det riktigare receptet. Sedan skall allting bli mycket bättre. Herr Ohlin frågar om inte finansministern kan försöka att ta ett sådant grepp och herr Hedlund instämmer. Skall vi ändå inte sätta oss ned och resonera om detta i en större församling?

Jag har redan tidigare framhållit min stora skeptisism mot möjligheterna att

Ekonomisk debatt

få ut någonting av en sådan konferens. På den punkten är jag oförbätterlig även i dag och det beror på följande enkla fakta. Hela den nu gångna vårriksdagen är väl en klar dokumentation på att vi har svårt att bli eniga i en rad olika frågor. Vi har en rundabordskonferens, det kan vi ju kalla det, varje plenum i den här salen, vi har rundabordskonferenser i våra utskott, men i de allra flesta frågor skiljer sig våra politiska uppfattningar, och utskotten kommer med utlåtanden behäftade med reservationer där man vill ha det på ett annat sätt. Talar vi om bostadspolitik så kan politikerna, d. v. s. vi, icke enas. Högern har en ytterlighetsståndpunkt som jag skall återkomma till litet senare. Mellanpartierna har i fråga om fördyringen av bostadsbyggandet och hyreshöjningarna en mellanståndpunkt. Högern och mitt parti anser att bostadsbyggandets omfattning, som innebär en ökning med 2 procent i förhållande till fjolårets — alltså ingen reduktion — bör vara ett maximalt åtagande med hänsyn till att industrien behöver kapital och arbetskraft. Folkpartiet och centerpartiet tycker att man ogenerat kan bjuda över med ett par tusen lägenheter därför att det är bra om man kan bygga mera och de bortser från den trängsel vi har i fråga om bostadsmarknadens reala resurser. På den punkten kan vi alltså inte enas i det här huset. På samma sätt var det för någon tid sedan med problemet om statens skatteersättningar till kommunerna, där man trots alla invändningar från oppositionens sida mot en svag budget, en skral finanspolitik och statsutgifter som borde vara mindre ändock tog chansen att bjuda 20 miljoner kronor till i form av ökade statsbidrag till kommunerna. Detta är naturligtvis tacknämligt i och för sig men det rimmar dåligt med de allmänna deklARATIONERNA om återhållsamhet.

Vi skall väl inte göra oss bättre än vi är. Vi har intresse-motsättningar. De

demonstreras i våra debatter här i riksdagshuset och jag försäkrar att dessa intresse-motsättningar kommer vi också att få uppleva om vi sätter oss tillsammans vid en rundabordskonferens och kompletterar politikerna med organisations-sveriges representanter.

Vi har haft en annan kontroversiell fråga under det gångna året. Det gällde att få en ekonomisk, rationell och förnuftig lösning av jordförvärvslagarna. Herr Hedlund, som i dag med det allra mest trohjärtade uttryck talar som en samförståndets apostel, lade ned en icke föraktlig energi på att här bli en separat idégivare och vägrade att vara med om en ur samhällsekonomisk synpunkt rationell och riktig revidering av jordförvärvslagarna. Vår värderade jordbruksminister åker ju ännu i dag omkring som något slags kastklabb ute på bondmötena och kallas för jordbrukets fiende av den ena eller andra nummergraden — han är kanske inte nummer ett nu, jo för resten han kommer nog att ligga där i närheten ännu något halvår framöver.

Jag har tagit fram dessa exempel som ett uttryck för att de politiska intresse-motsättningarna finns, och jag är alldeles övertygad om att de kommer att bestå om vi samlas till en rundabordskonferens för att tala om ekonomi. Vad är det vi egentligen då skall tala om? Jo, vi skall tala om fördelningen av den samhälleliga kakan och in-teckningarna i de eventuella förbättringar i den samhällskaka som vi är optimistiska nog att räkna med för framtiden. Vi skall resonera om en fördelning mellan arbetsgivare och löntagare av produktions-avkastning. Vi skall resonera om huruvida en skattepolitik är sparfrämjande eller inte. Vi skall resonera om fördelningen av investeringsresurserna mellan bostadsbyggande, stat och kommun. Är det någon som tror att vi kan lösa dessa frågor bara för att vi sätter oss omkring ett bord? Man kommer på löntagarsidan och på företagsarsidan att

Ekonomisk debatt

ha samma inbyggda motsättningar i fråga om fördelningen av produktionsresultatet. Jag kan försäkra att konsumenterna har en uppfattning och jordbruksproducenterna en annan om vad som skall vara de riktiga priserna på livsmedel här i landet. Vi kommer således inte ifrån dessa motsättningar därför att vi sätter oss omkring ett bord.

Vi har i vårt utvecklade organisationssamhälle kommit till ett läge där det inte alls är överraskande att vi finner olika uppfattningar löntagarorganisationerna emellan när det gäller exempelvis hur kakan skall delas och när jämförelse skall göras mellan kontantlöner och sociala förmåner. Det är väl ingen som tror att vid en rundabordskonferens organisationsrepresentanterna med en gång inte bara kan bli ense i alla sina kontroversiella frågor utan t. o. m. kan utöva ett sådant förädlade inflytande på oss politiker, att vi skulle glömma bort alla våra stridslinjer och barrikader och ena oss om en framgångslinje i dessa utomordentligt disparata frågor?

Jag har varit med om två rundabordskonferenser under efterkrigstiden. Den första var i slutet av 1940-talet när vi inför ett ganska dystert perspektiv, bl. a. koreakrisen, satte oss tillsammans för att försöka träffa en politisk uppgörelse i de ekonomiska frågorna — med ett kapitalt misslyckande som följd. Den andra ägde rum 1959 när situationen var statsfinansiellt ytterligt brydsam. I januari månad tillät jag mig då att annonsera om att en ordentlig inkomstförstärkning var nödvändig, och jag tillät mig då också att säga att den enda väg jag kunde se för att nå denna inkomstförstärkning var att införa en allmän omsättningsskatt. Vi gjorde ett försök att få en överenskommelse över partierna till stånd inför det perspektiv som statsbudgeten då visade, men vi misslyckades kapitalt också den gången.

Jag har för min del kommit till slutsatsen, att visst kan väl en rundabords-

konferens vid något tillfälle vara värd ett försök; det är när krigsfara hotar eller när vi står inför ett perspektiv i fråga om samhällsekonomien som är mycket dramatiskt. Inget av dessa alternativ föreligger i dag. Jag kan inte anse den nu framlagda budgeten för nästa år vara så uppskakande, med en uppläning på 700 miljoner, att de politiska motsättningar som vi tyvärr råkar ha skulle kunna överbryggas och att det skulle komma ut något av en rundabordsdiskussion. Det är därför, herr talman, som jag inte ett ögonblick tror att vi har någon chans att ena oss.

Då kan man säga, att vi skall skjuta upp projekt som kan skjutas upp, även om det innebär besvärande politiska konsekvenser. Jag föreställer mig, att det är just i den situationen som regeringen kommer att ställas. Regeringen har presenterat sin syn på den framtida ekonomiska utvecklingen. Regeringen har ansvaret att varje år, medveten om de framtida konsekvenserna, göra upp en budget. Regeringen får företa en värdering av å ena sidan reformtakten och å andra sidan betalningen. Jag försäkrar att regeringen även i fortsättningen kommer att göra denna bedömning, och jag tror att när förslagen kommer på riksdagens bord, så blir det en upprepning av alla dessa diskussioner, som är ett uttryck för att vi har skilda uppfattningar om vad som är det riktiga.

Så mycket kan man väl säga — och det har jag ju också gjort i mitt försök till en långtidsprognos — att det mesta talar för att vi får vara ytterst försiktiga med nya reformförslag. Och i den mån man vill satsa på sådana — här har talats om förbättringar i sjukförsäkringen och en tandvårdsförsäkring — bör reformerna finansieras direkt med avgifter. Det är ett ståndpunkts-tagande som har gjorts, och därav följer skyldigheten att göra en avvägning: skall vi ta dessa avgifter, som då kommer att betraktas som en skattehöjning,

Ekonomisk debatt

och få reformerna eller skall vi avstå från reformerna för att slippa skattehöjningen? Jag kan försäkra kammarledamöterna att regeringen kommer att göra *sin* avvägning. Om vår uppfattning sedan delas av oppositionen är något som vi får se.

Låt mig emellertid, när jag är inne på alla dessa — som jag tycker — falska löften till väljarna att man skulle vara färdig för radikala skattesänkningar, peka på en enda fråga.

Vill man angripa utgiftssidan av den statliga budgeten måste man ge sig på de stora, tunga och avgörande posterna. Detta konstaterade den besparingsutredning, som enligt vad jag vill minnas arbetade under åren 1958 och 1959. Det går inte att fara omkring och i allmänna ordalag tala om att staten måste spara, att vissa små anslag måste skäras ned med 10 procent. Att skära ned omkostnadsanslag — att med andra ord söka se till att man är sparsam med pennor, bläck och radergummin, att man sliter på gamla skrivmaskiner i stället för att köpa nya o. s. v. — löser inga ekonomiska problem. Nej, ärade kammarledamöter, ni kan vara övertygade om att det är de stora posterna man måste ge sig på. Därvidlag har vi också gjort vissa värderingar, som jag tror kommer att hålla ett bra tag.

En av de stora posterna är försvarskostnaderna. Vad vi i dag vet om dem är att överbefälhavaren presenterat sin uppfattning om kostnaderna under den närmaste fyraårsperioden. Än så länge är det bara ett förslag han lagt fram, men jag föreställer mig att det är ett genomtänkt förslag, gjort av den militära expertisen.

Vilka slutsatser kommer då överbefälhavaren till? Jo, han säger att under den närmaste fyraårsperioden måste vi satsa 1 030 miljoner mera på försvaret än om vi fortsätter att öka försvarskostnaderna i samma takt som vi gjort under innevarande period.

Nu är ju överbefälhavarens förslag

inte detsamma som regeringens beslut, och jag föreställer mig att vi från de olika partierna kommer att få sätta oss ned och diskutera frågan. Men överbefälhavarens förslag är dock det till dags dato enda presenterade förslaget, och det ger en uppfattning om vad en av de stora, tunga posterna i statens utgifter tenderar att uppgå till.

Vad beträffar folkpensionerna, som är en annan stor och tung post, vet vi att beslut har fattats om standardhöjningar för folkpensionärerna varje år fram till 1968. Riksdagen har vidare för en vecka sedan beslutat att det skall utredas hur stora standardhöjningarna skall vara efter 1968. Vi vet också att det varje år blir mellan 18 000 och 20 000 nya pensionärer. Härvidlag är alltså utgiftsökningen given — och ingen av oss kommer att attackera den, lika litet som vi vill sätta några bromsar för den väldiga kostnadsmässiga expansion som ungdomens bildningssträvanden innebär.

Högerpartiet har i sin motion tecknat en intressant retrospektiv utvecklingsbild, som emellertid bara ger halva sanningen. Jag skall stanna ett ögonblick vid denna motion.

Det heter, att vid tiden för Wigforss' skatteskärpning år 1947 utgjorde skatten i relation till bruttonationalprodukten 22,5 procent. I dag — alltså under Strängs finansministertid, ehuru mitt namn inte står i motionen — är motsvarande procentsats drygt 34. Det är möjligt att man av detta indirekt kan dra den slutsatsen, att den mycket utskällde Ernst Wigforss numera är rehabiliterad i högerpartiets ögon — och jag försäkrar att också jag, bara jag försvinner som finansminister, kommer att bli det. Det är finansministrarnas öde.

Men jag tycker att man när man presenterar denna utveckling också bör säga något mera. År 1947 kostade vi på oss 800 miljoner kronor i försvarsutgifter mot i dag 4 450 miljoner kronor, och jag har angivit perspektivet för

Ekonomisk debatt

framtiden på detta område. År 1947 kostade vi på oss 415 miljoner kronor i folkpensionsutgifter mot i dag 4 500 miljoner kronor. Skolutgifterna belöpte sig då till 445 miljoner kronor mot i dag 3 800 miljoner kronor. Vägutgifterna — jag säger det för att glädja kommunikationsministern, som är vänlig nog att sitta och lyssna på mig — uppgick år 1947 till 240 miljoner kronor mot i dag under herr Skoglunds era 1 700 miljoner kronor. Barnbidragen kostade 135 miljoner kronor mot i dag 1 500 miljoner kronor.

Jag tycker att man, när man relativt lättsinnigt och ensidigt skisserar utvecklingen beträffande skatten i dess relation till nationalprodukten, presenterar en dålig sanning. Man bör nog för att få en riktigare bild av det hela komplettera framställningen med de siffror, som jag nu tillåtit mig att anföra.

När jag lyssnade till herr Bohman noterade jag, förutom att jag återigen understryker att jag särskilt lade märke till den patetiska förklaring om det borgerliga samarbetet med vilken han slutade sitt inlägg, ytterligare ett par ting att bemöta. Herr Bohman talade om långtidsplaneringen och fick ur denna intrycket av en ryckighet i handlandet.

Ja, det är frestande att säga att herr Bohman och hans partivänner inte har demonstrerat något större intresse för att medverka till att ge regeringen de planeringsresurser, med vilka man möjligen något bättre kunde finlipa planeringsarbetet, och att det därför rimmar litet illa att klaga på ryckighet. Men denna ryckighet har också sina helt naturliga förklaringar. Jag kanske tidigare har framhållit, att ingen skulle tycka det vore bekvämare än en finansminister, om han ständigt fick segla med fasta skot och lägga upp planeringen för framtiden på ett sådant sätt att han kunde säga: Så mycket bostadsbyggande skall vi ha och i den takten skall det öka, så mycket vägbyggande

skall vi ha och i den takten skall det öka och så mycket skall vi satsa på sociala reformer och i den takten skall de öka o. s. v.

Men framför allt på investeringssidan är denna sak intressant. I och med att finansministern går herr Bohman till mötes och befriar honom från att behöva bli irriterad över ryckighet i planeringen, kommer han att ställa herr Bohmans industrivänner i en utomordentligt bekymmersam situation. Ty när det gäller den industriella investeringsexpansionen är det svårt, för att inte säga omöjligt, att dra upp en regelrätt och konsekvent planering, eftersom omfattningen av industriinvesteringarna helt enkelt betingas av den för dagen aktuella konjunkturen och efterfrågan ute på världsmarknaden. Konjunkturen har varit något bättre under 1964 och 1965, och därför är det inget tvivel om att vi nu på nytt har fått en investeringsoptimism hos industrien.

Denna investeringsoptimism kan inte tillgodoses på annat sätt än genom att man får göra ett ryck i de statliga planerna. Man får vara försiktigare i den statliga investeringsaktiviteten för att lämna utrymme både på kapitalsidan och på arbetskraftssidan åt den industriella expansionen. Så länge som näringslivet är föremål för denna intermittenta aktivitet, som kommer kanske vart tredje, fjärde eller femte år, är det omöjligt att undgå ryckigheten.

Jag sade nyss att det skulle vara behagligt att kunna avspisa industrifolket med den deklarationen — jag skall inte vara elak mot herr Bohman och säga att det är av honom jag fått rådet — att vi en gång för alla lagt upp vår planering och inte kommer att ändra på den. Vi skulle inte vilja ha någon ryckighet i planeringen utan den skulle fortgå såsom vi bestämt, och därför blir det inget vare sig kapital eller försök att styra över arbetskraftsresurser till industrien i detta ögonblick. Det vore bekvämt att göra detta, men det vore

Ekonomisk debatt

olyckligt för samhället. Jag skulle aldrig kunna komma på en så horribel idé, det kan herr Bohman trösta sina industrivänner med!

Herr Bohman kom tillbaka till spådomarna från långtidsbudgeten och framhåller att dessa är dystra, därför att de enligt finansministerns uppfattning inte ger några möjligheter till och inga lovande perspektiv för skattesänkningar. Visst vore det — jag tror någon tidigare talare i dag sagt det — roligt om man kunde servera skattesänkningar i något snabbare takt än vad den nuvarande finansministern gör, men jag återkommer till det faktum, att det hela tiden är en fråga om en avvägning av vad man vill göra och hur man vill gradera reformerna. Jag betraktar då skattesänkning som en reform bland alla andra.

Jag erinrar mig hur högerpartiet under hela 1950-talet var mycket konsekvent i ett avseende, nämligen när det gällde att sätta en skattesänkning som den mest påträngande reformen. Jag minns hur det var när jag som socialminister hade nöjet och tillfredsställelsen att lägga fram en proposition på riksdagens bord om en obligatorisk sjukförsäkring. Vid detta tillfälle ansåg högerpartiets dåvarande ledning att man inte skulle ge sig in på denna reform. Det skulle räcka så förtvivlat bra med den frivilliga sjukförsäkringen, och gick man ut och frågade Andersson och Pettersson och Lundström så skulle man få höra att de tyckte bättre om »att få en möbel, en soffa eller en säng att ligga på» än att få ersättning enligt den obligatoriska sjukförsäkringen när de blev sjuka. Högern drev hårt och konsekvent denna linje: »Det är dina egna intressen vi tillvaratar, när vi vill ge dig pengarna tillbaka genom en skattesänkning i stället för att skapa trygghet på sjukförsäkringens område.»

Småningom kom högern underfund med att denna uppläggning var galen, och efter några år talade man ganska

lyst om schälongen och soffan, och man fann sig utan större protester i den obligatoriska sjukförsäkringen. 1957 gjorde högerpartiet i stället gällande, att det var oriktigt att ge det statsbidrag till kommunerna som jag i egen skap av finansminister föreslog i samband med den första mera genomgripande revisionen av ortsavdragen. Man talade om att detta skulle uppamma lättsinne hos kommunerna. Ständigt kom man tillbaka till detta, att vi måste spara pengar till en skattesänkning. Det hela kulminerade 1960, då man skulle spara det första barnbidraget för att få en skattesänkning. Jag är den förste att erkänna, att högerpartiets handlande hela tiden var konsekvent. Skattesänkningen sågs som den mest angelägna reformen, och man drog sig inte för att angripa de stora posterna. Man var realistisk, man såg sanningen som den var: skulle en skattesänkning genomföras, var det ofrånkomligt att angripa de stora posterna.

Men väljarna tyckte annorlunda 1960 — högerpartiet fick byta politik och partiledare. Efter 1960 har högerpartiet också talat om skattesänkningar, men formuleringarna har inte varit precis desamma som under 1950-talet. Man har inte deciderat satt den reformen före alla andra, även om den ställts i ett av de första förslagsrummen. Vad jag emellertid tycker är sämre i högerens 60-talspolitik är att man uraktlåtligt att tala om för väljarna vad det verkligen kostar att genomföra en skattesänkning. Man har kommit med detta allmänna tal, som vi hört i så många avslutningsdebatter, att man skall spara på omkostnads- och expensanslagen; bl. a. skulle, om jag nu ytterligare skall gräva i det förgångna — jag tycker inte det är roligt, men detta är betecknande — den gamle folkbildaren E. H. Thörnbergs pension klara av det hela. Den spelade en stor roll i de ekonomiska debatterna.

Man har således inte varit lika ärlig

Ekonomisk debatt

under 1960-talet, utom på en punkt: man har krävt att ATP-fonderna skulle delas ut till konsumtion. Bortåt 2 miljarder skulle ut till ökad konsumtion. Detta krävde högerpartiet i ett läge då kapitalmarknadens svårigheter var påtagliga för alla som önskade låna pengar och det var svårt att finansiera de investeringsprogram på olika områden som vi ville realisera. Nu gick inte heller det bra bland de svenska väljarna, och högerpartiet fick för andra gången byta i varje fall partiledare, även om det gick ett halvår innan man bestämde sig. Däremot har man tydligen inte skiftat politik. Högerpartiet gör i sin motion i år gällande, att eftersom — motiveringen är i och för sig ganska originell — den talade så mycket om detta i fjolårets valrörelse, så är den tvungen att fortsätta med det. Det är väl någon sorts »braskdeklaration» — jag har en känsla av att bröderna på den industriella sidan inte är särskilt tilltalade av detta förslag!

I högermotionen föreslås en utredning om hur fonderna skall användas, men på en punkt är man klar. 550 miljoner kronor skall utbetalas i ökad konsumtion och motsvarande reduktion av sparandet 1966/67, och en dryg miljard skall utbetalas 1967/68. För att det skall se litet bättre ut vill man ge folkpensionärerna en del. Men att det framför allt blir en ökad konsumtion är det väl ingen som vågar bestrida, och det är väl detta som varit motivet till det hela. Vi är väl alla överens om att folkpensionerna bör förbättras i den takt vi orkar med, men det skall inte ske genom att vi konsumerar kapitalmarknadens tillgångar. Det finns bara en väg, nämligen att vi som inte är folkpensionärer minskar litet på takten i vår konsumtionsökning för att folkpensionärerna i motsvarande grad skall kunna öka takten i sin. Då finns ingen annan möjlighet än att via beskattningen föra över pengar till folkpensionärerna.

I den så omtalade stora budgeten, som slutar på 29 miljarder om man räknar in kapitalinvesteringarna men som om man håller sig till driftsidan slutar på ungefär 26,5 miljarder, utgör över 14 miljarder transferering. Vi tar med andra ord upp skatter av hela svenska folket och använder dessa inkomster till att öka folkpensionerna och barnbidragen och för att ge de studerande lika chanser till utbildning. 14 miljarder av budgetens 26,5 går till dessa transfereeringar. På denna punkt föreställer jag mig att riksdagen är utomordentligt enig. Hela budgetdiskussionen kommer i ett annat perspektiv, om man minns detta. Jag har många gånger förklarat att jag skulle vara glad om budgeten vore starkare än den är. Den kommer inte att gå ur den här vårriksdagen starkare än den var när jag serverade den, utan svagare, och det är ni, mina herrar, som klagar på den svaga budgeten, vilka i allt väsentligt får ta på er skulden för det.

När man emellertid talar om att budgeten är svag, har jag tidigare sagt att jag önskar att den vore starkare, men jag är inte beredd att gå med på att den är så erbarmlig som kritikerna vill göra gällande. Jag vill erinra om att den statliga upplåningen representerar ungefär 2 procent av budgetens hela omfattning. Denna statliga upplåning representerar ett mindre belopp än vad staten i sin tur lånar ut till bostadsbyggnaderna, som i annat fall skulle ha finansierat sin verksamhet genom lån på den allmänna marknaden, om det hade funnits praktiska möjligheter till det; jag vill poängtera denna sista reservation.

Ser man på statens kapitalutgifter i den budget som jag hoppas att vi rätt snart med herr talmannens benägna medverkan skall kunna klubba, så skall man finna att de till ungefär 90 procent är skattefinansierade och till 10 procent är lånefinansierade. Vilken kommunalman som helst skulle, om han jämförde detta med sina egna budget-

Ekonomisk debatt

anspråk, tycka att det trots allt är för mycket sagt att påstå att detta är en erbarmligt dålig budget.

Herr Ohlin sade att Sträng hade ju inte anpassat budgeten riktigt till konjunktursvängningarna och att det vore den nuvarande finansministerns stora fel. Jag vet inte hur många gånger herr Ohlin dragit den där visan. Den är till leda exakt likadan varje gång; den enda nyansen i framställningen är att herr Ohlin brukar byta slips mellan varje gång han presenterar den. Herr Ohlin säger varje gång lika efterklokt att om man tittar på budgeten så ser man vilka felräkningar finansministern gjort. Därefter kom herr Ohlin in på sin s. k. driftbudgetfilosofi och sade att det var ett överskott på 2 miljarder 1962, och i dag är det ett överskott på bara 700 miljoner. Herr Ohlin kanske borde tillämpa en annan pedagogik och inte tala om den dåliga budgeten i sådana sammanhang, därför att ett överskott på 700 miljoner låter för vanliga människor oförenligt med talet om en erbarmligt svag budget.

Man bör i stället se på vad som är det avgörande — även jag har upprepat detta till leda — nämligen i vad mån staten behöver anlita kapitalmarknaden. Det är herr Ohlin tog som exempel, då vi hade ett driftbudgetöverskott på 2 miljarder, hade man i totalbudgeten — de siffror jag nu anger avser budgetår och inte som herr Ohlins exempel kalenderår — ett överskott som kunde variera mellan 300 och 500 miljoner kronor. I dag har vi ett totalbudgetunderskott på 700 miljoner. Men — och på den punkten tillåter jag mig att ha en annan uppfattning än herr Ohlin — dessa variationer är för små för att utgöra underlag för all den adrenalinsöndring som herr Ohlin demonstrerade när han kommenterade mina »felräkningar». Det är ju fråga om marginaleffekter i en budget som för varje år blir allt större, och det tycker jag nog att man bör ta hänsyn till.

Herr Ohlin sade från sin magistrala kateder att det och det året hade vi lågkonjunktur, och följaktligen var det felaktigt att ha en total överbalansering eller en överbalansering på driftbudgeten med 2 miljarder. Herr Ohlin ville visst yttra något men får tala litet högre om vi skall föra en dialog här; jag har litet svårt att höra vad han säger. Annars kan vi kanske tala en i taget — även det brukar ju gå bra.

Hur yttrade sig den svagare konjunktur, som vi hade 1962 eller 1963, i samhällsekonomin? Jag har tidigare sagt att den yttrade sig på så sätt att den svenska industrien hade en svag investeringskonjunktur, men vi ökade de offentliga investeringarna och bostadsbyggandet, så att den ekonomiska aktiviteten i samhället var ungefär oförändrad: prisstegringen var densamma 1962 och 1964, svårigheterna för kommunerna och bostadsbyggarna att låna pengar var ungefär lika stora 1962 och 1964. Dessa svårigheter kanske är litet mer markerade i år, därför att vi har en större utlåning till bostadsbyggarna i år än vi hade 1962, men på det hela taget har den interna konjunkturen varit mycket ensartad. Håller man detta i minnet så finner man att dessa variationer inte är av så stor betydelse som herr Ohlin vill göra gällande.

Mot bakgrunden av dessa resonemang drar jag personligen slutsatsen att så länge vi har ambitionen att kvickt parera en tillfällig nedgång på den privata sektorn med en ansvällning på den offentliga sektorn och dessutom kan räkna med kommunernas aktivitet när det gäller sjukhusbyggen och skolhusbyggen samt med bostadsbyggarna så kommer utgångsläget för den interna ekonomin att vara praktiskt taget oförändrat. Det utgångsläget är att vi kommer att ha trängt på kapitalmarknaden och ont om arbetskraften, någonting som kommer att ytterligare märkas på grund av de rent demografiska förändringar som vi har att räkna med under

Ekonomisk debatt

den närmaste framtiden. 1930-talets i och för sig riktiga och oklanderliga filosofi om finanspolitikens balanserande och flexibla inverkan på konjunkturererna är i dag inte av samma art och samma valör som vad den tidigare varit. När vi i efterhand har kontrollerat utvecklingen, har det rent statsfinansiella resultatet blivit bättre än vi trodde tidigare. Det var helt enkelt därför att ingen av oss räknade med att under de år som herr Ohlin betraktade som svaga år — 1962 är anfört som ett exempel — lönehöjningarna för de svenska löntagarna skulle röra sig om 9—10 procent. Men det var faktiskt vad de gjorde under 1962. När man nominellt får en utveckling på den kanten som blir så väsentligt högre än någon räknade med, är det bara att i efterhand inregistrera att budgetutfallet blev bättre än man hade tänkt sig. Men, och där kommer jag till den intressanta ekonomiska slutsatsen, skulle vi ha varit hjälpta med ett mindre budgetöverskott, en svagare finanspolitik under 1962? Vi har naturligtvis rent teoretiskt och rent magistralt kunnat säga oss att det läget bättre anpassats till svängningarna på den industriella sektorn. Jag ifrågasätter om den rätta medicinen skulle ha varit att gå ut med en skattesänkning och därmed ha ökat en efterfrågan under 1962, som ändå var tillräcklig för att bl. a. driva upp löneläget med 10 procent.

Sådana här efterhandskonstruktioner som visat ett budgetöverskott har inte givit någon annan förklaring än att vi tyvärr haft en viss grad av inflation, om vi skall använda det uttrycket, och att det därför blev ett budgetöverskott. Den inflationen skulle ha blivit svårare, om finanspolitiken varit klenare och svagare och om vi inte hade haft den överbalansering som herr Ohlin nu kritiserar.

Sedan kommer herr Ohlin tillbaka till skattepolitiken och säger på sitt utomordentligt vänliga sätt: Finansmi-

nistern har inte kraft nog att göra en stor skattereform. Ja, jag har inte provat mina krafter på en stor skattereform ännu. Det är kanske det riktiga uttrycket, ty jag tyckte inte att tiden var mogen för att pröva krafterna på en sådan. Det förslaget behövde göras litet annorlunda. Därför blev det ett lapptäcke, som det brukar heta, under vilket herr Ohlin och ytterligare en partiledare snällt kröp in när det serverades i riksdagen. Nu skulle jag bara vilja ge herr Ohlin det enkla — på grund av åldersskillnaden kan jag inte säga faderliga — rådet: Varför inte hålla sig stilla under lapptäcket tills det här nya samlade förslaget får övervägas? Herr Ohlin saknar ju kraft att komma med något eget, och det vore naturligtvis trevligare, om man inte hade en så där bråkig sängkamrat.

Jag skall inte ta upp så mycket mera av diskussionen om de slappa greppen på inflationsutvecklingen, defaitismen i fråga om inflationen. Allt det där är sagt med tanke på att det svenska folket skall acceptera det såsom sanning, och därför får det tas för vad det är värt. Men då och då kommer herr Ohlin tillbaka med penningvärdeförsämringen som argument och säger att den så hårt drabbar de enskilda människorna. Jag har ibland försökt tänka igenom saken och kommit fram till att det är få enskilda människor som i dag uteslutande lever på ett sparkapital. I den mån som penningvärdeförsämringen på 3 procent — min officiella deklaration har varit 2—3 procent per år — är besvärlig för dem, ligger ändå bakom detta, såsom jag inledningsvis tillät mig att säga, en hög ambition i fråga om sysselsättning, en stark ställning för de små människorna i deras egenskap av löntagare, en sysselsättning som gör att de icke behöver riskera arbetslöshet och kan sätta pris på sin arbetskraft på ett sätt som de inte kan göra i en annan ekonomisk atmosfär.

De som har en slant på banken är

Ekonomisk debatt

emellertid i dag inte alla beroende av avkastningen, även om denna i dagens ränteläge vid den av mig skisserade prisstegringen kommer att ge en av försäkringsbolagen uträknad realränta på ungefär 3 procent. Mera hade man faktiskt inte under 1930-talet, när priserna stod stilla. Jag tror dessutom att åtskilliga av dessa medborgare, som säger att de lider av penningvärdeförsämringen, också är ägare till realförmögenhet i form av ett eget hem. De har följaktligen en garanti för realvärdet i sitt ägande. Därför är det för enkelt att bara gå ut och säga att penningvärdeförsämringen drabbar de små spararna så hårt. De är inte bara småsparare; de har också en annan status i samhället.

Detta betyder inte att man med någon förtjusning avläser penningvärdeförsämringen. Jag har gjort mig besväret, vilket kanske inte mina opponenter gjort, att under de gångna åren dissekera och analysera alla de faktorer som ligger bakom prisstegringen. Om jag bara som allra hastigast repeterar vad som skedde under 1964 kan jag nämna att nära en halv procent av penningvärdeförsämringen hänförs sig till konsekvenserna av jordbruksavtalet. Ingen av oss kan väl svära sig fri från den uppgörelsen. Då bjuder också logiken att man tar följderna av den.

Ungefär 0,6 procent av prisstegringen under 1964 baserar sig på den omständigheten att vi här i riksdagen fattat beslut om vissa lättnader, sett från statens synpunkt, i fråga om subventioner till bostadsbyggandet. Det gäller slopade subventioner för vissa årgångar av hus. Räntehöjningen, som slår igenom på hyreskostnaden, är också en del av förklaringen till denna 0,6-procentiga prisstegring. Den räntehöjningen har vi accepterat med herr Ohlins goda minne — i den mån folkpartiets representant i bankofullmäktige får anses representera folkpartiet.

1 procent av 1964 års höjning av

konsumentprisindex är en direkt avspiegling av stegrade importpriser på förnödenheter som vi köper utifrån.

Det blir sedan någon procent kvar som kan härledas till de lågavlönade gruppernas lönehöjningar med följande effekt på prisområdet. Av herr Hedlund, som samtidigt som han gruvar sig över prisstegringen talar väl för de lågavlönade grupperna, kunde man begära att han lät konsekvensen tala.

Det går inte att kompensera bort lönehöjningar som medvetet har fått bli kraftigare avtalsmässigt för de lågavlönade grupperna än för övriga grupper. Det går inte att få bort dem rationaliseringsvägen. Jag har beskrivit detta faktum många gånger tidigare från denna talarstol. Man kan således för tiondel efter tiondel få förnuftiga och naturliga förklaringar till den prisstegring som ägt rum. Man kommer osvickligen fram till resultatet att vi alla har vårt ansvar för vad som skett och att det inte finns någon fysisk möjlighet att ändra på det. Det är därför litet av fariseism när det här talas om den defaitistiske finansministern som resignerar och inte vill göra något. Kostar man på sig en sådan analys, bör man i ärlighetens intresse vara försiktigare i omdömena.

Herr Ohlin kritiserar även mitt göteborgsföredrag inför byggnadsentreprenörerna. Eftersom han inte var där, vet han fasligt litet om detta föredrag. Jag kan berätta för honom att byggarna själva tyckte att det var ett bra föredrag. Detta har till och med verifierats av deras representant som en gång varit ledamot av denna värderade kammare. Min personliga blygsamhet förbjuder mig att själv fälla ett omdöme om föredragets art. Jag har här bara citerat byggnadsentreprenörernas mening. Föredraget gav bl. a. det resultatet att man satte sig ned och funderade och nu ämnar ta upp diskussioner för att i samråd söka komma till rätta med vissa avarter på denna marknad vilka med-

Ekonomisk debatt

verkar till att byggnadskostnaderna för närvarande går 50 procent snabbare upp i höjden än några andra jämförbara kostnadsserier. Detta föredrag var onekligen värt att hålla, om det blir något av den annonserade diskussionen.

Herr talman! Jag skall sluta med en reflexion efter att ha hållit mitt sedvanliga knappt en timme långa anförande. När jag sitter och lyssnar till framför allt herr Ohlin tänker jag att nog vore det frestande att låta den stränge magistern Bertil Ohlin få ta ansvaret för den ekonomiska politikens utformning och se vad det blev av det. Men ögonblicket därefter skäms jag över min egen svaghet och säger: Tyvärr har vi ur samhällets synpunkt inte råd med detta.

Herr HEDLUND (cp) kort genmäle:

Herr talman! Finansministern har som vanligt uppbyggt oss med ett medryckande anförande med inslag av den sedvanliga blygsamheten. Det innehöll också en del poänger om schäslonger, sängkamrater o. s. v.

Finansministern inledde med en uppläsning som han menade att framför allt jag skulle tänka på. Det var visserligen en uppläsning ur Svenska Dagbladet men den gällde ett citat från Skånska Dagbladet, och denna tidnings redaktörs mening om samarbetet här i riksdagen och i vad mån vad som synes ske här svarar mot verkligheten etc.

Det kan vara nog så intressant att ta del av dylika spekulationer från en redaktörs sida. För egen del föredrar jag att ha min uppfattning om förhållandena, grundad på vad jag vet om riksdagsarbetet. Skånska Dagbladets redaktör får ha sin uppfattning liksom finansministern naturligtvis också får ha sin.

Så till långtidsbudgeten! Först vill jag säga att det är påfallande hur finansministern var inställd på försvar i dag. Det var inte mycket av offensiv, det var mera en försvarsposition. På punkt efter punkt var finansministern

angelägen att försvara att det blivit så och så. Han började med att tala om varför det hade dröjt så länge med denna långtidsbudget, som vi inom centerpartiet efterlyst, och han slutade med att hoppas att jag nu skulle läsa den noggrant. Det kommer jag helt säkert att göra. Jag har läst den noggrant förut, jag skall läsa den noggrant en gång till.

Finansministern hade påtagligen ett behov av att tala om att den bekymmersamma statsfinansiella situation, som vi nu har och som vi kan vänta att få ha framöver, har även andra bidragit till. Men, herr finansminister, det är väl ingen som har förnekat det. Vi har väl kommit med våra reformkrav från skilda håll varje år, och centerpartiet har dragit sina strån till stacken när det har gällt att kräva nya reformer som har föranlett ökade utgifter. Finansministern sade att jag verkade trovärdig i något sammanhang. Jag hoppas att jag ser trovärdig ut nu också när jag tar på mig detta.

I fråga om skatterna och skattelättnaderna framhöll jag för min del att vi antingen framöver får räkna med ökad statlig upplåning eller nya skatter, sannolikt båda delarna. Jag har alltså inte lovat ut några skattelättnader just för ögonblicket.

Men uppriktigt sagt, herr finansminister, är det någon mening i att tala om vem som har större eller mindre skuld till vad som skett i det förgångna? Jag har ingen anledning att säga att finansministern rår för alltihop och vi för ingenting eller att finansministern rår för det mesta och vi för bra litet. Vad tjänar det till, när man har det framtida programmet att i gemensamma ansträngningar ta samlade tag för att råda bot på situationen? Det vore väl en illa vald bakgrund att börja klandra varandra och klaga på detta sätt.

1930, säger finansministern, var det en helt annan situation. Javisst var det

Ekonomisk debatt

det. Då gällde det ju att skapa ökad efterfrågan, men i dag gäller det väl ändå att minska på denna efterfrågan. Finansministern säger att det är mycket svårt att göra det och att det är alldeles omöjligt att balansera så, att man inte riskerar arbetslöshet. Javisst är det det. Det vet vi väl allihop. Ingen begär att vi skall nå ett fullständigt fast penningvärde, och i valet mellan full sysselsättning och penningvärdeförsämring måste man välja den fulla sysselsättningen. Men det går helt säkert, herr finansminister, att komma mycket närmare idealet med full sysselsättning och ändå ett ganska väl bevarat penningvärde. Då får man emellertid ta i på allvar. Det är främst en fråga om viljan att pröva vilka förutsättningar som finns och härom, säger finansministern, råder det stor oenighet mellan partierna i riksdagen. Ja, det om någonting, herr finansminister, är väl just ett tecken på behovet av en rundabordskonferens.

Herr OHLIN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Finansministern misar komplett hela poängen med frågan om en rundabordskonferens när det gäller försöket att bekämpa prisstegringen. Han tror att det är fråga om en överläggning, vilken som helst, där man har motsatta intressen. Och varför skulle man då kunna enas därför att man sätter sig runt ett bord, undrar finansministern. Jo, därför att alla parter har ett väsentligt gemensamt intresse av att det inte skall bli så mycket inflation, men däremot en bättre ekonomisk utveckling och en större reell inkomstförbättring än man annars kan få. Det gäller att finna sådana former att var och en kan vara övertygad om att, ifall han själv och den grupp han tillhör iakttar återhållsamhet i fråga om nominella inkomststegringar, så kommer även andra grupper att iaktta samma försiktighet, så att det länder alla till fördel. Om man inte ordnar så

att grupperna kan få sådan trygghet genom samtida överläggningar kommer varje grupp att säga, att de kan inte vara återhållsamma ty det leder kanske bara till fördel för de andra. Det är de naturligtvis inte hågade till.

Kvintessensen i hela denna metod att genom samtidighet ernå trygghet är att det visserligen måste bli mindre nominella inkomsthöjningar men lika stora eller, rättare sagt, i längden större reella inkomstförbättringar. Detta går herr Sträng förbi.

Jag måste säga, herr Sträng, att jag är villig att erkänna att jag tydligen inte är någon vidare framstående pedagog när jag inte fått finansministern att fatta detta efter alla diskussioner. Men jag tror ändå att han kan be sina medhjälpare i finansdepartementet att förklara denna sak för honom.

Herr Sträng talar om tidigare rundabordskonferenser. Ja, vi hade en 1942. Den ledde till en stabil prisnivå här i landet under åren 1943—1946 och samtidigt till en betydande reell inkomstförbättring för olika grupper.

Herr Sträng talade om dem som ändrar mening. I någon mån har vi väl gjort det allesammans. Får jag erinra finansministern om att han kanske ändå inte skall sätta sig på alltför höga hästar när han kritiserar oppositionspartierna i den vägen. 1944 hade socialdemokraterna ett efterkrigsprogram, där man talade om att man nu skulle förhindra vidare prisstegringar, ja, t. o. m. överväga viss prissänkning. Sedan dess har prisnivån i Sverige blivit mer än dubbelt så hög. — Socialdemokraterna talade under hela denna tid, på 1940- och 1950-talen, om att det bara var en gammal förlegad borgerlig ekonomi att tala om rörlig ränta. Hur blygsamma våra försök än var att införa rörlighet med yttersta försiktighet, avvisades de. Nu accepterar socialdemokraterna såvitt jag kan förstå ganska våldsamma räntefluktuationer. Såvida inte finansministern vill stabili-

Ekonomisk debatt

sera räntan på nuvarande nivå — men det kan jag inte tänka mig.

Finansministern säger, att om man vill ställa i utsikt skattesänkningar, så måste man avstå från reformer. Jag har redan anfört att det i dagens läge inte finns utrymme för annat än måttliga skattesänkningar. Jag är överens med finansministern på den punkten — alltså om att stora, plötsliga skattereformer i sänkande riktning inte går att genomföra nu. Men genom lämpliga skattereformer och steg för steg, genomförda, långsamma skattesänkningar kan gynnsammare förutsättningar skapas för näringslivet och för nationalinkomstens stegring. Därigenom kan man undgå att försämra förutsättningarna för reformpolitiken — ja, i verkligheten kan man därigenom förbättra dem.

Herr Sträng nämnde dem som hade talat om en erbarmligt svag budget. Det har i varje fall inte jag talat om. Herr Sträng talar om att det inte är så förfärligt stor upplåning nu. Men för fyra år sedan, när vi föreslog måttliga skattesänkningar — som också då tillbakavisades av regeringen — hade staten ingen upplåning alls utan tog t. o. m. in mer pengar än som behövdes för alla statliga investeringar och alla statliga utgifter och all statens utlåning till privat bostadsbyggande. Det är verkligen egendomligt att finansministern inte är karl till att erkänna, att det var rent nonsens att då påstå att det var stridande mot sund samhällsekonomi när vi i det läget — med en dock något försvagad konjunktur — föreslog måttliga skattesänkningar. Skulle verkligen inte finansministern en enda gång kunna erkänna att den ståndpunkt som han har hävdat gentemot oppositionen varit felaktig? Har han verkligen haft rätt hundra gånger av hundra möjliga? Det åsyftade problemet har betydelse för framtiden, när det gäller vilken budgetpolitik som skall föras.

Till sist beträffande räntorna: finansministern menar att inflationen inte är

så farlig för spararna. Några försäkringsbolag har räknat ut någonting om att den effektiva räntan i alla fall bleve cirka 3 procent. Vanliga genomsnittssvenskar, som placerar pengar och får 6 procents ränta och betalar nära en tredjedel i skatt, får litet över 4 procent kvar. Om det sedan är en 3-procentig inflation, så blir nettoräntan ungefär 1 procent. Men genomsnittet under hela efterkrigstiden blir för dessa sparare ännu lägre — en ränta på 0 procent, herr finansminister!

Herr HERMANSSON (k) kort genmäle:

Herr talman! Jag har ännu mindre åldern inne än herr Sträng att utdela några faderliga råd här i kammaren, men jag vill bestämt varna finansministern att försöka segla med fasta skot — gärna med fast kurs, men det är en annan sak. Fasta skot leder lätt till att man kapsejsar, och det är väl inte herr Strängs åstundan.

Jag begärde emellertid ordet för att anföra några synpunkter på möjligheterna att begränsa prisstegringarna, som har varit föremål för diskussion här. På borgerligt håll har man ofta en mycket ologisk inställning i dessa frågor. Produktionsökningen i samhället betraktas som uteslutande ett resultat av verksamheten inom det s. k. privata näringslivet, prisstegringen som uteslutande ett resultat av statens verksamhet. Enligt detta betraktelsesätt skulle företagen över huvud inte ha någon skuld till prisstegringen. Ett liknande betraktelsesätt förekommer i nationalbudgeten, där man räknar upp fem faktorer som beaktas vid bedömningen av prisutsikterna. Men häribland finns ingen faktor som tar hänsyn till de kapitalistiska företagens strävan att höja sina priser och på denna väg öka sina profiter, ingenting om ensamföretags, kartellers och andra prisreglerande organs möjligheter att göra detta.

Sådana teorier är naturligtvis falska

Ekonomisk debatt

och ger inte en riktig bild av verkligheten. En drivande kraft i prisstegringarna är den som de borgerliga partierna omhuldar så varmt och försvarar mot samhälleliga ingripanden, nämligen den kapitalistiska spekulativen, företagens strävan att höja priser och profiter. Den genomorganisering som skett av det svenska näringslivet ger ju också stora möjligheter för företag och företagssammanslutningar att påverka prisutvecklingen. Vi är långt borta från den egentliga fria konkurrensens tid, då de enskilda företagen saknade möjlighet att genom sin marknadspolitik påverka varans pris, och vi lär aldrig komma tillbaka dit.

Om de borgerliga partierna vore konsekventa i sitt nyvaknade intresse för att motverka prisstegringarna, skulle de hårt rikta sig mot den kapitalistiska spekulativen. Ett sådant ställningstagande lär vi dock inte få uppleva förrän det blir sju torsdagar i samma vecka.

Det sagda får inte tolkas så att den statliga verksamheten skulle kunna helt fritas från skuld till prisutvecklingen. Den omfattande improduktiva verksamhet som militärväsendet utgör verkar i alla stater i inflationistisk riktning. Men allmänt sett är påståendet däremot inte riktigt, att den statliga verksamheten skulle vara skuld till den starka prisstegringen. När detta hävdas från borgerligt håll måste det bestämt tillbakavisas. Om vi inte hade haft en omfattande samhällelig verksamhet för att öka bostadsbyggandet, för att bygga ut sjukhusväsendet, skolorna o. s. v., skulle hyror och avgifter ha legat ännu högre.

Vad samhällsorganen kan och måste göra på prisområdet är att genom sin ekonomiska politik i olika avseenden hålla tillbaka prisstegringarna. Det förutsätter givetvis åtgärder över hela fältet. Marknads- och jordbrukspolitiken måste utformas så, att konsumenterna garanteras tillgång till billiga livsmedel. Bostads- och räntepolitiken måste utformas med riktpunkt att hålla tillbaka

hyresstegringen. I det sammanhanget vill jag fråga finansministern om han inte till allvarlig prövning vill ta upp förslaget att helt söka frikoppla bostadsräntan från förändringarna i de vanliga marknadsräntorna, att hålla en låg och fast räntenivå på allt kapital till bostadsbyggande och därigenom motverka en stark kostnadsdrivande faktor.

Samhällets åtgärder vad beträffar prisutvecklingen måste också innefatta en aktiv prispolitik. Jag hade nyligen en debatt med handelsministern om denna sida av problemet och skall inte här ta upp den igen i hela dess vidd.

Det är tacknämligt att de prisövervakande organen får en förstärkning och att det gamla önskemålet om en granskning av riksprisssystemet nu tillgodoses. Det är däremot beklagligt att man släppt de tankegångar, som handelsdepartementet självt gav uttryck för i januari, om krav på förhandsanmälan av prisförändringar och om att ge pris- och kartellnämnden möjligheter inte bara att undersöka, utan även att ingripa mot prisstegringarna. Hela frågan om ett ökat inflytande för konsumenterna på prisbildningen kommer man inte ifrån. Konsumenterna accepterar nämligen i längden inte sin nuvarande ställning, där deras inflytande är ringa.

Herr BOHMAN (h) kort genmäle:

Herr talman! Finansministern tyckte sig finna att det innebar en halvsänkning, då vi i vår motion talade om att skatterna från 1947 stigit från ett totalt uttag av 22,5 procent av bruttonationalprodukten till drygt 34 procent 1964, eftersom vi inte också talat om vad de pengarna har använts till. Emellertid borde väl varje intelligent läsare begripa att pengar, som har dragits in till statsverket, har använts till olika nyttiga ändamål. Det är ju alldeles självklart. Man skall väl inte behöva ta med en katalog över användningen i en sådan här motion.

Ekonomisk debatt

Finansministern gjorde gällande att vår redovisning innebar ett beröm åt herr Wigforss — gentemot herr Wigforss framstode nu herr Sträng som betydligt värre ur vår synvinkel. Det är naturligtvis en hemsk tanke att varje socialdemokratisk finansminister skall bli värre än sin föregångare. Man skulle alltså på socialdemokratiska finansministrar kunna applicera den gamla strofen »Det blir bara värre med åren det där, med dans och med jäntornas blig» — läs: med skatt och med pengarnas glid. Inför det perspektivet skulle man nästan önska att herr Sträng fick sitta kvar så länge som möjligt.

Herr Sträng gick tillbaka till 1950-talets politik. Det är naturligtvis föga fruktbringande att ta upp en diskussion om vad som har hänt. Emellertid är det klart att högern under den tiden drev en konsekvent skattesänkingspolitik. Vi drev en besparingspolitik, därför att vi ansåg att en sådan politik var riktig. Jag skall inte här svära på allt som vi då föreslog. Men ibland, inte minst när man ser kompletteringspropositionen och tar del av siffrorna i denna, undrar man, om det ändå inte låg mycket i den politiken, om vi inte har gått för fort till väga, när vi har infört åtskilliga reformer och om inte en långsammare reformtakt skulle ha lett till ett bättre genomförande av reformerna och en mindre köbildning på olika områden. Hade man väntat, så skulle man ha haft större utrymme för att i realiteten nå de resultat, som man i själva verket åsyftade, och inte långa köer och miss-hushållning.

Vad menas med planering? I detta hänseende menas naturligtvis med planering framför allt att man i varje givet ögonblick, när man fattar ett beslut om utgifter och om åtaganden från samhällets sida bedömer vilka personella och ekonomiska konsekvenser det beslutet kommer att medföra för lång tid framåt och att man gör en undersökning, om man verkligen har råd

med att genomföra de förslagen och om de kan förverkligas på avsett sätt. På både sjukvårds- och utbildningsområdet kan man väl diskutera, om vi inte har gått till väga för snabbt, om en översiktlig planering inte skulle ha lett till en långsammare och därmed förnuftigare takt och om inte ett uppskov under något eller några år skulle ha medfört att reformerna hade blivit bättre förverkligade.

Jag vill rätta ett misstag från herr Strängs sida. Jag kan inte minnas att vi har sagt nej till förslag att ge regeringen de planeringsresurser som regeringen behöver. Att vi för någon tid sedan hade en diskussion om hur departementen skulle organiseras berodde ju inte på att vi ville förvägra regeringen planeringsresurser utan på att vi hade en helt annan konstitutionell syn på regeringens förslag.

Om vi hade en fast planering, säger finansministern, skulle det kunna gå ut över industrien, därför att industriens behov växlar med konjunkturen. Förvisso gör de det, och därför måste planeringsverksamheten naturligtvis vara flexibel. Den omständigheten att industriens investeringar växlar med konjunkturerna hindrar alltså inte en målmedveten planering av den statliga verksamheten.

Vad hände förra året på industriinvesteringarnas område? Finansministern lät för en stund sedan förstå, att nedgången på detta område berodde på andra faktorer än statsmakternas egen politik, och samma sak sägs i kompletteringspropositionen, där finansministern anför, om jag inte minns fel, att kreditrestriktionerna sannolikt inte väsentligt påverkat nedgången under år 1964. Den uppgiften förefaller mig otrolig. 1964 års penningpolitik hade ju till direkt syfte att dämpa efterfrågan på krediter. Det vore väl att underkänna finansministerns egen kreditpolitik att nu göra gällande att den inte skulle ha haft någon betydande effekt på industri-

Ekonomisk debatt

investeringarna. I själva verket förhåller det sig på det sättet — den uppfattningen har man i varje fall i det direkt berörda näringslivet — att den halva miljard kronor, med vilka krediterna till bostadsbyggandet ökade under året, tvingade industrisektorn att göra en motsvarande begränsning. Att det tvärtom skulle förhålla sig så att industrien av olika skäl skulle ha låtit bli att ta i anspråk de krediter som stod till förfogande så att det därigenom skapades ett vacuum, som sedan bostadsbyggandet lade beslag på, förefaller osannolikt. Även om man har anledning att nu hysa en viss optimism — detta har jag givit uttryck för tidigare — kommer, såvitt jag kan förstå och att döma av de enkäter som finns, industriinvesteringarna i år inte att överstiga 1963 års investeringsnivå, och det är faktiskt ganska oroande.

Finansministern och herr Ohlin hade en lång diskussion om inflationen. Man får det intrycket att finansministern är beredd att acceptera en viss inflationsgrad därför att läget trots allt inte är så besvärande för småfolket. Ett sådant resonemang kan inte godtagas.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet STRÄNG:

Herr talman! Jag är naturligtvis tacksam mot herr Hedlund vilken, som den ärlige man han är, erkänner att vi alla har bidragit till den utveckling vi har haft — om man sedan skall kalla det inflation eller prisstegring. Han kunde också ha tillagt: »Men det är herr Sträng som skall ha skulden för den och det är herr Sträng som skall rätta till den.» Jag kan lova att jag skall försöka göra vad jag kan, om inte herrarna mobiliserar alla sina krafter för att streta emot. Jag tillät mig säga i det första inlägget att i den mån förändringar vidtagits i budgeten har det inte varit i återhållande utan i expansiv riktning, och härför bär oppositionen det väsentligaste ansvaret.

Ingen begär, säger herr Hedlund — eller i varje fall gör inte han det — att ett absolut fast penningvärde skall åstadkommas. Men han säger att det bör bli mycket bättre. Om jag ser på utvecklingen i alla europeiska industrinationer kan jag konstatera att Sverige ligger ungefär i mitten i fråga om prisstegringstakten. De nationer som haft en bättre utveckling är lika många som de som haft en sämre utveckling. Skall vi nu bättra oss mycket är det möjligt att man begär av oss, att vi skall vara mer effektiva i detta avseende än vad man är på de allra flesta håll i världen. Det bragelöftet vill jag inte ge. Kan vi hålla oss på en god medelproportional med hänsyn till allt vad vi vill göra i detta land — och även lyckas göra — är det inte precis ett dåligt resultat.

Herr Ohlin tillät sig säga att finansministern alldeles hade missat själva poängen i den s. k. rundabordskonferensen. Om man sätter sig kring konferensbordet och säger att »nu skall vi alla vara återhållsamma», bör man enligt herr Ohlin ha en fair chans att få ett allvarligt menat ja från alla parter. Sedan går man hem och är återhållsam, inte bara i det allmänna löftet utan även i allt som man sedermera företar sig. Det är på den punkten jag inte kan tro att utvecklingen blir den som herr Ohlin tror på. Vidare sade herr Ohlin: »Vi hade en rundabordskonferens 1942.» Det var mitt under brinnande världskrig. Jag tillät mig säga i mitt anförande att det skall föreligga två speciella skäl om det skall vara någon mening med att kalla till en konferens, antingen att krigets flammor slickar knutarna — ty då får allt annat vika — eller att man står inför en alldeles uppenbar statsfinansiell katastrofsituation. Intet av dessa alternativ är aktuellt i dag. Därför tror jag inte på en konferens.

Jag var med som fackförbundsledare 1942 och var indirekt inkopplad i den stabiliseringsöverenskommelse som då

Ekonomisk debatt

träffades. Den innebar att vi från Landsorganisationens sida sade att med hänsyn till att Adolf Hitlers trupper stod runt våra gränser och vi kunde vänta att vilken dag som helst vara invecklade i öppet krig måste nationens alla krafter samlas till ett effektivt försvar. Därför förklarade vi inom svensk fackföreningsrörelse att vi skulle nöja oss med tre fjärdedels kompensation för alla de prisstegringar som skulle komma under de närmaste åren. Så infördes den s. k. klausulen i avtalet mellan Landsorganisationen och Arbetsgivarföreningen som innebar att steg priserna med 1 procent fick vi 0,75 procent i kompensation. Man kan göra sådant i en speciell situation och under speciella förhållanden — jag har själv varit med om att göra det — men man gör det inte i dagsläget, det är jag alldeles övertygad om.

Skall man i diskussionen om sparandets utdelning ta med skatten på räntan måste man konstatera att den skatten utgår oavsett räntans höjd. Även på 1930-talet, när vi hade ett ränteläge på 2,5 procent och vid något tillfälle 3 procent samt fasta priser, fick man betala skatt på ränteavkastningen — om man hade någon skatt att betala och kunde betala. Om vi i dag har en ränteavkastning på 6 procent och räknar med en prisförsämring på 2 à 3 procent samt skatt på avkastningen av kapitalet, är det därför inte säkert att den situationen för kapitalspararen är sämre än den som rådde på 1930-talet, när räntan låg på 2,5 procent.

Herr Bohman erkänner riktigheten av min beskrivning av högerpartiets 1950-talspolitik. Han säger att det kunde ligga mycket i den politiken, där man gjorde skattesänkningen till den helt dominerande reformen och ansåg att den var viktigare än den utbyggnad av sjukförsäkring, familjepolitik m. m. som vi ansåg skulle ha företräde. Jag tyckte då att det var en galen politik och jag bekämpade den. Jag tycker även i dag att det var en galen politik. Men jag

skall inte förneka att den politiken representerade ett alternativ till regeringens, och ett sådant utspel kan också ha sina fördelar i den politiska klarhetens intresse.

Man kan naturligtvis göra en planering och, som herr Bohman uttryckte det, en flexibel planering. Detta är också ungefär vad vi rekommenderar statsmyndigheterna nu för att kunna anpassa den till variationerna på den privata sidan. Men det bedrövliga är att det är så svårt att få folk att acceptera den s. k. flexibla planeringen. Om man är bostadsintresserad vill man att bostadsbyggandet skall öka med några tusen lägenheter varje år — uttryck för den ståndpunkten kommer bl. a. fram i både folkpartiets och centerpartiets motioner. Om man är vägintresserad vill man att de utgifterna skall öka för varje år. När man sedan finner att det inte går att öka investeringarna i den takt som man avsett försöker man — trots att man vet att en flexibel planering ligger i botten till det hela — att avreagera sin ovilja genom att säga: »Det är en sådan ryckighet i den statliga planeringen.» — Det är närmast den saken som jag genom detta inlägg har velat klargöra.

Jag tror mig också kunna säga att påståendet om att industrisektorns aktivitet inskränkts genom den statliga penningpolitiken under år 1964 utgör en överdrift. Industrien har alltid genom nyemissioner av aktier en möjlighet att skaffa sig kapital, och denna begagnades för att år 1964 tillföra industrien ett par hundra miljoner kronor och år 1965 800 miljoner kronor. Naturligtvis hade man haft ungefär samma möjlighet att på detta sätt skaffa sig kapital år 1964 som år 1965. Det fanns emellertid år 1964, när konjunkturen vände i förhållande till år 1963, inom den svenska industrisektorn en outnyttjad kapacitet som kunde tas i anspråk för en produktionsökning. Denna outnyttjade kapacitet är i dag konsumerad, och därför tvingar sig nyinvesteringarna fram.

Jag tror att det är en ganska riktig

Ekonomisk debatt

och naturlig kurva som vi har kunnat avläsa när det gäller investeringarna. Den stämmer väl överens med industriens egna uppfattningar, önskemål och ambitioner.

Herr HEDLUND (cp) kort genmäle:

Herr talman! Finansministern åberopar åter det förhållandet att Sverige statistiskt sett när det gäller inflationen ligger ungefär i mitten av kurvan för de olika länderna och han anser att vi bör vara nöjda med detta. Nu lär inte Sverige ligga i mitten utan längre ned, om man tar hänsyn till inflationen i de länder, till vilka vår export i stor utsträckning går. Och för övrigt kan inte begreppet mitten alltid vara rättesnöret, även om det är mycket bra i många sammanhang.

Vidare säger finansministern: »Sträng får naturligtvis skulden för vad som inträffat.» Nej, det får han visst inte. Jag trodde att finansministern var på det klara med att jag ansåg att vi alla fick ta på oss skulden till en stor del av vad som hänt. Men det är finansministern som skall ta initiativet till att rätta till det här tokiga, och då kan det inte bli fråga om något sådant som 0,75 procents kompensation för prisstegringarna. Problemet illustreras bättre, om man säger att därest lönerna stiger med 8 procent och priserna med 5 procent, så vore det fördelaktigare att stanna vid kanske 4 procents lönestegringar och 1 procents prisstegringar. I båda fallen blir behållningen i portmonnäen lika stor, och det är, herr finansminister, vad vi eftersträvar — inte 0,75 procents kompensation i och för sig.

Med herr talmannens medgivande vill jag till finansministern säga att när det gäller jordförvärvslagen innebar min linje en större rationaliseringsvänlighet än regeringens. Jag vet emellertid inte vad frågan om jordförvärvslagen har att göra med tanken på en rundabordskonferens om den ekonomiska politiken. Enligt min uppfattning var tillkomsten

av detta lagförslag snarast exempel på motsatsen till en rundabordskonferens.

Det har förekommit och förekommer många typer av rundabordskonferenser, bl. a. sådana där konferenser ute på Harpsund. Men det gör alldeles detsamma var konferenserna hålles. Huvudsaken är att vi får tillfälle att se, om vi lyckas klara upp de aktuella bekymren.

Herr OHLIN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Finansministern framhåller att vi har alla ett ansvar för den inflation som skett. Ja, ingen är väl utan ansvar. Men det är så egendomligt detta att när allting går bra, är förtjänsten helt och hållet regeringens. När det inte går bra, skyndar sig däremot herr Sträng att förklara att regeringen visst inte bär huvudansvaret, utan att ansvaret skall delas lika av alla — t. ex. mellan dem som avvisar en rundabordskonferens och dem som förordar en sådan konferens.

Herr Sträng anser att vi bör vara nöjda, om inflationsutvecklingen i Sverige utgör en medelproportional i förhållande till inflationen i industriländerna över huvud taget. Det är verkligen en blygsam målsättning. Vi här i Sverige, ett land som inte har deltagit i världskriget, som har en relativt hög levnadsstandard och som på andra områden vill befinna sig i täten, skulle plötsligt säga: Något bättre än att ligga i mitten när det gäller inflationsutvecklingen kan vi inte räkna med.

Vad 1942 års överenskommelse beträffar vill jag bara erinra om att alla parter tjänade på den stabilisering som då uppnåddes och som inte i och för sig hade något samband med den lönekomensation på $\frac{2}{4}$ av prisstegringen som finansministern talade om.

På 30-talet hade spararna det inte bättre än nu, vad realräntan beträffar, framhåller finansministern. Det är alldeles felaktigt. Om jag tar mellankrigsåren från 1922, då deflationen var slut, och fram till 1939, skedde det under

Ekonomisk debatt

denna period praktiskt taget inte någon nettohöjning av priserna. Högsta inlåningsräntan och räntan å statsobligationerna låg i närheten av 3 procent, vilket betyder att vanliga sparare netto efter avdrag för skatt fick åtminstone 2 procents ränta. Men under den tid som herr Sträng har varit medlem av den svenska regeringen — ett tjugotal år — har vi haft en inflation som uppslukat hela den behållning som vanliga sparare fått efter att ha betalat skatt på räntan på obligationer och banksättningar. Det är dock skillnad på att få en realränta på 2 procent och 0 procent, som den nuvarande regeringens politik innebär.

Herr Sträng var så blygsam att han bara talade om att byggmästarna i Göteborg tyckte att han höll ett bra föredrag. De ansåg nog att föredraget innehöll en del poänger. I motsats till herr Sträng har de alltså den egenskapen att de kan lyssna på och dra nytta av kritik. De som jag har träffat har i alla fall inte velat frikänna herr Sträng från ansvar. Vad vi här diskuterade var regeringens ansvar för den samhällsekonomiska politik som lett till det övertryck som förklarar en stor del av de oarter vilka herr Sträng kritiserade.

Herr BOHMAN (h) kort genmäle:

Herr talman! Den tid jag hade till mitt förfogande under mitt förra anförande räckte inte till för att fullfölja resonemanget. Jag avsåg att kritisera finansministern, därför att han utgick från att inflationen är någonting nästan ödesbestämt, att det ligger en automatik i utvecklingen som man inte kan komma ifrån.

Jag menar att finansministern måste ha ett eget ansvar, och det måste vara en uppgift för honom att också vårda penningvärdet, det är ett av målen för den ekonomiska politiken. Skulle man inte kunna komma överens om att alla goda krafter måste sättas in för att bevara penningvärdet?

Om vi skall nå detta resultat måste

vi också sänka vår ambitionsgrad på olika områden, det måste bli återhållsamhet med vissa statliga uppgifter och utgifter. Om det är politiskt besvärligt för regeringen att ensam ta ett sådant steg ligger det väl ändå rätt mycket i den tankegång som bland andra folkpartiet och centerpartiet fört fram, nämligen att om man samlas kring ett bord, i en utredning eller på annat sätt, blir de politiska svårigheterna mindre att nå ett resultat i fråga om ett gemensamt mål.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet STRÄNG:

Herr talman! Visst är det, herr Hedlund, bättre med en mindre lönehöjning och ett fastare pris än med en stor lönehöjning och ett högre pris, men jag måste på nytt framhålla att det inte är realistiskt att räkna med att man kan resonera sig fram till sådana resultat kring ett runt bord.

I mitt första inlägg sade jag att det under 1964 skett en kollektivavtalsmässig lönestegring på 1,8 procent. Längre ner kan man näppeligen komma ens vid en rundabordskonferens. Dessutom har det funnits en efterfrågan på såväl företagare- som konsumentsidan som gjort att löneglidningen kommit att uppgå till 5 procent. Det går inte att få till stånd en ändring härvidlag med mindre man hårdhänt håller efter just efterfrågemöjligheterna, och det är ju här som de praktiska politiska problemen finns.

Jag skall för både herr Ohlin och herr Bohman gärna erkänna och deklarera att det visst är regeringen som har ansvaret helt, fullt och odelat, men vad man kan begära är att ni inte med näbbar och klor skall försöka förstöra vad vi i vår ansvarsställning vill presentera riksdagen.

Avslutningsvis skall jag bara meddela vad en noggrann beräkning av herrarnas motionsbud har inneburit under denna vårriksdag. Jag kan hålla med om att det för det kommande budgetåret

Ekonomisk debatt

inte betyder några större skillnader, de tre alternativen är väl härvidlag likvärdiga, men ni kan ändå inte låta bli att komma med önskemål, löften och beställningar som utslagna på ett helt år med utgångspunkt från högerens förslag innebär en försämring av finanserna med noga räknat 1 205 miljoner, medan för folkpartiets del siffran blir 380 miljoner och för centern ungefär 500 miljoner.

Det är i denna situation som jag har tillåtit mig påtala dubbelheten i ert resonemang. Ni talar om er vilja att hjälpa till att driva en hård och restriktiv politik för att begränsa prisstegringarna och bevara den samhällsekonomiska stabiliteten, och sedan försöker ni skjuta sönder den budget regeringen lägger fram, på alla punkter och beträffande alla förslag där ni tror att det kan gå för sig, dels med hänsyn till hur det verkar utåt, och dels med hänsyn till hur det verkar med tanke på egna intressen — det är där vi har dubbel-spelet.

Som tiden nu var långt framskriden beslöt kammaren på förslag av herr talmannen att uppskjuta den fortsatta behandlingen av förevarande betänkande samt behandlingen av övriga på föredragningslistan upptagna ärenden till kammarens sammanträde kl. 19.30 denna dag.

§ 7

Till bordläggning anmäldes statsutskottets memorial nr 139, angående statsregleringen för budgetåret 1965/66; och

bankoutskottets memorial nr 51, föranlett av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande bankoutskottets utlåtande nr 36 i anledning av väckta motioner om arbetsrum för riksdagens ledamöter, m. m.

§ 8

På hemställen av herr talmannen beslöt kammaren, att statsutskottets memorial nr 139 skulle uppföras sist på föredragningslistan för det sammanträde som toge sin början kl. 19.30 denna dag.

§ 9

Anmäldes och godkändes bevillningsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 328, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändring i förordningen den 27 maj 1960 (nr 253) om tillverkning och beskattning av malt- och läskedrycker, m. m.

§ 10

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 17.13.

In fidem
Sune K. Johansson

Fredagen den 28 maj

Kl. 19.30

§ 1

Anställdes, jämlikt § 65 riksdagsordningen, omröstning över följande av statsutskottet i dess memorial nr 140 föreslagna, av riksdagens båda kamrar, godkända voteringsproposition:

Den, som i likhet med första kammaren vill, att motionerna I: 157 och II: 199, i vad avser anslag till tidningen Samefolket, icke må bifallas av riksdagen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har riksdagen i likhet med andra kammaren beslutat att i anledning av motionerna I: 157 och II: 199, såvitt nu är i fråga, till Bidrag till tidningen Samefolket för budgetåret 1965/66 på driftbudgeten under åttonde huvudtiteln anvisa ett anslag av 50 000 kr.

Sedan efter given varsel kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen blivit uppläst, verkställdes omröstningen medelst omröstningsapparat, och utföll densamma med 108 Ja och 114 Nej, varjämte 3 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Den omröstning över ovanintagna voteringsproposition, som, enligt ankommet och nu uppläst protokoll, blivit av första kammaren samtidigt anställd, hade utfallit med 69 Ja och 75 Nej, vadan, då därtill

lades andra

kammarens

röster eller 108 Ja och 114 Nej,

sammanräkningen

visade 177 Ja och 189 Nej,

och hade alltså beslut i denna fråga blivit av riksdagen fattat i överensstämmelse med nej-propositionens innehåll.

§ 2

Herr talmannen meddelade, att fröken Ljungberg, som vid kammarens sammanträde den 26 innevarande maj med läkarintyg styrkt sig från och med samma dag tills vidare vara hindrad att delta i riksdagsgöromålen, denna dag åter intagit sin plats i kammaren.

§ 3

Föredrogs bankoutsiktets memorial nr 51, föranlett av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande bankoutsiktets utlåtande nr 36 i anledning av väckta motioner om arbetsrum för riksdagens ledamöter, m. m.

Sedan kammaren på framställd proposition bifallit utskottets hemställan om memorialets företagande till avgörande efter allenast en bordläggning, lades memorialet till handlingarna.

§ 4

Ekonomisk debatt (forts.)

Herr talmannen meddelade, att den från kammarens sammanträde tidigare denna dag uppskjutna överläggningen i anslutning till bevillningsutskottets betänkande nr 36, angående beräkning av bevillningarna för budgetåret 1965/66, m. m., jämte i ämnet väckta motioner, nu komme att fortsättas; och lämnades därvid ordet, i enlighet med förut gjord anteckning, till

Herr HERMANSSON (k), som yttrade:

Herr talman! Frågan om vårt lands

Ekonomisk debatt

ekonomi är inte endast en fråga om takten i produktionsutvecklingen. Det gäller också fördelningen av de skapade nyttigheterna och inflytandet för olika grupper i näringslivet. Och det gäller inte endast att öka produktionen i allmänhet utan att göra detta på de områden där det är mest angeläget.

Under den höjning av reallöner och levnadsstandard som ägt rum de senaste åren förefaller det som om vissa grupper bland de lägre inkomsttagarna kommit på efterkälken. Förmögenhetsfördelningen visar fortfarande stor ojämnhet. En viss utjämning av klyftorna i inkomstfördelningen har kanske tidigare ägt rum men förefaller att ha avstannat och till och med förbytt i sin motsats under de senaste åren. Inkomsttagarna med de lägsta inkomsterna har enligt viss statistik fått nöja sig med en minskad andel av den s. k. kakan. Det gäller här som bekant inte endast de stora grupperna av familjer med många barn, folkpensionärer och på olika sätt handikappade utan också produktivt arbetande människor i olika låglönegrupper.

Låglönegruppernas problem kan inte lösas enbart genom åtgärder på avtalspolitikens område. Det krävs en samordnad politik från samhällets och de fackliga organisationernas sida över ett brett fält. Samhället och vårt näringsliv har inget intresse av att grupper av arbetare och tjänstemän får en orimligt låg betalning, d. v. s. att företag och näringsgrenar hålles vid liv genom en mycket stark utsugning av arbetskraften, alltså genom underbetalning. Ett större inslag av planerad hushållning är nödvändigt för att lösa dessa strukturproblem. Även prispolitiken kommer in i detta sammanhang, eftersom de lägre inkomsttagarna drabbas hårdast av en stark prisstegring.

Frågan om fördelningen av nationalinkomsten är en fråga om både effektivitet och jämlikhet. Detsamma gäller fördelningen av förmögenheten i landet, fördelningen av inflytandet över de till-

gångar som skapats genom medborgarnas insatser. Den ekonomiska politik som just nu genomföres reser ett särskilt problem. I kompletteringspropositionen skriver finansministern så här:

»Ett avgörande motiv för den skärpning av konsumtionsbeskattningen som inträder vid halvårsskiftet, har varit nödvändigheten att vid sidan av en fortsatt kommunal investeringsexpansion bereda utrymme för den investeringsuppgång som efter en stagnationsperiod av tre år nu synes vara på väg inom industrien.»

Beslutet om tidpunkten för och omfattningen av den högre omsättningskatten är fattat, och jag skall inte på nytt argumentera för vår ståndpunkt att höjningen borde ha uppskjutits till årsskiftet, när sänkningen av de direkta skatterna inträder. Vad jag skall ta upp här är följande problem.

Genom statsmakternas beslut tvingas medborgarna, däribland många med låga inkomster, att avstå från en standardförbättring som annars hade varit möjlig för dem. Ökningen av konsumtionen hålls tillbaka för att bereda plats för större investeringar, bl. a. inom de privata företagen och industrien. Men konsumenterna, löntagarna, som här tvingas avstå från konsumtion, från vissa tillgångar, får inget som helst inflytande över dessa i fortsättningen. Det handlar här emellertid inte bara om ett tillfälligt problem utan om en grundläggande demokratisk fråga. Man begär av löntagarna att de skall avstå från en växande del av arbetets avkastning till investeringar av olika slag. Investeringar är nödvändiga om samhället skall kunna utvecklas, men löntagarna borde ha någon bestämmanderätt över dessa medel, d. v. s. över de produktiva tillgångarna. Så är ju inte fallet nu. I ett enskilt företag — vilket som helst — har under årens lopp skapats mycket stora tillgångar genom de anställdas insatser. Men hela bestämmanderätten över dessa ligger hos ak-

Ekonomisk debatt

tieägarna. De som utfört det skapande arbetet har ingen del i bestämmanderätten. Detta måste vara felaktigt både i det enskilda företaget och i samhället som helhet.

Investeringarna reser emellertid också andra problem. Såväl industriens investeringar i fasta anläggningar som lagerinvesteringarna utvecklas synnerligen ojämnt. Under några år kan det ske en rask ökning, som efterträds av stagnation eller nedgång. Det är välkända fenomen från konjunkturteorien. Under det senaste årtiondet har denna ojämnhet i industriinvesteringarna framträtt mycket påtagligt i den svenska ekonomien. Nu har det varit stagnation några år, men investeringarna väntas under detta och kommande år öka rätt starkt. Denna ojämna tillväxt måste skapa betydande problem för samhälls-ekonomien, och det borde mera undersökas vad man kan göra för att få en jämnare utveckling. När det gäller investeringarna i lager är också ojämnheten påfallande. Hela den snabbare tillväxten i år jämfört med beräkningarna sätts i samband med att lagerinvesteringarna har ökat. Det är alltså fråga om en mycket oberäknelig faktor. I en tid när olika önskemål hårt tävlar om utrymmet måste man ställa frågan, om alla investeringar är nyttiga. Det förekommer säkerligen investeringar som inte ger något positivt bidrag till samhälls-ekonomien. Frågan är om inte skattereglerna borde differentieras mera, så att samhället kan ge företräde åt vissa typer av investeringar i högre grad än som nu sker.

Frågan om utrymmet för olika krav och önskemål betraktas i hög grad som ett problem för statens och kommunernas verksamhet på olika områden. Jag vill framhålla att denna verksamhet i många fall måste ges företräde framför andra krav. Den borgerliga inställningen att den samhälleliga verksamheten allmänt måste begränsas är felaktig och skadlig. Ett stort problem är emeller-

tid finansieringen under de kommande åren av en med nödvändighet växande samhällelig verksamhet. Finansministern har anmält problemet men inte uttömmande besvarat frågan.

Det sägs att man inte bör räkna med någon allmän skattesänkning, och det är säkerligen en realistisk ståndpunkt. Men det räcker inte härmed — staten måste på något sätt också skaffa ytterligare inkomster. Två möjligheter som finns och som använts i alltför liten utsträckning är att skärpa beskattningen på de stora förmögenheterna och att skaffa staten nya produktiva och vinstgivande företag. Bägge dessa möjligheter måste utnyttjas. Men frågan är också om inte en allmän bruttoskatt måste införas på all produktion. Endast på dessa vägar förefaller tillräckligt med medel att kunna skaffas fram för den samhälleliga verksamhetens behov.

Finansministern har både i kompletteringspropositionen och här i kammaren under eftermiddagen givit antydningar om de svårigheter som kommer att uppstå, men det skulle vara intressant att också få ta del av hans synpunkter på vilka lösningar som kan tänkas då det gäller statens växande behov av inkomster.

Herr talman! Debatten om vårt lands ekonomiska utveckling och ekonomiska politik kan i dag mindre än någonsin isoleras till rent inhemska problem. Sambandet med vad som händer utanför gränserna är ofrånkomligt och växande. Det betyder inte att alla former för internationellt samarbete är progressiva och önskvärda. Det finns internationell samverkan som leder framåt men det finns också sådan samverkan som är skadlig.

Det är glädjande att insikten bland de politiska partierna numera blivit ännu mera spridd, att medlemskap i eller associering med EEC inte skulle ha varit något för Sverige gynnsamt och heller inte gagnat den internationella utveckling vi är intresserade av. Denna

Ekonomisk debatt

mot EEC kritiska inställning har aldrig inneburit krav på isolering och själv-tillräcklighet eller en egoistisk politik bakom stora handelshinder. Den har tvärtom sin grund i kravet på raserande av handelshindren och utvidgning av det internationella ekonomiska samarbetet över alla geografiska och politiska gränser.

EFTA:s ministermöte i Genève för några dagar sedan har från dessa synpunkter stort intresse. Meningarna är emellertid tills vidare delade om den väsentliga innebörden av mötet. Två huvudstadstidningar hade i onsdags ledarkommentarer om mötet. Den ena skrev: »Tonvikten i kommunikén från Wien ligger alldeles klart inom EEC-kontaktens område.» Den andra skrev däremot: »Det väsentliga resultatet av förhandlingarna på hög nivå i Wien mellan EFTA-länderna är att samarbetet mellan dessa skall stärkas. Däremot får man inte ta särskilt allvarligt på idéerna om ett snabbt närmande till EEC om man skall vara realistisk.»

Den först citerade tidningen hävdade, att man i Wien kommit överens om att EFTA som organisation skall föra förhandlingar med EEC. Dagen innan hade emellertid tidningens utsände medarbetare berättat, att premiärminister Wilson tillbakavisat idén att delegationer, som företrädde de två blocken, skulle förhandla.

Det finns uppenbarligen behov av ytterligare upplysningar och kommentarer till vad som förevarit vid ministermötet i Wien, och det hade varit tillbörligt att regeringen givit riksdagen en redogörelse för EFTA-mötet och framför allt för de riktlinjer, som den under den närmaste tiden avser att följa i marknadsfrågorna, trots att tiden är långt framskriden på vårsessionen.

Marknadsfrågorna har många aspekter, som man inte kan ta upp i ett kort inlägg. Det är emellertid två frågor som jag särskilt vill peka på. En ökad nordisk samverkan är angelägen. Frågan

är emellertid därvidlag om den viktigaste uppgiften är att bilda en nordisk tullunion. En sådan förefaller meningsfull endast om den leder till en sänkning av de genomsnittliga tullmurarna i de nordiska länderna. Vida viktigare skulle det vara, att man fick till stånd en sådan ordning inom den nordiska ekonomien, att man producerade varor på de platser och under de förhållanden där de kunde framställas effektivast inom området.

Handelspolitiken måste emellertid ha ett vidare synfält än det nordiska eller västeuropeiska. Orsaken till att man är betänksam inför ett samarbete med EEC är bl. a. fruktan för att ett sådant skall bli ett hinder för den vidare internationella samverkan, som är oundgängligen nödvändig. Vårt land har inget intresse av att vara med om att bygga upp ett avgränsat förbund mellan de rika staterna i Västeuropa. Detta skulle inte heller motsvara våra internationella ideal.

De avgörande problemen är dels att åstadkomma en ökad handel och en ekonomisk samverkan i hela Europa tvärs över gränserna mellan blockbildningarna, dels att bidra till en sådan handelspolitik, som underlättar lösningen av de underutvecklade ländernas problem.

Herr andre vice talmannen övertog ledningen av förhandlingarna.

Därefter anförde:

Herr von SYDOW (h):

Herr talman! Jag skall inte ge mig in på det vidsträckta skattekompexets enskildheter, och jag skall inte heller försöka penetrera om det ligger några dolda motsättningar bakom den reservation som de tre borgerliga partierna avgivit. Jag vill endast säga att jag för min del träffat industrimän som varit helt ense med mig om att ingen försämring av budgeten i nuvarande läge är möjlig. Det var från denna utgångspunkt jag

Ekonomisk debatt

anslöt mig till högerns partimotion i denna fråga. Jag var övertygad om att det förslag som högern presenterade inte skulle medföra någon försämring av budgeten.

Nu har det tydligen uppstått meningskiljaktigheter om den rätta innebörden av olika budgetsiffror. Jag skall inte föra den debatten vidare här i kväll — jag tänker i stället ett ögonblick uppehålla mig vid något av innehållet i den vackert ljusblå bok som vi fått och som heter Reviderad finansplan 1965.

Finansministerns framställning av den internationella konjunkturutvecklingen präglas av ett i allt väsentligt optimistiskt tonfall. Exportindustrien frågar sig emellertid om han är för optimistisk. Vissa försvagningar på järn- och massasidan kan noteras. I det senare fallet är särskilt att observera det stora expansionsprogram som cellulosaindustrierna i de västra delarna av Kanada och USA arbetar efter och som enligt nordamerikanska bedömanden mycket snart måste resultera i ett betydande kapacitetsöverskott. Att detta, med hänsyn till att de nordamerikanska råvarukostnaderna betydligt understiger våra, utgör ett hot mot vår cellulosaindustris sysselsättningsmöjligheter går inte att blunda för. Från varvsindustrien har i förra veckan lämnats skildringar av mycket allvarlig innebörd.

Den engelska extratullen, som först för en månad sedan sänktes från 15 till 10 procent, har nu börjat få tydliga verkningar för vår industri. Som ett exempel bland många kan pappersindustrin anges. Av dess totala export 1964 avsattes 19 procent på den engelska marknaden. Under första kvartalet av 1965 däremot stannade den svenska exporten av papper av alla slag till England volymmässigt vid en siffra som låg drygt 14 procent under skeppningarna för samma tid i fjol. Och det finns exempel på enskilda pappersslag, där nedgången varit ännu större — i vissa fall så stor som 34 procent.

Man kan sålunda konstatera att den snabba ökning av leveranserna till England, som kännetecknade förra året, inte endast har hejdat utan tvärtom förbytts i en klart nedgående kurva. Det är därför ett väl underbyggt krav från den svenska industriens sida, att ingenting får underlåtas från vårt lands regering för att få den engelska importavgiften snarast upphävd.

Amerikanernas försök att strypa sin långfristiga kapitalexport har troligen inte av den svenska allmänheten uppmärksamrats i den utsträckning denna allvarliga åtgärd faktiskt är förtjänt av. Jag är därför glad över att finansministern särskilt uppehållit sig härvid och även uttalat farhågor för en så småningom inträdande likviditetsbrist i de många länder, som varit mottagare av det amerikanska dollarutflödet. Bekymmersamma betalningsbalansproblem kan utan tvivel härigenom komma att uppstå i åtskilliga av de länder, där våra exportvaror traditionellt har sin marknad.

När så den reviderade finansplanen övergår till att behandla den inhemska konjunkturutvecklingen fäster man sig vid finansministerns uppräknade av den beräknade produktionsökningen för 1965 till 4,5 procent, vilket är en halv procentenhet högre än den bedömning, som gjordes så sent som vid årsskiftet. Man frågar sig om detta verkligen är möjligt med hänsyn till den rekordökning på drygt 6,5 procent, som ägde rum förra året. Vi har inte så särskilt stora outnyttjade kapacitetsreserver kvar, och även om vi hade detta, kommer de nyss nämnda frågetecknen beträffande massaindustrien in i bilden på ett sätt, som i varje fall inte stärker finansplanens bedömningar.

Det skulle förvisso finnas mycket mer att säga om den reviderade finansplanen. Som alltid är den ett intressant och läsvärt dokument. Tiden räcker tyvärr inte till för att nu få till stånd den något så när uttömmande debatt om vårt eko-

Ekonomisk debatt

nomiska läge, som det i och för sig självfallet mer än väl skulle finnas fog för.

Jag skall därför inskränka mig till att ta upp den röda tråd, som löper genom alla reservationerna och de bakom dessa liggande motionerna från oppositionens sida och som vi i dag redan fått höra så mycket om. Jag syftar på inflationen.

Varje försämring av penningvärdet innebär inte endast en social tragedi utan också och icke minst ett högst allvarligt hot mot all företagsamhet, stor eller liten, oavsett om den bedrivs som industri, hantverk eller handel.

Det kan inte nog ofta upprepas och inte nog kraftigt understrykas, att några möjligheter för exportindustrien och även för många andra branscher att höja sina priser i takt med en fortskridande kostnadsinflation inte är för handen. Den för varje dag som går hårdnande konkurrensen sörjer med obönhörlig kraft för att så inte kan bli fallet. Men jag beskyller inte regeringen — och ingen annan heller för den delen — för att blunda för dessa skrämmande framtidsutsikter. Jag tycker bara det är så märkvärdigt, ärade kammarledamöter, att inflationsbekämpandet inte kan hållas över partigränserna, när vi ändå alla verkar ha fullt klart för oss vart utvecklingen måste leda om vi inte tar gemensamma krafttag för att ändra den ödesdigra prisstegringskurvan.

Nu kan man naturligtvis säga, vilket också ofta sker, att det inte är så lätt att veta vilka krafttag som leder till verklig framgång — den gamla slitna bilden om tulipanarosen kommer i tankarna. Finansministern framlägger sina förslag, och oppositionen har sina synpunkter. Vad emellertid näringslivet anser sig ha rätt att kräva är att inga vägar lämnas oprövade i försöken att komma inflationen eller inflationshotet till livs. Jag har därför personligen tilltalats av en från ett annat oppositionsparti än det jag tillhör framförd tanke på en runda-

bordskonferens med allsidig representation. Jag instämmer härvid i vad bl. a. min ärade kollega inom den s. k. storbolagskretsen, direktören och juris doktor Hedlund anförde.

Vi hörde i finansministerns långa anförande att han hyste tvekan och mycken ovilja mot att engagera sig i en dylik konferens. När man lyssnade till honom tyckte man sig få ett belägg för riktigheten i det gamla påståendet, att om man ingenting vill så är ingenting lättare än att hitta på argument för sin inställning. Svårigheterna att åstadkomma någonting positivt i denna fråga är självfallet mycket stora, och ingen kan i dag säga, om man skulle få ut något — och i så fall vad — av en sådan konferens. Men jag säger som herr Ohlin: Varför inte i alla fall försöka? Tanken är väl ändå värd att pröva?

Frågan är för viktig och — jag upprepar det ännu en gång — alltför ödesdiger för att man skall kunna underlåta att göra allt som kan göras för att få en belysning av vad vi i själva verket står inför.

Herr talman! Jag ber också att få uttrycka min personliga tillfredsställelse — en tillfredsställelse som ingalunda är patetisk — över den gemensamma borgerliga reservationen i detta ärende. Denna reservation ger ändå uttryck för den stora oro inför framtiden som hyses framför allt av näringslivet, vars talan jag anser mig kunna och böra föra i en s. k. ekonomisk debatt.

Herr talmannen återtog ledningen av förhandlingarna.

Herr CARLSHAMRE (h):

Herr talman! Finansministerns påstående omedelbart före middagspausen att högerpartiets budgetalternativ skulle innebära en försvagning av budgeten med 1 200 miljoner kronor är dels felaktigt, dels ointressant.

Felaktigt är det därför att högerpartiets samlade förslag till skattesänkning-

Ekonomisk debatt

ar inte ens brutto uppgår till det belopp finansministern nämnde. Även om herr Sträng inte skulle kunna acceptera något av högerpartiets förslag till utgiftsbegränsningar såsom faktiska utgiftsbegränsningar, så går hans räknestycke inte ihop.

Ointressant är finansministerns påstående enligt min mening därför att hela talet om budgetbalansens betydelse för bekämpandet av prisstegringarna inte numera kan ses så enkelt som finansministern gör.

Jag tror, herr talman, att det — i varje fall för en publik som inte är lika bevandrad i ekonomisk terminologi som denna kammars ledamöter — är något vilseledande att över huvud taget använda termen inflation som beteckning på hela komplexet av prisstegringar som vi upplever just nu. Jag har en känsla av att folk med inflation närmast menar en sakligt omotiverad prisstegring, motiverad bara på det sättet att tillgång och efterfrågan inte svarar mot varandra, en prisstegring som beror därpå att det råder brist på varor och tjänster och att de som utbjuder varor och tjänster därför kan ta ut högre priser än som annars skulle vara motiverat. Den prisstegring vi nu sedan länge upplever är emellertid bara till en del av den karaktären. Den sortens prisstegring förekommer — därom råder inget tvivel — framför allt i byggnadsbranschen och beträffande allt som har därmed att göra. Men det finns också en annan, jag skulle vilja kalla det ekonomiskt motiverad prisstegring, som helt enkelt beror på att kostnaderna för framställning och distribution av varor stigit, så att de priser som tas ut är nödvändiga och motiverade. Den sortens prishöjningar påverkas, såvitt jag förstår, över huvud taget icke av tillgång och efterfrågan.

Man kan tillfälligtvis sannolikt pressa ned ett pris genom minskande efterfrågan, men om priset är kostnadsmässigt motiverat kan det ju endast leda till att varan försvinner ur marknaden tills

det går att tillverka den till en kostnad som man kan få täckning för genom ett pris som köparna är villiga att betala. I ett sådant läge menar jag att det är vilseledande att över huvud taget tala om budgeten och budgetbalansen som om den över hela fältet kunde påverka prisbildningen, vilket jag inte tror att den kan, i varje fall inte i rätt riktning.

En väsentlig del av prisstegringarna på varor, på vilka vi icke i och för sig lider brist utan tvärtom i många branscher har ett överflöd av, beror ju helt enkelt på att kostnaderna för framställningen av varorna har stigit. Att försöka bekämpa den sortens prisstegringar med en stark budget som blivit stark genom skatthöjningar, måste vara utsiktslöst.

Skatthöjningar innebär ju i ett sådant läge att man lägger ytterligare kostnader på kostnader som redan är för höga. Omsättningsskatten är det enklaste exemplet ty den verkar direkt. Men även andra skatter kan tjäna som exempel trots att de verkar indirekt. En stark budget kan inte pressa priserna, om den har fått sin styrka genom skatthöjningar, men väl om den fått sin styrka genom utgiftsbegränsningar, och det är den vägen som högerpartiet förordar.

Till sist, herr talman, vill jag säga att jag blev något förvånad när jag i dag för andra gången — det är möjligt att det har inträffat tidigare, men jag upplevde det i dag för andra gången — hörde herr Sträng tala om att småspararna egentligen inte har någonting att klaga på i inflationstider; de är ju ändå någonting mer än bara småsparare. De är t. ex. också egnahemsägare eller ägare av realvärde i övrigt, och som sådana har de försäkringar mot inflationens verkningar och får ett slags kompensations för vad de förlorar i sitt penning-sparande. För mig är detta ett ytterligare bevis till dem jag har fått tidigare för att socialdemokratien numera i väsentlig utsträckning tycker sig företräda de besuttnas intressen i en sär-

Ekonomisk debatt

skild mening. Detta resonemang är väl all right för de sparare som har hunnit så långt att de genom sitt sparande kunna skaffa sig realvärden — det må vara egna hem eller någonting annat. Men alla de sparare som är på väg därhän och som försöker skrapa ihop en slant till ett eget hem eller någonting annat av realvärde, hur skall de skyddas mot inflationsförlusterna? Dessa människor som ökar sitt sparande i den takt de själva förmår ser sina besparingar minskas kanske lika mycket genom den ständiga urgröpningen på grund av inflationen.

Herr BOHMAN (h):

Herr talman! Alldeles före middagsrasten gjorde finansministern gällande, att högerpartiet genom sitt förslag skulle åstadkomma en brist i budgeten på 1,2 miljard kronor för budgetåret 1966/67. Den uppgiften är inte riktig.

För det första diskuterar vi i dag inte det budgetåret utan vi diskuterar det budgetår som vi har omedelbart framför oss. Vi vet alltså inte vilka utgiftsökningar finansministern kommer att föreslå för budgetåret 1966/67. Om budgetförslaget för det året liksom i år kommer att resultera i en fortsatt höjning av statsutgifterna med uppemot 4 miljarder kronor, så finns det ju verkligen ett gott utrymme för fortsatta besparingar av det slag som vi föreslagit i år.

För det andra är siffran 1,2 miljard i hög grad diskutabel. Däri ingår såvitt jag förstår en stor summa som är hänförlig till skattelindringar för enskildas sparande. Om man räknar med att staten skulle förlora omkring 200 miljoner kronor genom att medge skattelindringar för det enskilda sparandet, kommer det ju att motsvaras av ett ökat sparande i samhället på mer än 1 miljard kronor. I själva verket får man enbart därmed en väsentlig förstärkning av budgeten.

Herr OHLIN (fp):

Herr talman! Jag vill påtala att finansminister Gunnar Sträng valde den lika egendomliga som överraskande metoden att — när de personer som han förde diskussionen med hade uttömt sina replikmöjligheter och just innan kammarens ledamöter skulle åtskiljas, från denna talarstol — slänga ut påståenden och siffror rörande försvagningar av budgeten som olika partiets motioner skulle innebära. Han gjorde icke något som helst försök att motivera siffrorna. Vi känner från tidigare tillfällen till med vilken utomordentlig frigjordhet herr Sträng fantiserar och tillskriver oppositionspartierna förslag om både det ena och det andra. Jag behöver bara erinra om hur han för ett år sedan påstod att man från folkpartihåll hade föreslagit en sänkning av omsättningskatten med 700 miljoner kronor, trots att herr Gustafson i Göteborg hade påvisat att vi icke lagt fram något förslag av den innebörden.

Mot denna bakgrund måste jag konstatera att man icke kan tillmäta herr Strängs vid detta tillfälle utan motivering framkastade siffror något som helst värde eller vitsord. Under sådana omständigheter finns det inte heller någon anledning att ta upp någon polemik. Jag vill endast uttrycka min förvåning över detta egendomliga sätt att föra en allvarlig debatt om den finanspolitik som kammaren har att besluta om i dag.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr TALMANNEN yttrade:

Utskottets hemställda företages till avgörande punktvis, varvid beträffande punkterna B 2—4 iakttagas den uppdelning som tillämpats i de vid betänkandet fogade reservationerna.

Punkterna A och B 1

Vad utskottet hemställt bifölls.

Ekonomisk debatt*Punkterna B 2—4***Finanspolitiken m. m.**

Herr talmannen gav propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan; 2:o) bifall till reservationen I) av herr Billman m. fl.; samt 3:o) bifall till reservationen II) av herr Yngve Nilsson m. fl.; och fann herr talmannen den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Gustafson i Göteborg begärde likväl votering, i anledning varav herr talmannen för bestämmande av kontrapropositionen ånyo upptog de båda återstående propositionerna, av vilka herr talmannen nu fann den under 2:o) angivna ha flertalets mening för sig. Beträffande kontrapropositionen begärde dock herr Magnusson i Borås votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren till kontraproposition i huvudvoteringen angående bevillningsutskottets betänkande nr 36, såvitt avser finanspolitiken m. m., antager reservationen I) av herr Billman m. fl., röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren till kontraproposition i nämnda votering antagit reservationen II) av herr Yngve Nilsson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Magnusson i Borås begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 72 ja och 35 nej, varjämte 119 av kammarens le-

damöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså till kontraproposition i huvudvoteringen antagit den under 2:o) angivna propositionen.

I enlighet härmed blev efter given varsel följande voteringsproposition uppläst och godkänd:

Den, som vill, att kammaren bifaller bevillningsutskottets hemställan i utskottets betänkande nr 36, såvitt avser finanspolitiken m. m., röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen I) av herr Billman m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter ånyo intagit sina platser och sistnämnda voteringsproposition blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Gustafson i Göteborg begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 119 ja och 78 nej, varjämte 29 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

En samlad skattereform

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen III); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Magnusson i Borås begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller

bevillningsutskottets hemställan i utskottets betänkande nr 36, såvitt avser en samlad skattereform, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen III) av herr Yngve Nilsson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Magnusson i Borås begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 119 ja och 107 nej.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Punkten C

Utskottets hemställan bifölls.

§ 5

Anslag till studiebidrag m. m.

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 122, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag för budgetåret 1965/66 till studiebidrag m. m. jämte i ämnet väckta motioner, såvitt motionerna hänvisats till statsutskottet.

Punkten 1

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 2

Bidrag till preparandkurser

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Lundström* och *Sundin* (I: 162) samt

Bidrag till preparandkurser

den andra inom andra kammaren av herrar *Hedlund* och *Ohlin* (II: 196) hade, såvitt nu var i fråga, hemställts att riksdagen måtte besluta att för beredande av kostnadsfri undervisning vid korrespondensinstitutens preparandkurser för student-, handels-, gymnasie- teknisk-, privatist- och realexamen under ecklesiastikdepartementets huvudtitel för budgetåret 1965/66 under ett nytt anslag, benämnt Centrala studiehjälpsnämnden: Bidrag till preparandkurser, anvisa ett förslagsanslag av 500 000 kr.

Utskottet hemställde, att motionerna I: 162 och II: 196, i vad de avsåge anvisande av ett särskilt förslagsanslag av 500 000 kr. för budgetåret 1965/66 på driftbudgeten under åttonde huvudtiteln för beredande av kostnadsfri undervisning vid korrespondensinstitutens preparandkurser, icke måtte bifallas av riksdagen.

Reservation hade avgivits av herrar *Axel Andersson*, *Bengtson*, *Thorsten Larsson*, *Dahlén* och *Nyman*, fröken *Elmén* samt herrar *Larsson* i Hedenäset, *Nihlfors*, *Mattsson* och *Källstad*, vilka ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 162 och II: 196, såvitt nu var i fråga, till Centrala studiehjälpsnämnden: Bidrag till preparandkurser för budgetåret 1965/66 på driftbudgeten under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 500 000 kr.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Herr **MATTSSON** (cp):

Herr talman! Vid punkt 2 i statsutskottets utlåtande nr 122, som gäller bidrag till preparandkurser, finns en reservation i anledning av motionerna I: 162 och II: 196. Reservanterna hemställer att riksdagen må till Centrala studiehjälpsnämnden: Bidrag till preparandkurser för budgetåret 1965/66 på driftbudgeten under åttonde huvudtiteln

Bidrag till preparandkurser

anvisa ett förslagsanslag av 500 000 kronor.

Utskottet, som har behandlat dessa motioner, föreslår att de icke må föranleda någon riksdagens åtgärd. Man hänvisar till utskottets utlåtande nr 66 detta år, där den uppfattning framförs att kraftiga åtgärder bör vidtagas i syfte att underlätta utbildningen och fortbildningen för vuxna. Detta anses givetvis vara en välvillig skrivning, vilket jag inte vill bestrida, men den ger dock inte en enda krona mera till de korrespondensstuderandes utgifter för undervisningen i samband med preparandkurserna för det budgetår som är angivet. Det hänvisas också till att ett flertal utredningar för närvarande är sysselsatta med frågor som rör vuxenutbildningen, och även det är riktigt, men vi vet inte när vi får ett betänkande, som behandlar dessa frågor, och vi vet inte om detta kommer att ta upp den tekniska utformningen av det studiesociala stödet åt vuxna. Vi vet, som sagt, inte vad utredningen kommer att föreslå och under alla förhållanden torde vi få erfa att det kommer att ta tid innan ett slutgiltigt förslag kommer att föreläggas riksdagen.

Det skulle givetvis vara mycket att säga om korrespondensundervisningen. Jag skall bara inskränka mig till att erinra om att vid våra korrespondensinstitut bedrivs målinriktade studier i allt större omfattning. Ärligen är det tusentals människor, som där fullföljer en utbildning och som går ut i förvärvslivet med stärkta kunskaper och en nyförvärvad kompetens. För många är detta den enda studieform som de kan ägna sig åt. Särskilt gäller detta för dem som samtidigt skall uppehålla sitt förvärvsarbete. Det är just det som så många av de studerande vid korrespondensinstituten får göra. Jag finner det vara ett rättvisekrav att de korrespondensstuderande i likhet med dem, som studerar vid de offentliga eller de allmänna statsunderstödda kvälls- och vuxengymna-

sierna eller andra läroanstalter tillhandahålles undervisning helt kostnadsfritt. Genom att man nu vid deltagande i preparandkurserna får erlægga kursavgifter och deltaga i åtminstone tre preparandkurser för att erhålla studentexamen blir det icke oväsentliga kostnader som de korrespondensstuderande drabbas av. Enligt min mening finns det all anledning att se till att dessa studerande får undervisningen i preparandkurserna utan kostnad.

I avvaktan på att de utredningar som nu pågår kring frågor om stöd åt vuxenundervisningen bör vi nu kunna göra åtminstone så mycket att vi medverkar till en kostnadsfri undervisning vid korrespondensinstitutens preparandkurser för student-, handels-, gymnasie-teknisk-, privatist- och realexamen.

Med det anförda yrkar jag bifall till reservationen under punkt 2 i statsutskottets utlåtande nr 122.

I detta anförande instämde herrar *Källstad, Westberg, Rimmerfors* och *Werbros* (samtliga fp).

Fröken **OLSSON** (s):

Herr talman! Det råder nog inga delade meningar mellan majoriteten i utskottet och dem som står bakom reservationen om att detta är en verksamhet som är synnerligen väl värd att stödjas. Då emellertid hela vuxenutbildningen tas upp i sitt sammanhang av gymnasieutredningen, anser vi att resultatet av denna utredning bör avvaktas innan vi fattar beslut — vi hoppas att ett förslag ganska snart skall komma därifrån. Vi vill alltså ha frågan löst i dess rätta sammanhang och vill inte bevilja detta särskilda anslag innan utredningen är färdig.

Jag ber sålunda att få yrka bifall till utskottets förslag.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen;

och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Mattsson begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 2:o) i utskottets utlåtande nr 122, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen av herr Axel Andersson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Mattsson begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 146 ja och 78 nej, varjämte 1 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 6

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 123, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1965/66 till bidrag till anordnande av skolskjutsar m. fl. ändamål jämte i ämnet väckta motioner.

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 7

Anslag till bidrag till folkbibliotek

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 124, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret

Anslag till bidrag till folkbibliotek

1965/66 till bidrag till folkbibliotek jämte i ämnet väckta motioner.

I propositionen nr 1 hade Kungl. Maj:t (bilaga 10, punkt B 64) föreslagit riksdagen att i avbidan på särskild proposition i ämnet, till Bidrag till folkbibliotek för budgetåret 1965/66 beräkna ett förslagsanslag av 8 483 000 kr.

Därefter hade Kungl. Maj:t i propositionen nr 50, under aberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 26 februari 1965, föreslagit riksdagen att till Bidrag till folkbibliotek för budgetåret 1965/66 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 11 510 000 kr.

I detta sammanhang hade utskottet upptagit till behandling följande vid riksdagens början väckta motioner, nämligen

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Ferdinand Nilsson* (I: 117) och den andra inom andra kammaren av herr *Grebbäck* (II: 144), i vilka hemställts att i 1965/66 års stat fortfarande måtte upptagas ett särskilt anslag för Bidrag till folkbibliotek ävensom att detta anslag icke måtte upptagas lägre än till 8 483 000 kr.;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Tage Johansson* och *Hedström* (I: 274) samt den andra inom andra kammaren av herr *Lassinantti m. fl.* (II: 332);

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Sundin* och *Wikberg* (I: 399) samt den andra inom andra kammaren av herr *Larsson* i *Norderön m. fl.* (II: 468).

Vidare hade utskottet i detta sammanhang behandlat följande i anledning av propositionen nr 50 väckta motioner, nämligen

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av fröken *Andersson* (I: 670) och den andra inom andra kammaren av herr *Keijer*

Anslag till bidrag till folkbibliotek

m. fl. (II: 794), i vilka bl. a. hemställts att riksdagen måtte besluta att fr. o. m. budgetåret 1965/66 höja anslaget till Sigtunastiftelsens bibliotek från 6 500 kr. till 10 000 kr.;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Edström* (I: 671) och den andra inom andra kammaren av herr *Keijer* (II: 792);

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Källqvist* (I: 672) samt den andra inom andra kammaren av herr *Keijer* och fru *Nettelbrandt* (II: 793);

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Adolfsson* och *Lager* (I: 682) samt den andra inom andra kammaren av herr *Holmberg m. fl.* (II: 808);

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Dahlberg m. fl.* (I: 683) och den andra inom andra kammaren av herr *Larsson* i Hedenäset *m. fl.* (II: 809), i vilka bl. a. hemställts att riksdagen vid sin behandling av proposition nr 50 måtte till Bidrag till folkbibliotek under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 13 510 000 kr.;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Källqvist m. fl.* (I: 684) och den andra inom andra kammaren av herr *Westberg m. fl.* (II: 811);

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Svanström* och *Nils-Eric Gustafsson* (I: 685) samt den andra inom andra kammaren av herr *Larsson* i Luttra *m. fl.* (II: 810), i vilka bl. a. hemställts att riksdagen måtte besluta att uppräknat anslaget för utvecklingsåtgärder m. m. vid folkbiblioteken utöver vad Kungl. Maj:t föreslagit med 2 000 000 kr. och således till Bidrag till folkbibliotek för budgetåret 1965/66 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 13 510 000 kr.;

dels två likalydande motioner, väckta

den ena inom första kammaren av herr *Wallmark* (I: 686) och den andra inom andra kammaren av herr *Carlshamre m. fl.* (II: 807);

dels ock en inom andra kammaren av herrar *Boo* och *Elmstedt* väckt motion (II: 806), vari hemställts att riksdagen vid behandlingen av proposition nr 50 måtte besluta att till Bidrag till folkbibliotek under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 13 510 000 kr.

Utskottet hemställde,

I. att motionerna I: 117 och II: 144, I: 682 och II: 808, I: 684 och II: 811 samt I: 685 och II: 810, i vad de avsåge grunder för direkt statsbidragsgivning till folkbibliotek och sjukhusbibliotek efter den 1 januari 1966, icke måtte bifallas av riksdagen;

II. att motionerna I: 671 och II: 792, i vad de avsåge särskild medelsanvisning till biblioteksverksamhet vid sjukhusen, icke måtte bifallas av riksdagen;

III. att motionerna I: 683 och II: 809, i vad de avsåge uttalande av riksdagen om utformningen av försök med utvecklingsverksamhet på biblioteksområdet, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

IV. att motionerna I: 670 och II: 794, i vad de avsåge höjning av bidraget till Sigtunastiftelsens bibliotek, icke måtte bifallas av riksdagen;

V. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt i anledning av motionerna I: 117 och II: 144 även som med avslag å motionerna I: 670 och II: 794, I: 671 och II: 792, I: 672 och II: 793, I: 682 och II: 808, I: 683 och II: 809, I: 685 och II: 810 samt II: 806 — motionerna I: 117 och II: 144, I: 670 och II: 794, I: 671 och II: 792, I: 682 och II: 808, I: 683 och II: 809 samt I: 685 och II: 810 såvitt nu var i fråga — till Bidrag till folkbibliotek för budgetåret 1965/66 på driftbudgeten under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 11 510 000 kr.;

VI. att motionerna I: 686 och II: 807

icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

VII. att motionerna I: 274 och II: 332, I: 399 och II: 468 samt I: 684 och II: 811, i vad de avsåge skrivelse till Kungl. Maj:t med hemställan om utredning rörande grunderna för direkt statsbidragsgivning till folkbiblioteksväsendet, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

VIII. att motionerna I: 274 och II: 332, i vad de avsåge skrivelse till Kungl. Maj:t med hemställan om utredning rörande införande av lag om obligatoriska kommunala folkbibliotek, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

IX. att motionerna I: 684 och II: 811 samt I: 685 och II: 810, i vad de avsåge skrivelse till Kungl. Maj:t med hemställan om utredning rörande folkbibliotekens framtida verksamhet och organisation, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservationer hade avgivits

1) beträffande bidrag till Sigtunastiftelsens bibliotek av fröken *Andersson*, herrar *Axel Andersson*, *Bengtson*, *Kajser*, *Thorsten Larsson*, *Dahlén*, *Nyman* och *Bohman*, fröken *Elmén* samt herrar *Larsson* i Hedenäset, *Turesson*, *Nihlfors*, *Mattsson* och *Källstad*, vilka ansett att utskottet under IV. bort hemställa,

att riksdagen måtte bifalla motionerna I: 670 och II: 794, i vad de avsåge höjning av bidraget till Sigtunastiftelsens bibliotek till 10 000 kr.;

2) beträffande anslag till försöks- och utvecklingsåtgärder på biblioteksområdet av herrar *Axel Andersson*, *Bengtson*, *Thorsten Larsson*, *Dahlén* och *Nyman*, fröken *Elmén* samt herrar *Larsson* i Hedenäset, *Nihlfors*, *Mattsson* och *Källstad*, vilka ansett att utskottet under V. bort hemställa,

att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt motionerna I: 117 och II: 144 samt II: 806 ävensom med bifall till motionerna I: 683 och II: 809 samt I: 685 och II: 810 samt med avslag å motionerna I: 670 och II: 794,

Anslag till bidrag till folkbibliotek

I: 671 och II: 792, I: 672 och II: 793 samt I: 682 och II: 808 — motionerna I: 117 och II: 144, I: 670 och II: 794, I: 671 och II: 792, I: 682 och II: 808, I: 683 och II: 809 samt I: 685 och II: 810 såvitt nu var i fråga — till Bidrag till folkbibliotek för budgetåret 1965/66 på driftbudgeten under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 13 510 000 kr.;

3) av herr *Bengt Gustavsson*, utan angett yrkande.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr **KEIJER** (fp):

Herr talman! Redan för två veckor sedan avgjordes flera av de frågor som behandlas i statsutskottets utlåtande nr 124 i och med riksdagens beslut att i fortsättningen låta de statliga bidragen till folkbiblioteken ingå i det allmänna skatteutjämningsbidraget.

Jag kan inte underlåta att än en gång beklaga denna utveckling. Det blir administrativt enklare för staten men stimulansverkan för särskilt de mindre kommunernas bibliotek torde i väsentlig grad gå förlorad.

Det är, herr talman, några frågor som aktualiserats i ett par motioner och som jag helt kort skulle vilja kommentera. I motionerna I: 672 och II: 793 framhålles behovet av ytterligare en lånecentral utöver den som varit i verksamhet i Malmö och den som av departementschefen föreslås inrättad i Umeå. Verksamheten som lånecentral innebär att ett bibliotek åtar sig att åt andra bibliotek och enskilda skaffa sådan speciallitteratur som centralbiblioteken i allmänhet inte kan ställa till förfogande. Det kräver alltså ett bibliotek med stora resurser.

I mellersta Sverige med dess koncentration av befolkning och utbildningsanstalter föreligger ett påtagligt behov av en lånecentral. Detta har påpekats av bl. a. Sveriges allmänna biblioteksförning. Kungl. biblioteket som hittills

Anslag till bidrag till folkbibliotek

fungerat såsom lånecentral får allt större svårigheter att möta de mellansvenska bibliotekens behov. Däremot har Stockholms stadsbibliotek resurser i fråga om böcker men behöver statens bidrag till de med en sådan låneverksamhet förenade kostnaderna.

Jag hoppas, herr talman, att utskottets avstyrkande av motionen endast gäller tidpunkten. Att det är nödvändigt med en lånecentral för Mellansverige kan inte bestridas.

I fråga om syftet med motionerna I: 671 och II: 792 rörande sjukhusbiblioteken är utskottets skrivning positiv: »Utskottet anser i likhet med motionärerna att en upprustning av sjukhusbiblioteksverksamheten är synnerligen angelägen och förutsätter att frågan blir föremål för särskild uppmärksamhet såväl av skolöverstyrelsen som av de kommunala bibliotekens och sjukvårdsanstalternas huvudmän.»

Jag understryker gärna varje ord i detta konstaterande. Vad jag däremot betvivlar är att de medel som anslagits för utvecklingsarbete räcker till. Biblioteksverksamhet är för närvarande anordnad för föga mer än hälften av tillgängliga sjukvårdsplatser, och i åtskilliga fall har utgifterna för böcker och service inte ens uppgått till 5 kronor per plats. En upprustad biblioteksverksamhet för dem som ligger på sjukhus är synnerligen nödvändig.

Slutligen, herr talman, har i motionerna I: 670 och II: 794 föreslagits en uppräknig av anslaget till Sigtunastiftelsens bibliotek, med 3 500 kronor till 10 000 kronor. Departementschefen har föreslagit att biblioteket skall få särskilt bidrag också för nästa budgetår men icke ansett sig kunna godta skolöverstyrelsens förslag om höjning av detta bidrag från 6 500 kronor till 10 000 kronor. Det är inte nödvändigt att närmare utveckla detta biblioteks betydelse och särart. Genom sitt bokbestånd, över 73 000 volymer, som bl. a. inrymmer stora samlingar av äldre och yngre lit-

teratur inom religionsvetenskapen, har biblioteket, utom att vara en uppskattad studielokal för forskare, blivit något av en lånecentral för religionsvetenskaplig litteratur. Inte mindre betydelsefullt är bibliotekets klipparkiv med över 1,5 miljon tidningsklipp. Det utnyttjas ofta av forskare och författare, och dessa har gett uttryck för stor uppskattning av detta arkiv.

Statsbidraget 6 500 kronor fastställdes redan år 1954. Sedan dess har bibliotekets kostnader stigit från 40 000 kronor till nära 91 000 kronor förra året. Det borde vara naturligt för riksdagen att bevilja den i motionerna begärda blygsamma ökningen.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservation nr 1 i utskottets utlåtande.

Herr LARSSON i Hedenäset (cp):

Herr talman! Jag ber först att få ge min anslutning till och instämma i både den motivering och det yrkande som herr Keijer har anfört beträffande anslaget till Sigtunastiftelsens bibliotek, och följaktligen yrkar även jag bifall till reservation nr 1.

Jag ber därutöver att med några få ord få motivera reservationen nr 2.

Det särskilda statsbidraget till de kommunala folkbiblioteken har ju för ett tag sedan avlösts. Icke utan en viss oro och bekymmer för utvecklingen på biblioteksområdet har detta beslut fattats. Vi vågar dock hoppas att kommunerna i stort sett skall visa att deras biblioteksintresse inte är beroende av de rätt obetydliga statsbidrag som hittills erbjudits.

Som en gardering mot negativa verkningar för biblioteksverksamheten har ecklesiastikministern hemställt om ett belopp av 2 miljoner kronor till försöks- och utvecklingsarbete på biblioteksområdet. Det framstår enligt vårt förmenande såsom välbefogat att ett sådant arbete kommer till stånd, varvid även en försöksverksamhet, omfattande sam-

verkan och en viss synkronisering med biblioteksverksamhet och andra kulturella aktiviteter bör prövas. Det synes även vara lämpligt att detta försöks- och utvecklingsarbete får den omfattningen, att det kan utsträckas över hela län. Skall detta kunna bli möjligt och skall därtill full gardering mot negativa verkningar av det särskilda statsbidragets avveckling kunna ernås, vill det synas som om det föreslagna beloppet — anslaget för detta ändamål — är alltför litet. Därför har vi i den till utskottsutlåtandet fogade reservationen föreslagit ett anvisande av ett belopp om 4 miljoner kronor till försöks- och utvecklingsarbete på biblioteksområdet.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen nr 2.

Fröken OLSSON (s):

Herr talman! Det är här fråga om en arbetsfördelning mellan stat, landsting och kommuner. Denna fråga diskuterades utförligt när vi biföll förslaget om skatteutjämning. Ansvaret för biblioteken kommer nu att vila på kommunerna. Beträffande sjukhusbiblioteken, som alla säkerligen är angelägna om skall byggas ut, får ansvaret delas mellan värdkommunerna för sjukhusen och sjukhusens huvudmän, d. v. s. landstingen.

Sigtunastiftelsens bibliotek har nyligen fått statsbidrag. Motiveringen härför var främst att Sigtuna stad inte har något bibliotek, utan stiftelsens bibliotek har använts som stadsbibliotek. Om det hade funnits något stadsbibliotek hade det varit berättigat till statsanslag. När Sigtunastiftelsen med den motiveringen fick statsbidrag underströks kraftigt stadens skyldighet att också effektivt stödja biblioteket.

Det direkta statsbidraget till kommunbiblioteken tages nu bort. Om Sigtuna hade haft ett stadsbibliotek skulle sålunda inte heller detta ha fått något särskilt statsbidrag. Konsekvensen borde därför ha blivit att detta bidrag helt

skulle ha dragits in. Detta har departementschefen dock inte föreslagit. I stället har han, förmodligen med den motiveringen att biblioteket inte enbart tjänstgör som stadsbibliotek utan även har andra uppgifter — som stiftelsens bibliotek och som religionshistoriskt bibliotek, såsom här har framhållits — föreslagit att biblioteket får oförändrat anslag trots att den så att säga kommunala delen av anslaget rätteligen borde ha dragits in. Att däremot öka bidraget för detta bibliotek när andra kommuner mister bidragen till sina bibliotek vore väl ganska inkonsekvent. Vad man får hoppas är att Sigtuna stad nu på allvar tar ansvaret för detta bibliotek, som staden har så stor nytta av.

Lånecentralerna och utvecklingsarbetet, som kommer att få ökad betydelse, skall staten fortsätta att ta ansvaret för. Utskottsmajoriteten har ansett att vi för i år kan acceptera propositionens förslag. Reservanterna föreslår högre bidrag till utvecklingsarbetet, och en del motionärer vill gå ytterligare ett steg längre även beträffande lånecentralerna. Detta är helt och hållet en avväggningsfråga.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag i samtliga punkter.

Härmed vara överläggningen slutad.

Mom. I—III

Vad utskottet hemställt bifölls.

Mom. IV

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 1); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Larsson i Hedenäset begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteeringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i mom. IV) i utskottets utlåtande nr 124, röstar

Ett socialpolitiskt utredningsinstitut

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 1) av fröken Andersson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 116 ja och 108 nej, varjämte 2 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. V

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 2); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Larsson i Hedenäset begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i mom. V) i utskottets utlåtande nr 124, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 2) av herr Axel Andersson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Därvid befanns, att flertalet av

kammarens ledamöter röstat för ja-propositionen och att kammaren alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. VI—IX

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 8

Föredrogs vart för sig

bevillningsutskottets betänkande nr 34, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i tulltaxan den 12 september 1958 (nr 475);

första lagutskottets utlåtande nr 27, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 2 § 2:o), 4:o) och 17:o) lagen den 26 maj 1909 (nr 38 s. 3) om Kungl. Maj:ts regeringsrätt; samt

statsutskottets utlåtanden:

nr 112, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1965/66 till statsdepartementen, m. m., i vad propositionen avser justitiedepartementets verksamhetsområde, och

nr 113, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1965/66 till statsdepartementen, m. m., i vad propositionen avser försvarsdepartementets verksamhetsområde.

Kammaren biföll vad utskotten i nämnda betänkande och utlåtanden hemställt.

§ 9

Ett socialpolitiskt utredningsinstitut

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 114, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1965/66 till statsdepartementen, m. m., i vad propositionen avser socialdepartementets verksamhetsområde, jämte en i ämnet väckt motion.

Punkten 1**Socialdepartementet: Avlöningar**

I propositionen nr 65 (bilaga 4, punkt A 1, s. 39—41) hade Kungl. Maj:t, under återopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över socialärenden för den 26 februari 1965, föreslagit riksdagen att dels bemyndiga Kungl. Maj:t att fastställa personalförteckning för socialdepartementet i enlighet med vad departementschefen föreslagit, dels godkänna av departementschefen förordad avlöningsstat för socialdepartementet, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1965/66, dels ock till Socialdepartementet: Avlöningar för samma budgetår anvisa ett förslagsanslag av 3 410 000 kr.

I förevarande sammanhang hade utskottet till behandling förehaft en inom första kammaren av herr *Dahlén m. fl.* väckt motion (I: 720), i vilken hemställts att riksdagen måtte avslå förslaget att till socialdepartementet förlägga det av socialpolitiska kommittén föreslagna socialpolitiska utredningsinstitutet, samt i skrivelse till Kungl. Maj:t begära förnyad prövning av kommitténs förslag i detta avseende.

Utskottet hemställde,

I. att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionen I: 720, såvitt nu var i fråga,

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att fastställa personalförteckning för socialdepartementet i enlighet med vad i statsrådsprotokollet föreslagits;

b) godkänna i utskottets hemställen intagen avlöningsstat för socialdepartementet, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1965/66;

c) till Socialdepartementet: Avlöningar för budgetåret 1965/66 anvisa ett förslagsanslag av 3 410 000 kr.;

II. att motionen I: 720, i vad den avsåge skrivelse till Kungl. Maj:t, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Ett socialpolitiskt utredningsinstitut

Reservation hade avgivits av herrar *Axel Andersson, Bengtson, Nils-Eric Gustafsson, Dahlén, Nyman och Ståhl*, fröken *Elmén* samt herrar *Larsson* i Hedenäset, *Nilsson* i Tvärälund och *Mundebo*, vilka ansett att utskottet bort hemställa,

I. att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och med bifall till motionen I: 720, såvitt nu var i fråga,

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att fastställa personalförteckning för socialdepartementet i enlighet med vad reservanterna föreslagit;

b) godkänna i reservationen intagen avlöningsstat för socialdepartementet, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1965/66;

c) till Socialdepartementet: Avlöningar för budgetåret 1965/66 anvisa ett förslagsanslag av 3 310 000 kr.;

II. att riksdagen måtte med bifall till motionen I: 720, såvitt nu var i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om förnyad prövning av socialpolitiska kommitténs förslag om inrättande av ett socialpolitiskt utredningsinstitut.

Särskilda yttranden hade avgivits

1) av fröken *Andersson* samt herrar *Kaijser, Bohman* och *Petersson*;

2) av herrar *Axel Andersson, Bengtson, Nils-Eric Gustafsson, Dahlén, Nyman* och *Ståhl*, fröken *Elmén* samt herrar *Larsson* i Hedenäset, *Nilsson* i Tvärälund och *Mundebo*.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Herr **MUNDEBO** (fp):

Herr talman! Jag skall beröra en punkt i detta utlåtande, nämligen förslaget att socialdepartementets utrednings- och planeringssekretariat också skall svara för socialpolitisk utrednings- och forskningsverksamhet. Jag skall också trots ärendets vikt iakta den begränsning av inlägget som tidpunkten kan motivera.

Departementschefens förslag på den-

Ett socialpolitiskt utredningsinstitut

na punkt utgör en oväntad och märklig lösning av en viktig och sedan flera år omdiskuterad fråga, nämligen den sociala forskningens organisation och arbetsformer. Alla är väl ense om behovet av en intensiv och planerad social forskning. Det är egentligen ganska anmärkningsvärt att vi i vårt land satsar över 10 miljarder kronor om året för sociala uppgifter men inte samtidigt har sett till att vi har resurser för att studera utnyttjandet av dessa pengar, för att analysera socialpolitikens innebörd och verkningar. Inte ens en enda promille av våra socialutgifter använder vi för social forsknings- och utredningsverksamhet. Inom näringslivet brukar man normalt räkna med att 3 å 4 procent av kostnaderna avser utvecklings- och forskningsarbete. I fråga om svensk socialpolitik disponeras som sagt inte ens en promille för sådana ändamål.

Åtskilliga förslag till utbyggnad av den sociala forskningen har dock lagts fram under årens lopp. Den sociala forskningen har bl. a. berörts i samband med socionomutbildningen. Frågan har varit uppe i riksdagen varje år under de senaste tre åren. Våren 1962 fick socialpolitiska kommittén i uppdrag att överväga formerna för en utvidgning av den sociala forskningen. Under hänvisning till den kommitténs arbete har några konkreta åtgärder inte genomförts. Socialpolitiska kommittén presenterade i höstas sitt förslag, vilket innebär att ett socialpolitiskt utredningsinstitut med en från verk och myndigheter fristående ställning skulle inrättas för att fortlöpande analysera och klarlägga socialpolitikens innebörd och verkningar. En proposition i frågan aviserades till årets riksdag, men någon sådan proposition har inte framlagts. I stället har i samband med statsdepartementens organisation och arbetsformer föreslagits att socialdepartementets utrednings- och planeringssekretariat skall fullgöra också sådana uppgifter,

för vilka socialpolitiska kommittén föreslagit inrättande av ett särskilt utredningsinstitut. I detta sekretariat föreslås ingå ett kansliråd.

Det är för övrigt betecknande för oklarheten i denna proposition att det inte klart framgår om det är detta kansliråd som ensam skall fullgöra dessa uppgifter eller om också annan personal skall medverka. Inte heller finns det i propositionen något resonemang om vilka överväganden som ligger bakom departementschefens förslag om varför man stannat för just denna lösning.

Jag är medveten om att frågan om den sociala forskningens organisation och arbetsformer ingalunda är något lättlost spörsmål. Olika alternativ kan övervägas. Man kan exempelvis antingen tänka sig en förläggning till universitetet eller socialhögskolor där grundforskning och forskarutbildning måste bedrivas eller till ett forskningsinstitut i anknytning till universitet eller socialhögskolor eller också till ett fristående institut av den modell som socialpolitiska kommittén här föreslagit. Denna kommittés förslag emellertid kritik hos åtskilliga remissinstanser, en kritik som inte var obefogad. Kommittéförslaget byggde huvudsakligen på statsmakternas behov av utredningsverksamhet som grund för socialt reformarbete, medan behovet av forskning som grund för utbildning och praktiskt arbete i socialvård och förvaltning helt förbigicks. De flesta remissinstanserna menade att forskningen borde flyttas till universitetet och socialhögskolorna.

Den kritik som mötte socialpolitiska kommitténs förslag gäller i ännu högre grad den lösning som nu har föreslagits. Detta är en ännu mera ofullständig dellösning. Det kan rimligen inte hävdas att vi nu får tillräckliga resurser för socialt utrednings- och forskningsarbete genom att knyta en kanslirådstjänst till socialdepartementet. Det behövs en helt annan dimensionering

och utformning av organisationen, om behoven på detta område skall kunna tillgodoses — detta i synnerhet med tanke på de otillräckliga resurser som finns vid våra universitet och högskolor på socialforskningens och samhällsforskningens område. Jag vill understryka att reservanterna med sitt förslag till detta utlåtande ingalunda vill beskära resurserna för en fortsatt reformpolitik. Syftet är i stället att få en organisation som på ett bättre sätt tillgodoser behoven.

Reservanterna vill emellertid också från principiell utgångspunkt kritisera det framlagda förslaget. En förstärkning av statsdepartementens resurser är också enligt reservanternas mening motiverad, men alla våra resurser för socialt utrednings- och forskningsarbete bör inte koncentreras till socialdepartementet. Det kan i så fall knappast bli fråga om det fria och obundna utredningsarbete som vi behöver. Det är naturligt att valet av arbetsuppgifter och problemställningar kommer att präglas av att rapporterna skall vara underlag för departementens propositionsarbete.

Både i propositionens och i utskottsmajoritetens utlåtande framställs det framlagda förslaget som en lösning på den sociala forskningens problem, men har socialministern verkligen den åsikten? Propositionen tyder på detta och jag måste därför utgå ifrån att det också är regeringens uppfattning. Kan då ecklesiastikministern från sina utgångspunkter instämma häri? Ecklesiastikministern har under senare år kunnat avvisa förslag till en utbyggnad av socialhögskolorna med hänvisning till socialpolitiska kommitténs förslag. Nu finns inte längre detta avslagsmotiv och inte heller ledde socialpolitiska kommitténs förslag till det positiva resultat som ecklesiastikministern kan antas ha haft i tankarna då han fattade ståndpunkt. Hur ser han i dag på hela denna fråga? Vilka åtgärder är han beredd att för-

Ett socialpolitiskt utredningsinstitut

orda för att förstärka resurserna vid universitet och högskolor?

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen vid punkten 1 av herr Axel Andersson m. fl.

Herr PETERSSON (h):

Herr talman! I ett särskilt yttrande av högerrepresentanterna som gäller varje departement under punkten Avlöningar har vi uttalat, att vi »icke anser oss ha möjlighet att i detalj bedöma det föreliggande förslaget angående» departementens och då inte heller »socialdepartementets organisation», detta emedan vi tycker att departementens framtida organisation hade bort bli föremål för en parlamentarisk utredning. Enligt vår åsikt är det ologiskt att bryta ut denna detalj om utrednings- och planeringsavdelningen inom socialdepartementet. Vi kommer därför att avstå från att rösta i denna fråga.

Herr BERGMAN (s):

Herr talman! Det hade varit önskvärt med en begreppsklarhet i en debatt som gäller så höga ting som forskning och utredningsarbete. Jag vill inte påstå att jag tillhör dem som har särskilt finslipade formuleringar, men man hade kunnat vänta sig sådana formuleringar av andra.

Nu har herr Mundebo presterat en sammanblandning av begreppen som gör att debatten skulle kunna bli mycket skev. Jag skall dock inte falla för frestelsen att ta upp den stora frågan om den socialpolitiska forskningen som herr Mundebo resonerat om. Den är inte föremål för avgörande i dag, utan nu har vi tagit upp spørsmålet om viss utredningsverksamhet på socialpolitikens område. Även om den liksom forskningen skall, som jag hoppas, bedrivas med vetenskapliga metoder behöver inte utredning och forskning vara samma sak.

Ett socialpolitiskt utredningsinstitut

Jag tror att herr Mundebo, som är förtrogen med den här kommitténs arbete, också är medveten om var skiljelinjerna går och att saken i dag inte gäller — även om herr Mundebo tycks önska detta — frågan om den forskning som bedrivs vid våra universitet och högskolor och som även berör det sociala området. Men det är inte min uppgift att ta upp någon debatt därvidlag, och jag tror inte heller att vare sig tidpunkten eller situationen i övrigt är lämpad därför.

Jag skulle naturligtvis kunna anföra en del synpunkter då det gäller den väl korta formulering — jag erkänner detta — som departementschefen använt, när han säger att delar av socialpolitiska kommitténs förslag om ett utredningsinstitut kan förverkligas inom departementet genom en förstärkning av dess personal. Sällan har väl ett förslag blivit så misshandlat av remissinstanserna som detta kommittéförslag om ett utredningsinstitut. Likaså bör vi inte glömma att det redan finns instanser som har att svara för både högre utbildning och forskning. Universitetskanslern har emellertid ansett att detta utredningsinstitut hör hemma inom socialdepartementet. Även om jag inte delar den uppfattningen, tror jag att de uppgifter som kan komma i fråga väl lämpar sig för att handläggas inom departementet.

Reservanternas yrkande innebär en försvagning av departementets resurser genom att 100 000 kronor mindre ställes till förfogande för anställande av personal som kan klarlägga, analysera och utreda en rad frågor om vilka riksdagen beställt förslag av departementet. Och departementet får ju kritik, om det inte kan servera riksdagen sådana förslag i det skick som anses önskvärt.

Det finns alltså i detta läge många goda skäl att i den fråga, som riksdagen nu har att behandla, bifalla statsutskottets hemställan och avslå reservanternas förslag.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr MUNDEBO (fp):

Herr talman! Jag vill än en gång kraftigt understryka att reservanternas avsikt icke är att begränsa de resurser som skall stå till förfogande för socialt utrednings- och forskningsarbete. Tvärtom är det avsikten att få till stånd en organisation som är så dimensionerad och utformad att resurserna därigenom förbättras. Att det inom socialdepartementet tillkommer en tjänsteman med uppgift att följa socialpolitiskt utrednings- och forskningsarbete är i och för sig ingen olämplig åtgärd, om det i övrigt finns tillräckliga resurser för dessa ändamål.

Det nu framlagda förslaget presenteras emellertid som en lösning av hela det frågekomplex det här gäller, och det är mot detta vi vänder oss. I propositionen sägs nämligen att genom den föreslagna organisationen skapas möjligheter att inom departementet utföra även sådana uppgifter, som enligt socialpolitiska kommitténs mening borde åligga ett utredningsinstitut och vari även skulle ingå att studera och analysera socialpolitikens innebörd och verkningar. Den sistnämnda uppgiften kan knappast fullgöras av ett kansliråd inom departementet, inte ens om han får en eller annan medhjälpare. Den föreslagna organisationen är alltså otillräcklig.

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet ASPLING:

Herr talman! I riksdagens sista flyende minuter skall jag inte mera allmänt och principiellt fördjupa mig i de frågor som herr Mundebo tagit upp. Men såsom ansvarig för det departement, vars organisation nu diskuteras, har jag ett behov av att ge uttryck för en reaktion mot den reservation som föreligger.

Jag skulle ha förstätt reservanterna

Ett socialpolitiskt utredningsinstitut

bättre, om de hade begärt ett anslag för social forskning utan att därvid beskära regeringsförslaget. Men nu vill man beröva regeringen resurser utan att sätta något annat i stället. Detta gör att reservanternas argumentation för mig i varje fall framstår såsom mycket egendomlig.

Jag vet att herr Mundebo inte särskilt uppskattar det utredningsförslag beträffande ett socialt utrednings- och forskningsinstitut som bar framlagts och jag skall därför inte ta upp en diskussion med honom om den saken. Men man bör i detta sammanhang komma ihåg att socialpolitiska kommitténs slutliga förslag inte avsåg något institut för social forskning, utan att det var fråga om ett socialt utredningsinstitut. Jag vill betona att tyngden just låg på utredningar som skulle kunna bilda grundvalen för praktiska åtgärder. Tanken var inte att institutet skulle på egen hand starta större utredningar, utan regeringen skulle ställa till förfogande medel från kommittéanslag.

Propositionen innebär att dessa delar av utredningsverksamheten helt enkelt skall flyttas in i departementet, men avsikten är inte att bedriva någon social forskning i största allmänhet, utan endast sådant utredningsarbete som kan och bör äga rum inom departementet. Vi betraktar detta som en mycket betydelsefull sak, inte minst med hänsyn till angelägenheten av att kunna i så god tid som möjligt presentera riksdagen olika propositioner och förslag.

Jag vill i detta sammanhang, eftersom saken varit föremål för diskussion, betona att det inte är fråga om att genom denna mycket rimliga förstärkning göra de parlamentariska kommittéerna överflödiga. Det är angeläget för mig att stryka under detta.

Det förslag som framlades har, som sagts här, underkastats en mycket omfattande remissbehandling. Som bekant har förslaget inte mottagits kritiskt.

Många remissinstanser har i princip sagt ja till ett dylikt utredningsinstitut, men i remissvaren förekommer också reservationer och påpekanden vad beträffar institutets karaktär och ställning. Det är alltså ingalunda någon enhetlig uppslutning bakom det framlagda förslaget. Herr Bergman har redan påpekat att bl. a. universitetskanslersämbetet har ställt sig mycket reserverat gentemot förslaget. Det må vara mig tillåtet att citera ett stycke ur ämbetets remissvar: »Mycket starka skäl talar för inrättande inom socialdepartementet av ett organ, motsvarande det inom ecklesiastikdepartementet fungerande utbildningsrådet och med tillgång till utrednings- och planeringsresurser.» Herr Mundebo kommer inte ifrån att vad man här ändå är ute efter är att helt enkelt reducera regerings — i detta fall socialdepartementets — rimliga krav på en förstärkning. All argumentation för motsatsen haltar i hög grad. Reservationen talar ju sitt tydliga språk.

Herr MUNDEBO (fp):

Herr talman! Låt mig citera några rader ur reservanternas skrivning: »Utskottet finner det vara av största vikt att erforderliga resurser för en intensifierad och planmässig social forsknings- och utredningsverksamhet skapas. Enligt utskottets mening kan den i propositionen föreslagna lösningen inte tillgodose de behov som föreligger på detta område.»

Reservanterna är alltså väl medvetna om och vill starkt understryka behovet av resurser på detta område, men de finner den föreslagna lösningen inte tillräcklig. Och hur kan denna lösning fungera, när det i övrigt inte finns några resurser för socialt utrednings- och forskningsarbete? Var skall detta kansliråd och hans eventuella medhjälpare beställa de utredningsuppdrag som de är i behov av? Reservanterna begär en förnyad prövning av socialpolitiska

Ett socialpolitiskt utredningsinstitut

kommitténs förslag; de önskar alltså ett nytt förslag i denna fråga.

Ärendet är presenterat i propositionen som om man härmed hade löst hela frågekomplexet om socialt utrednings- och forskningsarbete. Är detta verkligen regeringens mening? Om inte, vilka fortsatta åtgärder avser regeringen att föreslå?

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet ASPLING:

Herr talman! Jag har en känsla av att herr Mundebo inte lyssnade på vad jag sade. Kommittén lade aldrig fram något förslag avseende social forskning. Jag betonade att vad kommittén föreslog var ett utredningsinstitut, där tyngden låg på utredningar, vilka skulle vara grunden till och underlaget för praktiska åtgärder. Men i reservationen säger man att det är av största vikt »att erforderliga resurser för en intensifierad och planmässig social forsknings- och utredningsverksamhet skapas. Enligt utskottets mening kan den i propositionen föreslagna lösningen inte tillgodose de behov som föreligger på detta område. Även ur principiella synpunkter finner utskottet det mindre lämpligt att förlägga denna forsknings- och utredningsverksamhet till socialdepartementet.»

Vi har inte gått på den linjen, herr Mundebo.

Den andra frågan skall jag inte ta upp. Det är möjligt att vi i framtiden kommer att ha behov av och utrymme för ett institut av den modell herr Mundebo pläderar för, men för egen del vill jag säga att inrättandet av ett dylikt utredningsinstitut icke är aktuellt för närvarande. Däremot är det i hög grad aktuellt med en förstärkning av departementets resurser på planeringsområdet.

Herr MUNDEBO (fp):

Herr talman! Tidpunkten är måhända inte lämplig för diskussion om skillna-

den mellan social forskning och socialt utredningsarbete. Jag konstaterar dock att socialpolitiska kommittén i sitt förslag om ett socialt utredningsinstitut framhöll att institutet bl. a. skulle ha till uppgift att studera och analysera socialpolitikens innebörd och verkningar, och det menar jag att man mycket väl kan kalla för social forskning. Men det förslag som nu framlagts tillgodose inte behoven av studier och analyser av socialpolitikens innebörd och verkningar. Därför är förslaget otillräckligt.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Mundebo begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 1:0) i utskottets utlåtande nr 114, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen av herr Axel Andersson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Mundebo begärde emellertid röst-räkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 143 ja och 76 nej, varjämte 6 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit vad utskottet hemställt.

Punkterna 2—4

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 10

Föredrogs vart för sig

statsutskottets utlåtanden:

nr 115, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1965/66 till statsdepartementen, m. m., i vad propositionen avser kommunikationsdepartementets verksamhetsområde,

nr 116, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1965/66 till statsdepartementen, m. m., i vad propositionen avser finansdepartementets verksamhetsområde,

nr 117, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1965/66 till statsdepartementen, m. m., i vad propositionen avser ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde,

nr 118, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1965/66 till statsdepartementen, m. m., i vad propositionen avser handelsdepartementets verksamhetsområde,

nr 119, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1965/66 till statsdepartementen, m. m., i vad propositionen avser inrikesdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckta motioner, och

nr 120, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning angående anslag för budgetåret 1965/66 till civildepartementet m. m.; samt

jordbruksutskottets utlåtande nr 14, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1965/66 till statsdepartementen, m. m., såvitt avser jordbruksärenden, jämte i ämnet väckta motioner.

Kammaren biföll vad utskotten i nämnda utlåtanden hemställt.

§ 11

Anslag till Flygvapnet: Anskaffning av flygmateriel m. m.

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 126, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1965/66 till Flygvapnet: Anskaffning av flygmateriel m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

I propositionen nr 1 (bilaga 6, punkt D 24, s. 167) hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att, i avbidan på särskild proposition i ämnet, till Flygvapnet: Anskaffning av flygmateriel m. m. för budgetåret 1965/66 beräkna ett reservationsanslag av 1 042 995 000 kr.

Därefter hade Kungl. Maj:t i propositionen nr 110, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över försvarsärenden för den 2 april 1965, föreslagit riksdagen att dels godkänna vad i statsrådsprotokollet föreslagits beträffande kostnadsram för anskaffning av flygmateriel m. m. under budgetåren 1965/72, dels bemyndiga Kungl. Maj:t att medge att beställningar på flygmateriel m. m. finge läggas ut inom en kostnadsram av 1 100 000 000 kr., dels till Flygvapnet: Anskaffning av flygmateriel m. m. för budgetåret 1965/66 under fjärde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 1 042 995 000 kr., dels bemyndiga Kungl. Maj:t att under budgetåret 1965/66 vid flygförvaltningen inrätta högst fem tjänster med lönegradsbeteckningen Be eller Bg, dels ock bemyndiga Kungl. Maj:t att för budgetåret 1965/66 medge att anslaget Flygförvaltningen: Avlöningar, anslagsposten Avlöningar till övrig icke-ordinarie personal, finge överskridas enligt vad i statsrådsprotokollet förordats.

I detta sammanhang hade utskottet behandlat

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Lager* och *Adolfsson* (I: 142) samt den andra inom andra kammaren av herr *Jansson m. fl.* (II: 183), i vilka

Anslag till Flygvapnet: Anskaffning av flygmateriel m. m.

hemställts, såvitt nu var i fråga, att anslaget till Flygvapnet: Anskaffning av flygmateriel m. m. reducerades med 150 milj. kr.,

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Strandberg* och *Lundberg* (I: 751) och den andra inom andra kammaren av herr *Edlund* (II: 881), i vilka hemställts att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att sådana åtgärder vidtoges att senareläggningen av första serieleverans av flygplan AJ 37 begränsades till minsta möjliga tid och att arbetet nu inriktades mot en första serieleverans medio 1970,

dels ock en inom andra kammaren av herr *Nilsson* i Gävle m. fl. väckt motion (II: 882), vari hemställts att riksdagen, i avvaktan på försvarsutredningens arbete, måtte avslå nu ifrågavarande proposition i den del som avsåge fortsatt utvecklings- och typarbete för flygplan 37.

Utskottet hemställde,

I. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 142 och II: 183, såvitt nu var i fråga, samt II: 882,

a) godkänna vad i statsrådsprotokollet föreslagits beträffande kostnadsram för anskaffning av flygmateriel m. m. under budgetåren 1965/72;

b) bemyndiga Kungl. Maj:t att medge att beställningar på flygmateriel m. m. finge läggas ut inom en kostnadsram av 1 100 000 000 kr.;

c) till Flygvapnet: Anskaffning av flygmateriel m. m. för budgetåret 1965/66 på driftbudgeten under fjärde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 1 042 995 000 kr.;

d) bemyndiga Kungl. Maj:t att under budgetåret 1965/66 vid flygförvaltningen inrätta högst fem tjänster med lönegradsbeteckningen Be eller Bg;

e) bemyndiga Kungl. Maj:t att för budgetåret 1965/66 medge att anslaget Flygförvaltningen: Avlöningar, anslagsposten Avlöningar till övrig icke-ordi-

narie personal, finge överskridas enligt vad i statsrådsprotokollet förordats;

II. att motionerna I: 751 och II: 881 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade avgivits av fröken *Andersson* samt herrar *Virgin*, *Bohman* och *Petersson*, vilka ansett att utskottet under II. bort hemställa,

att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 751 och II: 881, i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla att sådana åtgärder vidtoges att senareläggningen av första serieleverans av flygplan AJ 37 begränsades till minsta möjliga tid och att arbetet nu inriktades mot en första serieleverans medio 1970.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr NILSSON i Gävle (k):

Herr talman! Det är flera talare som har bett om ursäkt för att de begärt ordet i kväll. Centerpartiet abonnerade emellertid på denna talarstol hela tisdagen och halva tisdagskvällen, och eftersom den fråga jag nu tänker tala om stod på dagordningen redan i tisdags, finner jag inte anledning be om ursäkt även om jag kommer att bli långrandig. — De som är intresserade av »Vaxdockan» i TV kan alltså fortsätta att se på den.

I motion II: 882 har yrkats att riksdagen, i avvaktan på försvarsutredningens arbete, måtte avslå Kungl. Maj:ts proposition nr 110 i den del som avser fortsatt utvecklings- och typarbete för flygplanet Viggen. Jag vill, herr talman, med några ord ange bakgrunden till vårt förslag.

All upprustning leder till krig. Historien ger ovedersägliga bevis på detta. Att upprustning leder till krig måste åter och åter upprepas, hamras in i människors medvetande. De människor som vill leva måste ständigt arbeta för nedrustning och slutlig avrustning.

Vi har härvidlag gott sällskap med

Anslag till Flygvapnet: Anskaffning av flygmateriel m. m.

vårt lands utrikesminister, som i sitt förstamajtal 1964 angav följande principiella förklaring: »I det internationella umgänget är nedrustningen den angelägnaste frågan i vår tid. Så länge upp- rustningen inte kan hejdas kan inte vår tids människor med någon större till- försikt se framtiden an. Erfarenheten visar att kapprustning i förening med nationella och ideologiska motsättning- ar nästan alltid lett till krig. Med ett krig i våra dagar, då stormakterna in- nehar kärnvapen med en styrka som räcker till att förgöra mänskligheten och göra vår planet obebodlig, blir det för alla och envar en tvingande nöd- vändighet att förhindra en sådan ut- veckling.»

Förslaget om fortsatta anslag för ut- vecklings- och typarbete gällande vig- genprojektet kan bara bedömas som ett fortsatt led i en allt kraftigare upp- rustning i vårt land. Redan har snart 600 miljoner kronor offrats på detta pro- jekt sedan det påbörjades. Den fortsätt- ning som utskottet nu önskar kommer att kosta närmare 1 500 miljoner kro- nor.

När det första flygplanet av denna typ någon gång i början av 1970-talet serielevereras kommer priset — det vet vi — inte att vara 8,4 miljoner kronor per styck utan snarare 10 miljoner kro- nor per styck. Dessa väldiga utgifter, som landets skattebetalare har att stå för, kommer inte att ge och kan inte ge ett efter framtida förhållanden fullt modernt flygplan. Planet kommer att vara föråldrat redan då det levereras. Redan nu finns det vapenbärare som har en hastighet av 50 mil per minut.

Denna fråga är ju långtifrån ny för kammaren. Senast vid 1964 års riksdag motionerade herr Spångberg om avslag på detta projekt. Jag behöver inte upp- repa vad herr Spångberg då hade att anföra. Hans vid det tillfället framförda synpunkter har alltså full giltighet.

Upprustningens väg är inte framkom- lig. I en artikel av Gunnar du Rietz, be-

titlad »Fredens krigsmakt», anföres föl- jande, som jag gärna vill citera: »Super- makternas väldiga resurser i ekonomi, industri, teknik och vetenskap gör att ett småstatsförsvaret som Sveriges, hur vi än anstränger oss, blir relativt sett allt svagare. Vi är svagare rustade i förhållande till supermakterna nu än för femton år sedan trots att vi nu ger tre gånger större försvarsanslag i guld räknat än då. Fortsätter kapprustningen kommer vi år 1975 att vara förhållan- devis ännu svagare än nu.»

Jag ber kammarens ärade ledamöter att allvarligt begrunda vad Gunnar du Rietz har anfört. Hans tankegång bör inte vara svår att förstå, och jag tror inte att hans fakta kan bestridas.

Nu finns det ju människor som vä- gar påstå att man, när man tar stånd- punkt till vårt försvar, inte får se en- bart på kostnaderna, inte endast räkna i kronor. Skulle det behövas 1 000 mil- joner kronor till och vi visste, att vi genom att bevilja ett sådant anslag kunde försvara vår neutralitet, vårt natio- nella oberoende, vår frihet, så vore det vårt att bevilja pengarna, säger man. Detta är ett bestickande resonemang, men det har ingenting med politiska och ekonomiska realiteter att göra. Det vore detsamma som att säga, att en per- son som kan lyfta 100 kilo och som bara väger 75 kilo skulle kunna lyfta sig själv. Det är som bekant oerhört svårt.

Vi kan inte urskillningslöst följa mi- litärledningens verklighetsfrämmande utrikespolitiska värderingar. Det är hög tid att riksdagen låter sina egna vär- deringar komma till tals. Detta har hit- tills inte varit möjligt på grund av att riksdagen delvis fråntagits debattmög- ligheterna och överlämnat avgörandet av dessa för vårt land och folk så vik- tiga ting till ett fåtal partiledare och höga militärer.

Vi kommunister delar inte överbefäl- havarens militärpolitiska motiveringar, vare sig de som kommit till uttryck ti-

Anslag till Flygvapnet: Anskaffning av flygmateriel m. m.

digare eller de som kommit till uttryck i ÖB-65. Vi har en helt annan inställning till frågan hur man kan skapa ett starkt försvar till betydligt lägre kostnader. Här är emellertid inte platsen för en sådan diskussion. Vårt förslag att avslå fortsatta anslag till Viggensprojektet grundar sig på en politisk bedömning — en politisk bedömning som ligger närmare Gunnar du Rietz' bedömning och långt från ÖB:s bedömning. Vår uppfattning kan också klädas i utrikesminister Torsten Nilssons egna ord, så som de formulerades i det förstamajtal år 1964 som jag tidigare omnämnde. Han förklarade: »Även om vi lever i en värld av vassa kanter och kalla skuggor har vi dock en barometerlik känsla av att den politiska atmosfären under det gångna året på ett betydelsefullt sätt ändrats. Samarbete och förtroende mellan folken vinner stark terräng.»

Denna tankegång finner vi uppmuntrande och värd att läggas till grund för en allsidig och ingående prövning. Den motiverar att vi nu för upp på dagordningen nedrustnings- och avrustningsproblemen och därmed bryter den ständigt fortlöpande upprustningspolitiken. Detta motiveras främst av två skäl.

För det första leder en fortsatt upprustning till att vårt lands nationella oberoende, dess neutralitet och dess fred äventyras. För det andra behövs såväl pengarna som arbetskraften till samhälleligt mera viktiga ting. Vi saknar tillräckligt med bostäder och sjukvårdsplatser. Våra äldre tvingas leva på för knappt tilltagna pensioner. Forskning och undervisning kräver större anslag. Direkta och indirekta skatter plundrar för hårt inkomsttagarnas avlöningsskuv. Ja, listan kan göras nära nog hur lång som helst.

För det andra anföres, att vi redan beviljat så stora anslag till viggensprojektet att ett avbrytande av detta skulle medföra, att pengarna vore bortkastade. Detta är naturligtvis inte sant.

Den forskning som bedrivits och de tekniska landvinningar vilka redan gjorts är tillgångar, som finns kvar och som kan överföras på andra nyttigare samhällsavsnitt. Dessutom skulle en sådan argumentering utgöra ett försvar för den ordningen, att redan gjorda delinvesteringar måste fortsätta långt in i framtiden bara därför att en felinvestering en gång gjorts.

Jag skall emellertid villigt medge, att vissa svårigheter redan har uppstått. Riksdagen skall sålunda efter den 1 juli 1967 icke vara bunden av försvarskostnadernas storlek. Om detta inte bara är ett löfte, som kan brytas vid behov, inställer sig genast frågan, hur det skall vara möjligt för den nu tillsatta försvarsberedningen att vid sina nya bedömningar av vårt försvarsbehov icke taga hänsyn till de väldiga beställningsbemyndiganden som redan utanordnats.

Hur skall det vara möjligt för försvarsberedningen att — utan att vara bunden — frigöra sig från Viggensprojektet, vilket sträcker sig långt förbi år 1970? Självfallet utgår vi alla från att den tillsatta försvarsberedningen icke är bunden av tidigare beslut och tankegångar. Om denna beredning sålunda kommer fram till samma bedömning beträffande det internationella läget och den troliga utvecklingen härav, som utrikesministern deklarerade i sitt förstamajtal, kan den inte ge fortsatt anslutning till det kostsamma och äventyrliga Viggensprojektet.

Det kan sålunda inte under några förhållanden bortses från den eventualiteten att detta projekt kan komma att avbrytas och att det i den aktuella situationen måste vara fördelaktigare att vänta med fortsatta anslag till dess att den nu tillsatta försvarsberedningen får tillfälle att göra sina bedömningar av en tänkbar internationell utveckling.

Att det är en äventyrlighet vi ger oss in på framgår också av vissa engelska pressuppgifter. Frågan om huruvida detta projekt genom sina höga kostna-

Anslag till Flygvapnet: Anskaffning av flygmateriel m. m.

der så småningom kommer att tvinga oss in i en export till utlandet av stridsflygplan är aktuell. Jag citerar ur Dagens Nyheter den 16 maj som skriver under rubriken »Intresse i England för inköp av Viggén»:

»Förutsättningarna för ett sådant samarbete, skriver Financial Times, finns redan. De är 'den svensk-engelska handels stora omfattning, den goodwill som skapats genom svenska köp i England av flygmotorer och robotar som t. ex. Blodhunden och elektrisk och annan utrustning. Till detta kommer likheterna mellan de problem som föreligger för båda ländernas flygindustrier.' Sunday Telegraphs flygmilitära medarbetare förklarar i en rapport från Stockholm att det nu är tydligt att Sverige önskar sälja militär utrustning till utlandet och 'om det blir nödvändigt' samarbeta med andra länder 'på basis av delade kostnader'.»

Visserligen uttalar överste Åke Sundén i flygförvaltningen att uppgifterna »är helt spekulativa», men han fortsätter på följande sätt: »Vi har tidigare samarbetat med engelsmännen på detta område och skulle gärna se ett ökat handelsutbyte med dem.»

Dessa uppgifter är och förblir oroande och borde kräva en bindande dementi från ansvarigt håll. Därest dessa stora utgifter fortsättningsvis skall äskas och vi godkänner dem, kommer vi förr eller senare i den situationen att vi måste begära kompensation för dem.

Även från andra synpunkter kan betänkligheter anföras. På s. 8 i Kungl. Maj:ts proposition nr 110 uppgives, att flygmaterielberedningen kontaktat ett antal företag, bl. a. Saab, samt inhämtat ett tiotal svenska industriernas synpunkter på vad forsknings- och utvecklingsarbetet med system 37 kan beräknas ge i fråga om vidgat kunnande, erfarenheter m. m., som kan komma civil produktion inom landet till godo.

De tillfrågade industrierna har därvid understrukit det stora värdet av att få

arbeta med militär utveckling och produktion. Några företag framhåller nödvändigheten av militära beställningar för att de skall kunna hävda sig i konkurrensen på den civila internationella marknaden. Å andra sidan framförs att den höga standard som vår civila teknik nått i dag utgör en nödvändig grund för militär produktion.

Det stora värdet av att få arbeta med militära utvecklingsprojekt kan avläsas i kalla siffror. I en annons i Stockholms-Tidningen den 24 maj 1965 kan läsas följande meddelande till stamaktieägarna i Saab aktiebolag: »Vid ordinarie bolagsstämma den 3 maj 1965 har beslutats, att bolagets aktiekapital, nu uppgående till 96 000 000 kronor, varav 6 000 000 kronor preferensaktiekapital och 90 000 000 kronor stamaktiekapital, motsvarande 960 000 aktier, vilka alla registrerats såsom till fullo betalda, skall ökas dels med 18 000 000 kronor genom nyteckning av 180 000 stamaktier, dels ock med 18 000 000 kronor genom överföring av besparade vinstmedel samt utgivande av däremot svarande 180 000 nya stamaktier, envar i nominellt 100 kronor.»

Kupongklipparna gnuggar händerna! Viggénprojektet betyder för dessa många sköna nya miljoner i vinst. Här kan man verkligen instämma med tidskriften Tiden, som skriver följande: »Samtidigt är det naturligt att Saab och andra i detta jätteprojekt inblandade företag blir utsatta för en stramare kostnads- och effektivitetskontroll från beställarnas sida: i få länder har försvarsindustrin levat så vinstskyddad som i Sverige.» Detta är verkligen så sant som det är skrivet.

De väldiga vinster som försvarsindustrin inhöstat på bl. a. Viggénprojektet har kunnat göras under en tid då 1959 års besparingsutredning enligt planerna skulle arbeta. Hur arbetade då denna utredning?

Herr talman! Jag ber att få citera ur riksdagsberättelsen för år 1964, där det

Anslag till Flygvapnet: Anskaffning av flygmateriel m. m.

heter: »Utredningen har under tiden nov. 1962—31 okt. 1963 haft ett sammanträde. På grund av sjukdom under år 1962 har ordf. i november samma år under hand begärt entledigande från uppdragen att vara sakkunnig och ordf. i utredningen. I anledning härav har utredningens arbete tills vidare vilat.»

Riksdagsberättelsen år 1965 omtalar: »Utredningen har ej sammanträtt under år 1964. Den 14 nov. beslöt departementschefen att utredningen skulle upphöra.»

Att besparingsutredningens ärade herr ordförande har insjuknat beklagar jag på det djupaste. Men, herr försvarsminister, fanns det verkligen ingen ersättare? Uttrycker det förhållandet att utredningen på försvarsministerns initiativ upphört med sitt arbete, att det inte längre är aktuellt med besparingar inom försvaret? I så fall är försvarsministern säkerligen ganska ensam om sin uppfattning. Flygmaterielberedningen kan ju knappast ersätta besparingsutredningen.

Tillåt mig, herr talman, avsluta mitt tal med ett citat från Gunnar du Rietz' artikel i Tiden nr 4. Han skriver: »Våra militärer har systematiskt självtränat sig att utrikespolitiskt tänka fel. Innan vi omskolat dem från deras 'militärpolitiska' metafysik till förnuftigt utrikespolitiskt tänkande, bör vi i görligaste mån begränsa deras inflytande på militärförsvarets tilldelning av framtida förmåga att föra krig.»

Med detta citat, herr talman, av en mycket stark passus av Gunnar du Rietz tror jag mig tillräckligt ha motiverat mitt yrkande om bifall till motion 882 i denna kammare av undertecknad m. fl.

Herr JANSSON (k):

Herr talman! Jag skall i detta skede av kammarens debatt avstå från att lämna någon grundligare motivering till den kommunistiska gruppens motion nr 183 såvitt nu är i fråga.

Det gäller en besparing på 150 mil-

joner på posten anskaffning av flygmateriel. Andra delar av denna motion har tidigare behandlats och avslagits. Motionen motiverades ganska utförligt redan den 1 april, då kostnadsramen för försvaret fastställdes. Jag skall därför endast erinra om att motionen yrkade på ett utgiftsstopp vid det nu löpande budgetårets nivå.

Jag skall nu inte uppta kammarens tid utan tillåter mig endast att helt kort yrka bifall till motion nr 183 såvitt nu är i fråga.

Herr BOHMAN (h):

Herr talman! Jag skall inte gå in på herrar Nilssons i Gävle och Janssons anföranden. Vad de än syftar till, så inte är det att tillgodose Sveriges säkerhetsintressen.

Jag har tidigare här i kammaren framfört tveksamhet beträffande flygmaterielberedningens tillkomst och arbete. Om vi har haft en parlamentarisk utredning — och det har vi haft — så kan det inte vara principiellt riktigt att dess slutsatser sedan gnuggas av en departementsutredning. Än mindre kan det vara riktigt att den utredningen gör bedömningar i militära avvägningsfrågor och rörande handlingsfriheten då det nuvarande försvarsbeslutet löper ut — bedömningar som departementschefen tydligen helt bygger sina egna uttalanden på. Jag har i all korthet velat säga detta.

Jag kan emellertid ändå — och det ligger ingen motsägelse i det — uttala min tillfredsställelse över att flygmaterielberedningens noggranna undersökningar bekräftat riktigheten av de beslut som 1962 års försvarskommitté och sedermera 1963 års riksdag fattade rörande utvecklingen av flygplan 37 Vigen.

Det är obestriddligen betydelsefullt att ha ett så säkert underlag som det vi nu har — grundligare kunde man väl knappast ha gått till väga. Regeringens behandling av frågan ger icke desto mind-

Anslag till Flygvapnet: Anskaffning av flygmateriel m. m.

re anledning till kritik. Kritiken gäller den avsiktliga försening för de första seriebeställningarna och därmed också för de första serieleveranserna av Viggen som ett bifall till propositionen kommer att medföra.

Jag vill påminna om att ÖB-62 och de utredningar som ÖB lät verkställa på begäran av 1962 års försvarskommitté utgick ifrån att det nuvarande attackplanet Lansen, alltså J 32 A under senare delen av 1960-talet skulle ersättas av det nya enhetsplanet Viggen i attackversion. Dåvarande försvarskommittén accepterade efter ingående överväganden, utredningar och diskussioner ÖB:s förslag. Kommittén framhöll i sitt betänkande att det inom den överenskomna försvarskostnadsramen borde vara möjligt att fortsätta utvecklingsarbetet beträffande flygplan 37 i huvudsak i planerad takt. Riksdagen avslöt sig till det uttalandet.

Senare har mer preciserade planer kommit fram till att den första serieleveransen skulle börja först vid årsskiftet 1969—1970, alltså redan det en viss försening. Nu har av tekniska skäl och i viss mån också på grund av det arbete och de utredningar som flygmaterielberedningen utförde en ytterligare försening av projektet inträtt med något mer än ett halvår. Redan detta är beklagligt. Men det är än mer beklagligt att regeringen nu på förslag av försvarsministern ansett att en ytterligare förskjutning av projektet borde ske med ungefär ett år. På grund härav kan de första serieleveranserna inte ske förrän omkring den 1 juli 1971. Den förseningen kommer i korthet att innebära för det första vissa merkostnader, för det andra att de nuvarande Lansenplanen, vars tjänstetid redan förut har tänjts ut i mesta laget, kommer att vara i tjänst längre än vad som är tillrådligt med hänsyn till kraven på flygsäkerhet, eller också att attackflygets fredsorganisation måste begränsas genom de snabbt stigande underhållskostnaderna

till följd av att planen blir så gamla. För det tredje innebär denna försening en lägre försvarseffekt i början av 1970-talet än den som vi annars hade behövt räkna med. För det fjärde är det, såvitt jag förstår, en klar avvikelse från vad som förutsattes i försvarsbeslutet.

För denna avvikelse har nu departementschefen åberopat två motiv, som delvis är invävda i varandra. Jag skall försöka att redovisa dem. Det är inte lätt, eftersom frågan är mycket komplicerad, men jag skall försöka göra det så enkelt som möjligt. Jag hoppas att jag därvid inte förvanskar eller förvränger det som departementschefen verkligen har avsett.

Det första skälet till denna förskjutning på ungefär ett år utöver vad som är nödvändigt anges vara likviditetsläget på flygmaterielanslaget. Det sägs i propositionen, att den genomsnittliga tid, som åtgår från det att man fått ett bemyndigande att göra en beställning till dess man skall betala beställningen, är ungefär ett och ett halvt år och att därför bemyndigandeskulden skall vara lika stor. Den skall alltså motsvara ett och ett halvt års kvot, ty eljest riskerar man att man när räkningarna skall betalas inte har några pengar till förfogande, vilket leder till förlängda leveranstider, till avbeställningar och över huvud taget till en massa ogynnsamma konsekvenser.

Den argumenteringen låter bestickande, men den är likväl inte bärande. För det första kan man inte, vilket departementschefen gjort, i en sådan bemyndigandeskuld eller beställningsskuld räkna in den garanti för avbeställningar som lämnats olika industrier. Om man emellertid ändå räknar in en sådan garanti, kan man inte samtidigt räkna med full betalning enligt gjorda beställningar. Man får alltså välja. Antingen tar man med garantien och då kan man inte räkna med full betalning, eller också tar man inte med garantien, och då skall man räkna med full betalning. Ty

Anslag till Flygvapnet: Anskaffning av flygmateriel m. m.

det är ju ändå knappast tänkbart att man skall behöva betala ut garantibelopp till industrien därför att man inte gjort beställningar, som man skall göra, och samtidigt behöva betala för de beställningar som man inte gjort. Det resonemanget går inte ihop. Jag förmodar därför att resonemanget i propositionen bygger på något missförstånd, som jag emellertid från min horisont inte kan genomskåda. Som det nu är beskrivet är det i varje fall inte hållbart.

Om jag är riktigt underrättad är det dessutom på det sättet, att de två kurvorna — kurvan för beställningar, för bemyndiganden och kurvan för betalningsutfallet — löper i stort sett parallellt. Det finns alltså ingen eftersläpning, och det finns ingen likviditetskris på detta anslag.

Det andra motivet som departementschefen åberopat är att — enligt 1962 års försvarskommitté — handlingsfrihet skall föreligga för framtida försvarsbeslut då det nuvarande beslutet löper ut. Departementschefens resonemang i det avseendet stöder sig på flygmaterielberedningen, som för ungefär följande resonemang. Beredningen säger för det första, att erfarenheten visar att det blir kostnadsstegringar och att man därför i flygmaterielanslaget måste reservera pengar för oväntade prishöjningar när man gör upp långtidsplanen. När man planerar flygplan AJ 37 måste man alltså räkna med marginaler för att kunna möta sådana faktorer. Beredningen säger för det andra, att man varit tvungen att göra denna förskjutning för att skapa förutsättningar för ett minskat betalningsutfall — alltså för att betala ut mindre pengar — redan under de närmaste budgetåren, så att handlingsfriheten i fråga om försvarskostnaderna kan behållas efter fyraårsperiodens utgång.

Det skulle alltså innebära att en planenlig serieleverans medför sådana anspråk på flygmaterielanslaget, att nästa försvarsutredning inte skulle ha

praktiska möjligheter att utan allvarliga ekonomiska konsekvenser gå ned i förhållande till nuvarande ramar. Alldeles oberoende av att departementschefen med handlingsfrihet tydligen endast avser frihet att sänka och inte att höja anslagen, är detta resonemang såvitt jag förstår inte heller riktigt, och jag vill för den uppfattningen åberopa följande skäl.

För det första skall ju kostnadsfördyringar på försvarsanslaget i princip täckas genom försvarets prisregleringsindex; det är fråga om en automatisk uppräknings. För det andra räknar man med ett tillägg av 2,5 procent för teknisk utveckling. Båda dessa tillägg utgår helt automatiskt, och anslaget inrymmer alltså marginal för fördyringar.

Men — och det är kanske det viktigaste — till yttermera visso har man i själva flygmaterielanslaget för oförutsedda kostnadsökningar härutöver redan nu inlagt vissa reserver som uppgår till 75 miljoner kronor om året.

Slutligen lär det väl ändå förhålla sig på det sättet att alternativet Viggen, som nu är så stött och blött, så gnuggat och undersökt, med hänsyn till bl. a. de betydande belopp vi redan lagt ned i utvecklingskostnader är och kommer att vara ett realistiskt projekt även vid en i förhållande till den nuvarande väsentligt reducerade kostnadsramen för försvaret i dess helhet och även för flygvapnet. Att en väsentlig reduktion av försvarskostnaderna skulle bli resultat av 1965 års försvarsutredning är det väl ingen — möjligen med undantag för herr Nilsson i Gävle och hans kolleger — som räknar med i dagens oroliga värld.

Jag kan alltså inte finna departementschefens skäl godtagbara. Jag kan inte heller tro att detta är de verkliga motiven, och det vore därför värdefullt att få veta vilka de verkliga orsakerna till regeringsbeslutet varit.

Jag vill till sist, herr talman, på nytt understryka, att konsekvenserna kan bli

Anslag till Flygvapnet: Anskaffning av flygmateriel m. m.

allvarliga inte bara med hänsyn till ökade kostnader, försämrad flygsäkerhet och minskad försvarseffekt utan också med hänsyn till respekten för träffade försvarsuppgörelser. Regeringens förslag står — det vågar jag påstå — inte i överensstämmelse med vad som avsågs i 1962 års försvarskommittés förslag och med 1963 års riksdagsbeslut.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr JANSSON (k) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill bara till herr Bohman säga att jag är lika oförstående för hans argumentering som han tycktes vara för herr Nilssons i Gävle och min. I valet mellan herr Bohmans uppfattning och den som departementschefen redovisat väljer jag den senare, trots att jag på åtskilliga punkter inte kan dela denna uppfattning. Men det kanske blir tillfälle att återkomma till den saken — jag utgår från att alla sanningar inte behöver sägas i kväll.

Herr MELLQVIST (s):

Herr talman! Även om tiden nu är långt framskriden, är det rätt naturligt att man nu fått en viss diskussion kring statsutskottets utlåtande nr 126. Det rör sig i och för sig om stora beställningsbemyndiganden för flygmateriel och andra tekniska arrangemang i fråga om flygvapnet. Det är också helt naturligt att intresset i första hand knyter sig till den del av propositionen och utskottsutlåtandet, som sysslar just med det fortsatte utvecklingsarbetet på AJ 37 Viggen.

Det har redan framhållits här att senast 1962 års försvarskommitté tog upp till prövning frågan huruvida utvecklingsarbetet skulle fortsättas och att kommittén förordade att så skulle ske. Man var också överens om att arbetet skulle hållas inom den ram som kommittén kommit fram till. Dessa riktlinjer fastställdes också av 1963 års riksdag; även 1964 års riksdag fortsatte

med att utlägga ett bemyndigande för detta utvecklingsarbete.

Nu har departementschefen i sin proposition nr 110 föreslagit att detta arbete skall fortsättas även under det budgetår som stundar, nämligen år 1965/66. Han redovisar också där, såsom herr Bohman redan har anfört, den flygmaterielberedning som tillsattes — en beredning som från många olika utgångspunkter allsidigt prövat hela projektet, inte minst ur tekniska och ekonomiska synpunkter — och att beredningen har stannat vid att förorda ett fortsatt utvecklingsarbete.

Man redovisar också från beredningens sida de jämförelser som gjorts beträffande eventuell leverans av ifrågavarande plan från utlandet i konkurrens med vår inhemska industri. Beredningen har dock stannat vid att förorda att en kommande serietillverkning skulle ske vid ett svenskt industri-företag, och man har grundat detta ståndpunktstagande på en motivering, som ur många synpunkter får anses mycket bärande.

När det sedan gäller den ekonomiska sidan av det fortsatta utvecklingsarbetet har det visat sig nödvändigt att här för begära medel för nästa budgetår, dock icke medel för utläggning av beställningsbemyndiganden. Jag bortser då från de skolflygplan, som skall levereras tidigare än serieleveransen skall ske.

Utskottet har ganska ingående behandlat propositionen och även motionerna och har därvid också haft en föredragning från beredningens sida, en föredragning som gav klart och entydigt besked om att allting talar för att detta fortsatta utvecklingsarbete kommer till stånd. Utskottet har också ställt sig bakom detta. Jag vill erinra om att utskottet på den punkten är enhälligt. Den reservation, som är fogad till utlåtandet och som herr Bohman nyss gjorde sig till talesman för, går nämligen enbart ut på att man skulle

Anslag till Flygvapnet: Anskaffning av flygmateriel m. m.

få fram serietillverkning på ett tidigare stadium än vad departementschefen har tänkt sig. Det är den av departementschefen föreslagna senareläggningen av de blivande leveranserna som striden har stått omkring.

Herr Bohman kan inte acceptera den motivering, som departementschefen har anfört som stöd för sitt förslag angående denna senareläggning med cirka ett och ett halvt år. Herr Bohman har här i olika avseenden meddelat hur han ser på hela den problematik som departementschefen har utvecklat närmare i sin proposition. Jag skall inte försöka mig på att genomdriva de synpunkter som herr Bohman anförde, men det kanske kan tillåtas att jag säger att utskottet har kommit till helt andra slutsatser vid sin bedömning än de som kommer fram i den reservation, som är fogad till utskottets utlåtande. När herr Bohman här vill få en precisering av vad som kan ligga bakom de olika ställningstagandena, kan jag bara svara att det är de redovisningar som flygmaterielberedningen har lagt fram, redovisningar som departementschefen också har anslutit sig till.

Det har som jag tidigare sade inte funnits någon anledning för utskottet att efter den muntliga framställningen komma till någon annan slutsats.

Därmed kan jag kanske för tillfället lämna herr Bohmans och reservanternas argumentering åt sidan. Jag vill bara än en gång understryka, att reservationen i princip inte vänder sig mot det fortsatta utvecklingsarbetet utan mot den senareläggning av leveranstiden som kommer att uppstå på grund av de åtgärder som man från olika utgångspunkter anser sig tvingad att vidta.

Vad gäller de två övriga talarna i debatten har herr Nilsson i Gävle utvecklat sina synpunkter på försvaret som sådant och kommit till slutsatsen, att de medel som riksdagen nu går att fatta beslut om kommer att bli mer

eller mindre bortkastade pengar. Herr Nilsson sade att detta flygplan kommer att vara föråldrat redan vid leveransen. Från utskottets sida har vi inte den uppfattningen. Vi hävdar att det visserligen kan ligga mycket i vad som sägs om att det kan bli fråga om en sista leverans av bemannade flygplan. Det kan tänkas, men därom vet vi ingenting. Men i den mån bedömningarna i dag kan anses något så när säkra talar allt för att en av de väsentligaste förutsättningarna för att hela vårt försvarssystem skall hålla är att vi under den överblickbara framtiden har tillgång till flygplan som kan fylla alla de uppgifter som följer med en effektiv försvarsberedskap.

Herr Nilssons motion går ju ut på att riksdagen skall avslå propositionen i avvaktan på att 1965 års försvarsutredning lägger fram sitt förslag. Vi kan inte ansluta oss till detta yrkande. Ett bifall till motionen skulle innebära ett avbrott i det utvecklingsarbete som pågår och som måste pågå för att leverans skall kunna komma till stånd vid 1970-talets början. Mot den bakgrunden rekommenderar utskottet riksdagen att avslå den av herr Nilsson väckta motionen.

Herr Jansson har med några ord fullt riktigt redogjort för den tidigare behandlingen av fjärde huvudtiteln. Herr Janssons yrkande nu ansluter sig till de krav som tidigare under vårriksdagen ställdes från kommunistiskt håll.

Med dessa allmänt hållna synpunkter, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr BOHMAN (h):

Herr talman! Herr Mellqvist har inte i sak försökt att bemöta min argumentering utan nöjt sig med att hänvisa till flygmaterielberedningen.

Detta kan jag väl förstå. Det är inte lätt att här i kammaren försöka bevisa att de olika kurvorna löper parallellt eller att de divergerar eller konverge-

Anslag till Flygvapnet: Anskaffning av flygmateriel m. m.

rar. Det är tvärtom ett nästan hopplöst företag.

Jag vidhåller att min uppfattning är riktig och att förskjutningen av beställningarna och serieleveranserna är både onödigt och högst beklagligt.

Herr NILSSON i Gävle (k):

Herr talman! Jag skall inte ta upp någon diskussion med herr Mellqvist i denna sak. Men jag ställde en fråga i mitt föregående anförande vilken jag riktade till försvarsministern. Jag kan inte begära att han skall vara här när detta ärende behandlas men trodde att utskottets ordförande skulle ha kunnat ge något besked i frågan om riskerna av en eventuell export eller affär med England beträffande Viggen. Är uppgiften om en sådan export en tidningsanka eller finns det någon sanning bakom? Jag bad i mitt tidigare anförande om en dementi från något ledande håll därest uppgiften var felaktig. Eftersom försvarsministern inte är här tycker jag att herr Mellqvist ligger närmast till för att säga något om dessa farhågor.

Herr MELLQVIST (s):

Herr talman! Jag är mycket ledsen att herr Nilsson i Gävle inte fick svar på den fråga han förut ställde.

Jag skulle personligen tro att de engelsmän, som gästade Sverige för en tid sedan och därvid inte minst tog del av svensk flygindustris möjligheter, kanske drog litet förhastade slutsatser — slutsatser som får stå för deras egen räkning.

Såvitt jag vet, och jag tror att avdelningen inom utskottet helt kan ställa sig bakom detta uttalande, har det inte förekommit något som helst resonemang om huruvida möjligheter finns för en export av ett flygplan som kommer fram i serietillverkning någon gång omkring år 1970.

Frågan om en sådan eventuell export är en fråga på sikt som omöjlig kan

besvaras i dag. Så mycket vet jag som att denna fråga hittills inte lett till vare sig någon upplysning, överläggning eller diskussion över huvud taget.

Överläggningen var härmed slutad.

Mom. I

Herr talmannen gav propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan; 2:o) bifall till utskottets hemställan med den ändring däri, som föreslagits i motionerna I: 142 och II: 183; samt 3:o) bifall till utskottets hemställan med den ändring däri, som föreslagits i motionen II: 882; och biföll kammaren utskottets hemställan oförändrad.

Mom. II

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Bohman begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition utplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i mom. II) i utskottets utlåtande nr 126, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen av fröken Andersson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Bohman begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 180 ja och 33 nej, varjämte 9 av

Ökning av de svenska insatserna i Internationella valutafonden och Världsbanken

kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 12

Föredrogs vart för sig

statsutskottets utlåtande nr 127, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag till stat för riksgäldsfonden för budgetåret 1965/66; och

bankoutskottets utlåtande nr 41, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 57 och 62 §§ lagen den 31 mars 1955 (nr 183) om bankrörelse, m. m.

Kammaren biföll vad utskotten i nämnda utlåtanden hemställt.

§ 13

Ökning av de svenska insatserna i Internationella valutafonden och Världsbanken

Föredrogs bankoutskottets utlåtande nr 42, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition om ökning av de svenska insatserna i Internationella valutafonden och Världsbanken.

I en den 2 april 1965 dagtecknad proposition, nr 122, vilken hänvisats till bankoutskottet, hade Kungl. Maj:t un-

der åberopande av ett propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för samma dag föreslagit riksdagen att

dels bemyndiga Kungl. Maj:t att, i enlighet med i propositionen redovisade resolutionstexter, godkänna en höjning av den svenska kvoten i Internationella valutafonden med 75 milj. dollar till 225 milj. dollar samt en ökning av den svenska andelen i Världsbankens grundfond med 40 milj. dollar till 240 milj. dollar ävensom att lämna riksbanken garanti för täckning av de eventuella förluster som hänförde sig till de ökade insatserna och vilka fullmäktige i riksbanken inte ansåge böra belasta banken,

dels bemyndiga riksbanken att tillskjuta det erforderliga kapitalet samt påtaga sig de förpliktelser som följde med teckning av 400 andelar, var och en med ett nominellt värde av 100 000 dollar, i Världsbankens grundfond,

dels ock antaga förslag till lag om ändrad lydelse av 10 § lagen den 30 juni 1934 (nr 437) för Sveriges riksbank.

Sistnämnda lagförslag, som avsåge en i samband med kvothöjningen i Valutafonden aktualiserad ändring av riksbankslagens stadgande om den supplementära sedeltäckningen, hade följande lydelse.

Förslag

till

Lag

om ändrad lydelse av 10 § lagen den 30 juni 1934 (nr 437) för Sveriges riksbank

Härigenom förordnas, att 10 § lagen den 30 juni 1934 för Sveriges riksbank skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges.

*(Nuvarande lydelse)**(Föreslagen lydelse)*

10 §

Riksbankens utelöpande — — — — — annan säkerhet;

g) *medel, utlånade till Internationella valutafonden.*

g) *tillgodohavande på grund av insats i eller utlåning till Internationella valutafonden.*

Riksdagens upplysningstjänsts arbetsuppgifter och organisation

Denna lag träder i kraft dagen efter den, då lagen enligt därå meddelad uppgift utkommit från trycket i Svensk författningssamling.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte

I. bifalla förevarande proposition, i vad den avsåge ökning av de svenska insatserna i Internationella valutafonden och Världsbanken;

II. antaga det vid propositionen fogade förslaget till lag om ändrad lydelse av 10 § lagen den 30 juni 1934 (nr 437) för Sveriges riksbank.

Reservation hade avgivits av herr Åkerlund, som ansett att utskottet bort hemställa att riksdagen måtte

I. i vad förevarande proposition avsåge ökning av de svenska insatserna i Internationella valutafonden och Världsbanken dels bifalla propositionen, såvitt fråga vore om en höjning av den svenska kvoten i Valutafonden med 38 miljoner dollar, motsvarande den avsedda generella ökningen av kvoterna i fonden, och om därav föranledda be- myndiganden, dels i övrigt avslå propositionen,

II. avslå det vid propositionen fogade förslaget till lag om ändrad lydelse av 10 § lagen den 30 juni 1934 (nr 437) för Sveriges riksbank.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr NORDGREN (h):

Herr talman! Med hänvisning till den motivering som återfinnes i reservationen av herr Åkerlund ber jag att få yrka bifall till denna.

Herr REGNELL (h):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed slutad.

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen av herr Åkerlund; och biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 14

Föredrogs vart för sig

bankoutslottets utlåtanden:

nr 43, i anledning av framställning från fullmäktige i riksbanken angående försäljning av riksbankens fastighet i Uppsala, och

nr 44, i anledning av framställning från styrelsen för riksdagsbiblioteket angående utgivandet av en matrikel över riksdagens ledamöter;

bevillningsutskottets betänkande nr 37, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående höjning av postpaketportot m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

utrikesutskottets memorial nr 9, angående uppskov med behandlingen av visst till utskottet hänvisat ärende; samt

bankoutslottets memorial och utlåtanden:

nr 45, angående ändrad lydelse av 1 § avlöningsbestämmelserna för hos riksdagen tillfälligt anställda tjänstemän,

nr 46, i anledning av Kungl. Maj:ts skrivelse med redogörelse för Nordiska rådets trettonde session, och

nr 47, i anledning av framställning från fullmäktige i riksbanken angående ändrad lönegradsplacering av vissa tjänster vid riksbanken, m. m.

Kammaren biföll vad utskotten i nämnda utlåtanden, betänkande och memorial hemställt.

§ 15

Riksdagens upplysningstjänsts arbetsuppgifter och organisation

Föredrogs bankoutslottets utlåtande nr 48, i anledning av framställning från styrelsen för riksdagsbiblioteket angående riksdagens upplysningstjänsts arbetsuppgifter och organisation.

Riksdagens upplysningstjänsts arbetsuppgifter och organisation

På bankoutskottets hemställan (utl. nr 39, punkt 13) beslöt 1964 års riksdag uppdraga åt styrelsen för riksdagsbiblioteket att utreda frågan om riksdagens upplysningstjänsts arbetsuppgifter och behov av resurser.

I en den 9 mars 1965 dagtecknad, till riksdagen ställd skrivelse, vilken hänvisats till bankoutskottet och jämte tillhörande bilagor såsom bihang 1 fogats till detta utlåtande, hade styrelsen för riksdagsbiblioteket redovisat resultatet av den begärda utredningen. Styrelsen hade därvid upprepat det förslag om att riksdagens upplysningstjänst skulle organiseras såsom ett självständigt verk som styrelsen tidigare framlagt i sina petita för budgetåret 1964/65. Därutöver hade styrelsen bl. a. föreslagit en förstärkning av upplysningstjänstens personal. Vid styrelsens behandling av ärendet hade föredraganden, överbibliotekarien Frykholm, anmält skiljaktig mening och hänvisat till ett av honom avgivet utlåtande (bihang 1, bilaga F), enligt vilket upplysningstjänsten icke borde skiljas från biblioteket.

Utskottet hemställde, att riksdagen i anledning av förevarande framställning från styrelsen för riksdagsbiblioteket måtte med godkännande av vad utskottet uttalat rörande riksdagens upplysningstjänst bemyndiga delegerade för riksdagens verk att med tillämpning från den 1 juli 1965 fastställa därav föranledda ändringar i tjänste- och personalförteckningarna för riksdagsbiblioteket.

I motiveringen anförde utskottet bl. a. följande.

När det gäller personalens löneställning ansluter sig utskottet i huvudsak till vad delegerade för riksdagens verk i sitt förnyade yttrande angivit såsom lämpligt för det fall att personalen skulle utvidgas i enlighet med vad utskottet här förordat. Tjänsten som föreståndare för upplysningstjänsten bör således alltför vara placerad i lönegrad A 27 men

förenas med ett särskilt lönetillägg av 2 400 kronor per år. Föreståndaren bör ha tjänstetiteln byrådirektör. På nivån närmast under föreståndaren finns för närvarande tre befattningar som förste byråsekreterare i högst lönegrad A 23. Utskottet tillstyrker att i fortsättningen skall finnas två tjänster som byrådirektör i högst lönegrad A 27 och två tjänster som förste byråsekreterare i högst lönegrad A 23. I utbyte mot nu förekommande tjänster som biblioteksassistent i Ae 11 och biblioteksbiträden i Ae 7 och Ag 7 bör finnas en tjänst som registrator i A 13, en som kansli-skrivare i A 11 och en som kanslibiträde i A 7. Därjämte bör inrättas en tjänst som förste expeditionsvakt i A 9. Med hänsyn till att något slutgiltigt ställningstagande inte sker till frågan om upplysningstjänstens organisation bör samtliga här angivna tjänster vara extra ordinarie.

Reservation hade avgivits av herrar *Nils Theodor Larsson, Per Jacobsson, Berglund, Larsson* i Umeå och *Börjesson* i Falköping, vilka ansett att ovan intagna stycke i utskottets yttrande bort ha följande lydelse:

»När det gäller — — — (= utskottet) — — — utskottet här förordat. Tjänsten som föreståndare för upplysningstjänsten bör enligt utskottets mening vara placerad i lönegrad Bg 1 med tjänstetiteln avdelningsdirektör. På nivån närmast — — — (= utskottet) — — — expeditionsvakt i A 9. Med hänsyn till att något slutgiltigt ställningstagande inte sker till frågan om upplysningstjänstens organisation bör samtliga här angivna tjänster på löneplan A vara extra ordinarie.»

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr WAHLUND (cp):

Herr talman! Det är ju en tyst överenskommelse att vi skall hålla korta anföranden i kväll, och jag lovar att

Riksdagens upplysningstjänsts arbetsuppgifter och organisation

åtminstone bjuda till. Detta utlåtande behandlar dels upplysningstjänstens organisation och dels personalförstärkning för upplysningstjänsten. Beträffande organisationen kan jag — även om jag tycker att denna fråga snart skulle kunna klaras av — förstå att bankoutskottet på det material som föreligger vill skjuta på saken. Beträffande personalförstärkningen noterar jag att bankoutskottet velat bjuda till.

I organisationsfrågan har det ju framkommit olika meningar. Ingen har sagt att upplysningstjänsten inte fyller ett verkligt behov. Till och med riksgäldsfullmäktige har sagt att den gör det. De har ändå över huvud taget en rätt negativ inställning, då det gäller att förbättra arbetsförhållandena här i riksdagen.

Det föreligger ju ett förslag från författningsutredningen, som går ut på att vi skall bryta loss upplysningstjänsten från biblioteket och att vi skall låta riksdagsbiblioteket och upplysningstjänsten stå under en gemensam styrelse. Författningsutredningens motivering är att det visserligen är riktigt att upplysningstjänsten utnyttjar biblioteket och måste utnyttja det men att de uppgifter som man i upplysningstjänsten ställs inför är av helt annan art än bibliotekstjänsten. Det blir alltså helt andra kvalifikationskrav på personalen inom upplysningstjänsten än inom biblioteket. Därför bör upplysningstjänsten, säger författningsutredningen, bilda en självständig enhet. En gemensam styrelse skulle därvid skapa garantier för samordningen. Detta har biblioteksstyrelsen liksom författningsutredningen enhälligt kunnat gå med på.

Nu säger riksgäldsfullmäktige att det är fördelaktigare att samordna arbetet vid upplysningstjänsten och riksdagsbiblioteket för att på så sätt kunna utnyttja personalen bättre. Detta uttalande visar emellertid att riksgäldsfullmäktige inte riktigt vet var det kniper. Upplysningstjänstens svårigheter ligger

på ett annat plan. Under vissa delar av året blir arbetsbelastningen där nämligen mycket hård, med därav följande stora påfrestningar på personalen. Det går inte heller för personalen att samlas på sig en stor arbetsbalans och uppskjuta en del av arbetet, utan vid upplysningstjänsten måste det handlas snabbt. Inte heller kan personal överflyttas från riksdagsbiblioteket, eftersom denna personal inte är insatt i just detta arbete. Den enda möjligheten är alltså att personalen vid upplysningstjänsten arbetar på övertid. I januari i år gjordes det upp en statistik — det är en månad då arbetsbelastningen är stor — och då visade det sig att den sammanlagda övertiden på upplysningstjänsten var 130 timmar, därav 60 timmar för föreståndaren. Detta kanske kan ge en bild av situationen.

Det är angeläget att behålla den goda anda som råder och den entusiasm för arbetet som finns vid upplysningstjänsten, och jag noterar med tillfredsställelse att utskottet här har velat hjälpa till.

Nu ligger det så till, att när delegerade för riksdagens verk har ansett att när det nu skall bli en enhetlig organisation, så duger det inte att en underordnad — det är alltså chefen för upplysningstjänsten — skall ha lika hög lön som överbibliotekarien. Därför föreslås, att eftersom överbibliotekariens tjänst är placerad i lönegrad B 1, så bör upplysningstjänstens föreståndare vara placerad i A 27 med ett särskilt lönetillägg. Detta visar svårigheterna härvidlag, nämligen att det är olika karriärer vid upplysningstjänsten och vid biblioteket. Det är ett notoriskt faktum att bibliotekspersonalen i vårt land är lågavlönad, men vi kan naturligtvis inte ensidigt höja lönerna inom vårt bibliotek. Nu menar jag dock att man väl inte behöver hålla så benhårt på denna lönehierarki utan att man kan, som reservanterna gjort, sätta föreståndaren för upplysningstjänsten i högre löne-

Riksdagens upplysningstjänsts arbetsuppgifter och organisation

grad än vad utskottsmajoriteten har förutsatt.

Herr talman! Vi återkommer till ärendet vad beträffar organisationen nästa år. Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

I detta anförande instämde herrar *Börjesson* i Falköping (cp) och *Hamrin* i Kalmar (fp).

Herr REGNELL (h):

Herr talman! Här föreligger en mycket omfattande utredning som är redovisad i tryck. Den enda punkt där reservanterna skiljer sig från majoriteten är i fråga om förslagen till löneställning för och benämning på föreståndaren för upplysningstjänsten. När majoriteten har stannat för det beslut som redovisas i utskottets utlåtande, så har vi låtit oss ledas av det ställningstagande som delegerade för riksdagens verk har redovisat.

Ärendet är emellertid inte lätt. Jag förstår mycket väl att herr Wahlund och reservanterna kan finna fog för sin uppfattning, men enligt min åsikt har den mening som delegerade för riksdagens verk redovisat tyngd, och det är anledningen till att jag, herr talman, ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till utskottets hemställan med den ändring i utskottets yttrande, som föreslagits i reservationen; och fann herr talmannen den första propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Wahlund begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bankoutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 48, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets hemställan med den ändring i utskottets yttrande, som föreslagits i reservationen av herr Nils Theodor Larsson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Wahlund begärde emellertid rösträkning, varför votering med delst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 142 ja och 72 nej, varjämte 7 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan med oförändrad motivering.

§ 16

Föredrogs vart för sig

bankoutskottets utlåtanden:

nr 49, i anledning av framställningar från Nordiska rådets svenska delegation angående organisationen av delegationens kansli, och

nr 50, angående regleringen för budgetåret 1965/66 av utgifterna under huvudtiteln Riksdagen och dess verk m. m.;

första lagutskottets memorial nr 29, angående uppskov med behandlingen av vissa ärenden; samt

jordbruksutskottets memorial nr 19, angående uppskov med behandlingen av vissa till jordbruksutskottet hänvisade ärenden.

Kammaren biföll vad utskotten i nämnda utlåtanden och memorial hemställt.

§ 17

Föredrogs vart efter annat statsutskottets utlåtanden och memorial:

nr 133, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter på tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1964/65, i vad propositionen avser avskrivning av nya kapitalinvesteringar,

nr 134, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag på tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1964/65 till avskrivning av oreglerade kapitalmedelsförluster,

nr 135, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag om anslag för budgetåret 1965/66 till avskrivning av nya kapitalinvesteringar,

nr 136, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om avsättning av kommunal-skattemedel till budgetjämningsfonden för budgetåret 1965/66,

nr 137, angående uppskov med behandlingen av vissa ärenden, och

nr 138, angående tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1964/65.

Sedan kammaren på framställd proposition bifallit av utskottet gjorda framställningar att förevarande ärenden måtte företagas till avgörande efter allenast en bordläggning, bifölls vad utskottet i nämnda utlåtanden och memorial hemställt i övrigt.

§ 18

Statsregleringen

Föredrogs statsutskottets memorial nr 139, angående statsregleringen för budgetåret 1965/66.

Kammaren biföll på framställd proposition utskottets hemställan att detta memorial måtte företagas till avgörande efter allenast en bordläggning.

Punkterna 13, 14 och 16

Lades till handlingarna.

Övriga punkter

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 19

Anmäldes och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen:

från statsutskottet:

nr 301, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1965/66 till statsdepartementen, m. m., i vad propositionen avser justitiedepartementets verksamhetsområde;

nr 302, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1965/66 till statsdepartementen, m. m., i vad propositionen avser försvarsdepartementets verksamhetsområde;

nr 303, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1965/66 till statsdepartementen, m. m., i vad propositionen avser socialdepartementets verksamhetsområde;

nr 304, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1965/66 till statsdepartementen, m. m., i vad propositionen avser kommunikationsdepartementets verksamhetsområde;

nr 305, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1965/66 till statsdepartementen, m. m., i vad propositionen avser finansdepartementets verksamhetsområde;

nr 306, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1965/66 till statsdepartementen, m. m., i vad propositionen avser eklelesiastikdepartementets verksamhetsområde;

nr 307, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1965/66 till statsdepartementen, m. m., i vad propositionen avser handelsdepartementets verksamhetsområde;

nr 308, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1965/66 till statsdepartementen, m. m., i vad propositionen avser inrikesdepartementets verksamhetsområde;

nr 309, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning angående anslag för budgetåret 1965/66 till civildepartementet m. m.;

nr 311, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag för budgetåret 1965/66 till studiebidrag m. m. jämte i ämnet väckta motioner, såvitt motionerna hänvisats till statsutskottet;

nr 312, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1965/66 till bidrag till anordnande av skolskjutsar m. fl. ändamål;

nr 313, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1965/66 till bidrag till folkbibliotek jämte i ämnet väckta motioner;

nr 315, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1965/66 till Flygvapnet: Anskaffning av flygmateriel m. m.;

nr 316, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag till stat för riksgäldsfonden för budgetåret 1965/66;

nr 323, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter på tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1964/65, i vad propositionen avser avskrivning av nya kapitalinvesteringar;

nr 324, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag på tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1964/65 till avskrivning av oreglerade kapitalmedelsförluster;

nr 325, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag om anslag för budgetåret 1965/66 till avskrivning av nya kapitalinvesteringar;

nr 326, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om avsättning av kommunalskattemedel till budgetutjämningsfonden för budgetåret 1965/66;

nr 327, angående tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1964/65;

nr 341, i anledning av väckta motioner om åtgärder till stödjande av samernas kulturliv;

nr 342, angående statsregleringen för budgetåret 1965/66; och

nr 343, med överlämnande av riksstat för budgetåret 1965/66;

från bevillningsutskottet:

nr 329, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändring i förordningen den 1 december 1959 (nr 507) om allmän varuskatt jämte i ämnet väckta motioner;

nr 330, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i tulltaxan den 12 september 1958 (nr 475);

nr 331, angående beräkning av bevillingarna för budgetåret 1965/66, m. m.; och

nr 332, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående höjning av postpaketportot m. m.;

från bankoutskottet:

nr 334, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 57 och 62 §§ lagen den 31 mars 1955 (nr 183) om bankrörelse, m. m.;

nr 335, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition om ökning av de svenska insatserna i Internationella valutafonden och Världsbanken; och

nr 339, angående regleringen för budgetåret 1965/66 av utgifterna under huvudtiteln Riksdagen och dess verk m. m.;

från första lagutskottet:

nr 291, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 2 § 2:o), 4:o) och 17:o) lagen den 26 maj 1909 (nr 38 s. 3) om Kungl. Maj:ts regeringsrätt; samt

från jordbruksutskottet:

nr 253, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1965/66 till statsdepartementen, m. m., såvitt avser jordbruksärenden, jämte i ämnet väckta motioner.

Härefter anmäldes och godkändes bankoutskottets förslag till riksdagens skrivelser

dels till fullmäktige i riksgäldskontoret, nr 333, i anledning av väckta mo-

tioner om arbetsrum för riksdagens ledamöter, m. m.;

dels till delegerade för riksdagens verk:

nr 336, i anledning av framställning från fullmäktige i riksbanken angående ändrad lönegradsplacering av vissa tjänster vid riksbanken, m. m.;

nr 337, i anledning av framställning från styrelsen för riksdagsbiblioteket angående riksdagens upplysningstjänsts arbetsuppgifter och organisation;

nr 338, i anledning av framställningar från Nordiska rådets svenska delegation angående organisationen av delegationens kansli; och

nr 340, angående lönegradsuppflyttning av vissa tjänster, m. m.

Vidare anmäldes och godkändes riksdagens kanslis förslag

dels till riksdagens skrivelse, nr 246, till Konungen angående val av styrelse över riksdagsbiblioteket;

dels ock till riksdagens förordnanden:

nr 247, för fröken Lisa Mattson att vara ledamot av styrelsen över riksdagsbiblioteket;

nr 248, för herr Alf A:son Wennerfors att vara ledamot av styrelsen över riksdagsbiblioteket;

nr 249, för fru Ingrid Segerstedt Wi-berg att vara suppleant för ledamot av styrelsen över riksdagsbiblioteket; och

nr 250, för herr Einar Gustafsson att vara suppleant för ledamot av styrelsen över riksdagsbiblioteket.

Slutligen anmäldes och godkändes riksdagens kanslis förslag till riksdagens skrivelse, nr 294, till Konungen angående omröstningar jämlikt § 69 riksdagsordningen.

§ 20

Justerades protokollsutdrag.

§ 21

Vårsessionens avslutning

Herr TALMANNEN yttrade:

Såsom tidigare meddelats kommer riksdagens höstsession att taga sin bör-

jan måndagen den 18 oktober kl. 14.00. Kallelse kommer att i vanlig ordning utfärdas genom annonsering och genom tillkännagivande i radio.

Ärade kammarledamöter! Under denna vårsession har upprepade gånger uttalats farhågor för att det sena propositionsavlämnandet skulle medföra att arbetsanhopningen i sessionens slutskede blev större än någonsin. Att så inte blivit fallet beror givetvis främst på att kamrarna i sin strävan att utjämna arbetsbelastningen mellan vår- och höstsessionerna uppskjutit behandlingen av ett stort antal ärenden till hösten. Till den förhållandevis gynn-samma utvecklingen torde emellertid också ha medverkat att kammarens arbete planerades omsorgsfullt redan vid vårsessionens början. Härigenom har de mera tidskrävande ärenden, som förelegat till behandling under de senaste månaderna, kunnat fördelas ganska jämnt. Vid de sammanträden, där något eller några stora debattämnen förelegat, har dessa ärenden i allmänhet uppförts först på föredragningslistan, en anordning som haft uppenbara fördelar, inte minst med hänsyn till kravet på information utåt, via press, radio och television. Med den stora debattlust som präglat kammaren, kanske speciellt dess nyvalda ledamöter, har en sådan uppläggning av arbetet dock kommit att medföra vissa obehagliga olägenheter. Den tid som kommit att stå till förfogande för övriga frågor sedan dagens huvudärende slutbehandlats har nämligen ibland blivit så knapp att kammarens ledamöter — även om tiden för yttranden formellt är obegränsad — i realiteten känt sig förhindrade att debattera en del frågor så ingående som ärendenas vikt skulle ha motiverat. Erfarenheterna från några av vårsessionens debatt dagar har enligt min mening verksamt bidragit till att hålla tanken på införande av någon form av tidsbegränsning av anföranden levande.

Besvarandet av interpellationer har ofta upptagit en väsentlig del av tiden

Vårssessionens avslutning

under de sista arbetsveckorna. Härutinnan har i år inträtt en markant förändring, som delvis får tillskrivas det förhållandet att interpellationer i betydande utsträckning kommit att ersättas av enkla frågor. Erfarenheterna av frågestunderna har varit övervägande goda, men debatternas karaktär av korta frågor och svar har stundom gått förlorad genom talarnas i och för sig naturligtvis mycket berömvärda grundlighet i argumenteringen.

Jag är väl medveten om att de svenska riksdagsledamöternas arbetsförhållanden ingalunda är tillfredsställande. Detta gäller både tillgången på arbetsrum och möjligheterna att er hålla service av olika slag. Det är sålunda en angelägen uppgift att söka åstadkomma partiella reformer på detta område. Jag är därför glad att kunna konstatera att det under den sommar, som nu ligger framför oss, kommer att utföras en hel del arbete som syftar till att underlätta riksdagens fortsatta verksamhet. Riksdagens organisationsutredning bedriver sitt arbete med sikte på att kunna framlägga vissa delförslag under höstsessionen. Även den arbetsgrupp, som utreder frågan om olika

metoder för upptagning av kamrarnas debatter, kommer att sammanträda under sommaruppehållet. En del utskott kommer att företaga studieresor och åtskilliga av riksdagens tjänstemän kommer under sommaren att vara i verksamhet för att förbereda höstens arbete. Jag förutsätter dock att vi alla under sommaren skall finna tid även för vila och rekreation.

Jag ber till sist att få tacka herrar vice talmän och kammarens ledamöter för ett gott samarbete. Ett särskilt tack riktar jag till riksdagens skickliga personal av olika kategorier, som i icke ringa mån bidragit till att vårssessionens arbete kunnat genomföras utan alltför många och sena nattplena. Jag tillönskar er alla en god och angenäm sommar och uttalar förhoppningen att vi skall få mötas till höstens arbete med nya friska krafter.

Jag förklarar 1965 års vårssession avslutad.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 22.49.

In fidem

Sune K. Johansson

Fredagen den 11 juni

Kl. 12.00

Jämlikt bestämmelse i § 5 riksdagsstadgan hade tillkännagivande blivit vederbörligen utfärdad därom, att justering av kammarens vid vårssessionens slut återstående ojusterade protokoll komme att försiggå i kammarens konferensrum denna dag kl. 12.00 samt tisdagen den 22 innevarande juni kl. 12.00 och tillstädeskom nu följande ledamöter:

herr *Lassinantti*,
herr *Björkman* och
herr *Sjönell*.

Protokollen för den 24 och den 25 nästlidne maj samt protokollet för detta sammanträde upplästes för justering och blev av kammarens tillstädesvarande ledamöter godkända.

In fidem

Sune K. Johansson

Tisdagen den 22 juni

Kl. 12.00

Jämlikt bestämmelse i § 5 riksdagsstadgan hade tillkännagivande blivit i vederbörlig ordning utfärdat därom, att justering av de kammarens protokoll, vilka vid vårsessionens slut återstode ojusterade och som icke justerats vid sammanträde den 11 innevarande juni, komme att denna dag kl. 12.00 försiggå i kammarens konferensrum; och tillstädeskom därvid följande ledamöter:

fru *Torbrink*,
herr *Carbell*,
herr *Björkman* och
herr *Hamrin* i Kalmar.

Protokollen för den 26 och den 28 nästlidne maj samt för detta sammanträde upplästes för justering och blev av kammarens tillstädesvarande ledamöter godkända.

In fidem
Sune K. Johansson
